

**LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ**

Cilt XVI / Volume XVI
Sayı I / Issue I
Haziran 2025 / June 2025

**EUROPEAN UNIVERSITY OF LEFKE
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES**

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Kuzey Kıbrıs İlçe Belediyeleri Web Sitelerinin Şeffaflık Açısından Değerlendirilmesi
Evaluation of Northern Cyprus District Municipalities Websites in Terms
of Transparency.....1-18
Ali Öncü, Fehiman Eminer

Bibliometric Analysis of Articles on Brand Evangelism in Tourism
Turizm Alanında Marka Evangelizmi Konusuna Yönelik Makalelerin
Bibliyometrik Analizi.....19-38
Simge Şalvarcı

**Bireysel Düşünce ile Bireysel Eylemin Eşitsizliği ve Toplumsal
Tepkisizlik: Kuramsal Bir Yaklaşım**
Inequality of Individual Thought and Individual Action and Social
Reaction: A Theoretical Approach.....39-68
Mustafa Alpay

**The Assessment of Annual Direct Healthcare Costs Among Hemodialysis
Patients in Northern Cyprus**
Hemodiyaliz Hastalarının Sağlık Bakım Harcamalarının Değerlendirilmesi:
Kuzey Kıbrıs Örneği.....69-88
Seda Behlül, Düriye Deren Oygur, Ahmet Behlül, Macide Artaç Özdal

**Fintek Hizmetlerinin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Finansal Kuruluşlardaki
Rolleri**
The Role of Fintek Services in Financial Institutions in the Republic
of Turkey.....89-117
Şükrü Umarbeyli, Erdinç Arabacıoğlu

**LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ**

**EUROPEAN UNIVERSITY OF LEFKE
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES**

Cilt XVI / Volume XVI
Sayı I / Issue I
Haziran 2025 / June 2025

Sahibi / Owner
LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ / EUROPEAN UNIVERSITY OF LEFKE

Editör / Editor
Prof. Dr. Ali DAYIOĞLU

Yardımcı Editör / Vice Editor
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KARŞILI

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL
Prof. Dr. Carolina SMOCHINA
Prof. Dr. Elif Asude TUNCA
Prof. Dr. Ebru OĞURLU
Prof. Dr. Zihniye OKRAY
Prof. Dr. Derviş KIRIKKALELİ
Doç. Dr. Muhittin Tolga ÖZSAĞLAM

Danışma Kurulu / Advisory Board
Prof. Dr. Akif TABAK - İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Cem TANOVA – Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih ÇETİN - Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Gencay ŞAYLAN - Lefke Avrupa Üniversitesi
Prof. Dr. H. Nejat BASIM - Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KARADAL - Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hulusi Cenk SÖZEN - Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Emre ERŞEN - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nurşin GÜNEY - Nişantaşı Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri ERİŞGİN - Lefke Avrupa Üniversitesi
Prof. Dr. Serhat BURMAOĞLU - İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN - Brunel Üniversitesi
Prof. Dr. Sevin UĞURAL - Doğu Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan GÜNEŞ - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Suna Gülfer IHLAMUR ÖNER - Marmara Üniversitesi

Kapak Tasarımı / Cover
Bülent BİLGİN

Yazışma Adresi / Correspondance
Lefke Avrupa Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Gemikonağı – Lefke
KKTC

European University of Lefke
Journal of Social Sciences
Faculty of Economics and Administrative Sciences
Gemikonağı – Lefke – TRNC
Mersin 10 TURKEY
İletişim / Contacts
+ 90 392 660 20 00
jss@eul.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/euljss>
<http://euljss.eul.edu.tr/>

ISSN: 1309 – 2294
e-ISSN: 2148 – 8169

LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi iki hakemli bir dergidir / EUL Journal of Social Sciences is a double blind peer-reviewed journal.
Sosyal Bilimler Dergisi EBSCOhost, ROAD ve SOBIAD tarafından indekslenmektedir / EUL Journal of Social Sciences is indexed in EBSCOhost, ROAD and SOBIAD.

Subscriptions / Abonelik

Yıllık 50 TL olan abonelik bedeli İş Bankası LAÜ Şubesi 6806199 numaralı, Lefke Avrupa Üniversitesi hesabına yatırıldıktan sonra adres bilgisi dergimize iletilmelidir / Subscribers are required to notify us after depositing an annual fee of 50 TL to the following bank account: İş Bank LAÜ Branch, account number 6806199, account owner European University of Lefke.

(IBAN: TR27 0006 4000 0016 8060 0001 99)

UYARI

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu derginin hiçbir bölümü, LAÜ'den alınmış yazılı izin olmaksızın hiçbir biçimde ve hiçbir yöntemle yeniden üretilemez ve dağıtılamaz. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisinde ileri sürülen görüşler ve ifadeler tamamen yazarlara aittir. Dergide yayınlanmış olması, bu görüş ve ifadelerin editör veya LAÜ tarafından benimsendiği anlamına gelmez.

DISCLAIMER

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced and disseminated in any means without the prior written permission of the EUL. Statements and opinions appearing in the EUL Journal of Social Sciences are solely those of the authors and do not imply endorsement by the editors, advisors or referees of the journal, or the EUL.

KUZHEY KIBRIS İLÇE BELEDİYELERİ WEB SİTELERİNİN ŞEFFAFLIK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

EVALUATION OF NORTHERN CYPRUS DISTRICT MUNICIPALITIES WEBSITES IN TERMS OF TRANSPARENCY

Dr. Ali ÖNCÜ
alioncu1988@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-2653-9026

Yrd. Doç. Dr. Fehiman EMİNER
Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı-Müdür
fehimaneminer71@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0969-6553

Gönderim 21 Şubat 2025 – Kabul 29 Nisan 2025
Received 21 February 2025 – Accepted 29 April 2025

Öz: Bu çalışma vatandaşların belediyelerle ilgili şeffaflık algısını ölçmeyi amaçlamaktadır. Vatandaşların şeffaflık algısı Belediyelerin sosyal medya araçları ve web sayfalarını kullanmaları dikkate alınarak ölçülmüştür. İlçe belediyeleri resmi web sitelerinde, 2018-2022 yılları arasında kapsayan bilgilere dayanan bu çalışmada belediye şeffaflık endeksi için yeni bir kodlama cetveli oluşturularak elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonrası şeffaflık endeksi için skorun %64 ve altı olanlar yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada belediyelerin resmi internet sitelerinde açıklanan bilgilerin çevrim içi olarak incelenen kurumsal bilgiler, planlama, bölge halkıyla ilişkiler ve ekonomik ve finansal şeffaflık kriterleriyle ilgili web sitelerinde yapılan araştırmada Lefkoşa Türk Belediyesi %76, Mağusa ve Girne Belediyeleri %67 puan ile gelmekte ardından Güzelyurt Belediyesi %64, Lefke Belediyesi %62 ve en sonda ise İskele Belediyesi %52 puanla şeffaflık listesine girememişlerdir. Belediyelerin sosyal medya araçlarıyla birlikte web siteleri aracılığıyla vatandaşlarla karşılıklı iletişimin kurulması; şeffaflığın artmasına katkı koyarken, yerelde yönetişime ve belediyelerin özerk yapılarının güçlenmesine de pozitif yönlü etki eder. Yerel yönetimlerde mali yapının güçlü olması insan kaynakları, mali yönetim ve yeni bilgi teknolojilerinin kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu sonuca göre şeffaflığın belediye büyüklüğü ile doğru orantıya sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İyi Yönetişim, Yerel Yönetimler, Şeffaflık, Halkla İlişkiler, Web Sitesi.

Abstract: This study aims to measure citizens' perception of transparency regarding municipalities. Citizens' perception of transparency was measured by taking into account the use of social media tools and web pages of the municipalities. In this study, which is based on information covering the years 2018-2022 on the official websites of district municipalities, a new coding table was created for the municipality transparency index and the obtained data was analyzed using the content analysis method. After the analysis, those with a score of 64% and below for the transparency index were evaluated as insufficient. In the research, which was structured on the websites of the municipalities regarding institutional information, planning, relations with the local people and economic and financial transparency criteria that were examined online, Lefkoşa Türk Municipality came in 76%, Famagusta and Kyrenia Municipalities came in 67%, followed by Güzelyurt Municipality with 64%, Lefke Municipality with 62% and finally İskele Municipality with 52%. Establishing mutual communication with citizens through the websites of the

* Bu makale, Doç. Dr. Muhittin Tolga Özsağlam'ın danışmanlığında Ali Öncü tarafından hazırlanıp Lefke Avrupa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'na sunulan KKTC'de Yerel Yönetimlerin İyi Yönetişim Çerçevesinde Değerlendirilmesi başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

municipalities together with social media tools; while contributing to the increase in transparency, it also has a positive effect on local governance and the strengthening of the autonomous structures of municipalities. The strong financial structure in local governments enables the use of human resources, financial management and new information technologies. According to this result, it is seen that transparency is directly proportional to the size of the municipality.

Keywords: *Good Governance, Local Governments, Transparency, Public Relations, Website.*

GİRİŞ

Yerel yönetimlerin sosyal medya araçlarının kullanımı, iyi yönetişimin ana bileşeni olan şeffaflık göstergesinde önemli bir araç olarak kabul edilir. Vatandaşın yerel yönetim faaliyetlerini sosyal medya organlarını kullanarak takip etmesini sağlayarak hesap verebilirliğin gelişmesini sağlar. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan belediyelerde şeffaflık uygulamaları belediyeden belediyeye farklılıklar göstermektedir. Yönetimde şeffaflık oluşmasına, vatandaşın belediyelere olan güvenini yeniden kazanmasına ve bu güveni güçlendirmeye yardımcı olacak araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel yönetimlerde şeffaflık anlayışı teknolojinin gelişmesiyle internet ortamında birçok hizmetin verilmesi, bilginin halkla paylaşılmasıyla iş ve hizmetlerde gizliliğin alt seviyelere çekilerek bilgi edinme hakkı yasasıyla (27/2014 sayılı yasa) daha da kolaylaşmıştır. Yerelde katılımcı bir demokrasi, kamuda hesap verebilirlik ve şeffaflık olmak üzere kamu kurumlarının güvenilirliğini sağlama açısından, kamu yönetiminde iyi yönetişimle ilgili konular her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. İyi yönetişimin en önemli bileşenlerinden biri ise şeffaflıktır (Araujo ve Romero, 2016).

Yerel yönetimlerde şeffaflık son yıllarda belediye yönetimleri ile toplum arsında etkileşimde öne çıkan bir unsur olmaktadır. İyi yönetişimin ana unsuru olarak kabul edilen şeffaflık birçok kavramla ilişkilidir (TI, 2015). Yöneticiler vatandaşlarla daha çok etkileşim kurmak için giderek daha fazla sosyal medya araçlarını kullanır hale geldi. Sosyal medya araçlarından olan web siteleri kurumlar hakkında bilgi verirken aynı zamanda taraflar arsında da ilişki kurulmasına olanak sağlar ve ilişkinin gelişmesine yardımcı olur (Capriotti ve Moreno, 2007). Dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla yerel yönetimler kurumsal web sayfalarının kullanımını her geçen gün artırmışlardır. Bunu sadece yerel hizmetlerle ilgili bilgi ve ödeme kolaylığı sağlama amacı ile değil aynı zamanda yerle yönetimin istatistiki bilgilerini paylaşmak için de kullanır oldular. Böylece vatandaşlar ödedikleri harç ve hizmet bedellerinin nasıl kullanıldığını takip edebilir hale geldiler. Belediyelerin web sayfalarında bulunan bilgiler tek başına demokrasinin gelişmesini sağlamaz ancak tüm vatandaşlara yerel yönetimleri izleme ve katılım sağlama imkânı sağlar. Belediyelerin faaliyetleri hakkında bilgi paylaşımı yerel yönetimlere meşruiyet kazandırır (Heald, 2006). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (TI) çabalarıyla birçok ülke kendi belediyeleri için “şeffaflık endeksleri” geliştirmiştir. Özellikle finansal şeffaflık üzerinde çalışmaların önem kazandığı bilinmektedir. Bu örgütün amaçlarından biri “*siyasal yaşamda şeffaf, dürüst ve hesap verilebilir bir sistemin*” geliştirilmesidir (TI).

Belediyelerin bilgi paylaşımı şeffaflığı artırırken, yerelde iyi yönetişim parametrelerini güçlendirir. Şeffaflığın artması özellikle vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını teşvik eder ve sosyal medya aracılığı ile vatandaşla belediye arasındaki iletişim ve etkileşimi güçlendirir (Porumbescu, 2016). Her belediyenin

vatandaşla kurduğu iletişim farklılık gösterse de yapılan araştırmalar belediye büyüklüğü ile şeffaflık arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Alcaraz vd., 2014; Cuadrado vd., 2014; Romero ve Araujo, 2018; Ramirez vd., 2022).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yerel yönetimlerde şeffaflık algısını ölçen başka bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, sosyal medya araçlarının ilçe belediyeleri tarafından nasıl kullanıldığını değerlendirirken iyi yönetim ilkeleri dikkate alındığında, şeffaflığın ilçe belediyeleri tarafından ne kadar sağlandığı vatandaş algısı ile araştırılmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Yerel yönetimlerde sosyal medya araçlarını kullanarak paydaşlarla etkili bir ilişki kurma ve bilgi sağlama farklı teorilerde ele alınmıştır. Birinci olarak Meşruiyet teorisi, bilginin yayılmasıyla yöneticiler tarafından sorumlu tutulan, bu eylemlerin ve varlığının meşruiyetini yükselterek yönetim algısını değiştirmeyi hedefleyen eylemleri inceler (Tajedo vd., 2022). Gönüllü olarak yapılan bilgi paylaşımı vatandaşın katılımını sağlamakta ve yöneticiler tarafından oluşturulan normların toplum tarafından benimsenmesinde etkili olabilmektedir (Ashforth ve Gibbs, 1990; Suchman, 1995; Chen ve Roberts, 2010). Bu araçlar kamusal kurumların itibarının yükselmesini sağlarken kamu yararını artırır. Kamu kurumları ve vatandaş arasındaki toplumsal sözleşmeyi açıklar (Tajedo vd., 2022).

İkinci olarak meşruiyet teorisiyle yakından uyumlu olan paydaş teorisi, kurumlar ve paydaşları arasında uzun süreli ilişkiler aracılığıyla katkı oluşturma önemine odaklanır (Freeman vd. 2010). İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla sosyal medya araçları kurumların paydaş katılımının çoğalmasına yardımcı olurken karşılıklı diyalog içinde etkileşime girmesine olanak tanır (Bellucci ve Manetti, 2017).

Son olarak da diyalojik halkla ilişkiler teorisinde diyalog kavramı öne çıkmaktadır. Bu teori ilk olarak Pearson tarafından halkla ilişkiler stratejisi olarak ele alınmıştır (Pearson, 1989). Daha sonra Kent ve Taylor tarafından geliştirilen bu teori, taraflar arasında bilgi ve fikir alışverişinin gelişimi için internetin önemine vurgu yapmaktadır (Kent & Taylor, 2004). Sosyal medya araçlarında diyalojik iletişimin oluşabilmesi için Özoran tarafından beş ilkenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bunlar, diyalojik döngü, enformasyon kullanışlılığı, yeniden ziyaret sağlama, arayüzün kullanışlılığı, ziyaretçilerin korunması şeklinde sıralanmaktadır (Özoran, 2017). Günümüzde sosyal medya diyalojik iletişimin güçlü bir aracı olarak kabul edilmektedir.

1.1 Yerel Yönetimlerde Şeffaflık ve İnternet Kullanımı

Bu çalışmada şeffaflık algısı ölçülürken yapılan literatür taramasında internet kullanımının etkisini ortaya koyan çalışmalardan faydalanılmıştır. Burada bu çalışmalara yer verilmiştir. Vatandaşların görüşlerini ifade etmek için sosyal medya son yıllarda kamusal hizmetler hakkında geri bildirim sağlamaları nedeniyle önemli bir araç olmuştur (Zheng ve Zheng, 2014). İnternet, toplumda yaşayan insan ve tüm gurupları, işletmeleri, tüm dünyayı kapsayan, paylaşılan ve sunulan tüm

hizmetlerden herkesin bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır (Vural ve Coşkun, 2006). İnternetin yerel yönetimlerde halkla ilişkiler amaçlı yeniliklerin gelişmesiyle kurumsal web sayfalarının kullanımı her geçen gün önem kazanmaktadır. İnternet, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1969 yılında başlayarak diğer kurumların bu çalışmalara katılmasıyla yaygınlık kazanmıştır. Türkiye'de ise internet Tübitak'ın ve Ortadoğu Teknik Üniversitesinin birlikte ortak projelere üretmesiyle başlamıştır. Yerel yönetimlerde şeffaflık, verilen kamusal hizmetlerde iyi yönetişimi geliştirmek için kullanılan bir mekanizmadır (De Araujo ve Romero, 2016). Yerel yönetimler sahada vatandaşa en yakın olan kurumlardır. Vatandaşın ihtiyaçlarına etkili ve verimli bir şekilde çözümler üretecek noktada bulunmaktadır. Bu çözümleri üretme noktasında daha fazla şeffaflık oluşturarak vatandaşın ve çalışanların kendi kurumuna olan güvenini artırma noktasında iyi yönetim argümanlarının daha çok uygulanır olması bu güvenin artmasına yardımcı olur. İyi yönetim ilkelerinin uygulanması projelerde iyi sonuçlar elde edilmesini sağlarken, daha çok kapsayıcı bir toplum oluşturarak demokrasinin de gelişmesine neden olacaktır. Yerel yönetimlerde şeffaflık seviyelerin yükselmesi vatandaşa karşı hesap verme sorumluluğunu geliştirirken iyi yönetişimin kalitesini iyileştirmede belirleyici rol oynar (Hood ve Heald, 2006; Bauhr ve Grimes, 2014).Belediyelerin web sayfalarında bulunan bilgiler tek başına demokrasinin gelişmesini sağlamaz. Son yıllarda kamu kurumlarına olan güvenin kaybolması sebebiyle bu güvenin tekrar güçlendirme ihtiyacı dikkate alındığında yerel yönetimlerde iyi yönetim ve şeffaflıkla ilişkili konular daha çok önem kazanmaktadır. Belediyelerin faaliyetleri hakkında bilgi ifşası onları daha çok meşruiyet kazandırır (Patten, 1992; Heald, 2006). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (TI) çabalarıyla birçok ülke kendi belediyeleri için “şeffaflık endeksleri” geliştirmek için veriler oluşturmaktadır. Özellikle finansal şeffaflık üzerinde çalışmaların odaklandığı görülür. Şeffaflık, “bilginin mevcudiyeti (şeffaflığın arz tarafı) ve bu bilgilerin vatandaşlar ve paydaşlar tarafından erişilebilirliği ve kullanılabilirliği (şeffaflığın talep tarafı) ile ilgili geniş bir kavramdır” (de Araujo vd., 2016). Şeffaflık sayesinde dış aktörlerin yerel yönetimlerin iç çalışmalarını ve performanslarını değerlendirme imkânı sağlayan bilgilere ulaşması anlamına gelir. Yapılan bu çalışma sayesinde yerel yönetimler tarafından üretilen kararların işleyişi ve performansı hakkındaki bilgiler ortaya konulacaktır. Her belediye kendi web sitesini oluşturarak kendini tanıtmaya faaliyetlerinde, kurumsal bilgileri, amaçları, vizyon ve misyonları, yapacakları ve yaptıkları faaliyetleri, istek ve şikâyet hattı, sosyal ve kültürel faaliyetleri, belediyenin bütçe kalemlerini, çevreyle ilgili planları, yaşamı kolaylaştırmak için online ödeme kolaylıkları ve planladığı projeler hakkında web sayfalarında ve diğer sosyal medya araçlarında ayrıntılı bilgiler sunmaktalar (Okay ve Pelenk, 2006).

1.2 İlçe Belediyeleri Web Sitelerinde Şeffaflık

Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimiyle beraber sosyal medya araçlarının kullanımının çoğalmasıyla yerel yönetimlerde çevrimiçi iletişim süreçlerinin gelişip dönüşmesine neden olmuştur (Mainka vd., 2014). Bu dönüşümle birçok teşvikle kullanımı artan çevrim içi olarak açıklanan sosyal medya araçları ortaya çıkmıştır (Hansen vd., 2011). Yerel yönetimlerde şeffaflık politikalarının uygulamalarına Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) gelişmesi büyük katkı sağlarken yerelde bu uygulamalar sayesinde belediye yönetimlerinin tüm eylemlerinden sivil toplum

örgütleri ve vatandaşların zamanında bu bilgilere erişim olanaklarını artırması (Lindquist ve Huse, 2017) şeffaflık anlayışının yerel yönetimlerde gelişmesine yardımcı olmuştur (Ruano de La Fuente, 2014). İlçe belediyelerinde halkla ilişkiler birimi her belediyenin kültürel ve sosyal yapısına göre kendi web sitesini tasarlamıştır. Halkla ilişkilerde bu tasarım uygulamalarında web sitelerinin birincisi bilgi verme aracı tek yönlü olur, ikincisi belediye ve vatandaş arasındaki ilişki seviyesini geliştirerek karşılıklı etkiye açık bir yapı tasarlanarak diyalog yoluyla iki taraf arasında bir ilişki oluşturarak gelişmesini sağlar (Capriotti ve Moreno, 2007). Belediyeler oluşturulan bu web sitelerinde vatandaşlara vermek istenilen bilginin doğrudan tanıtımını yaparken hedef kitlenin farkındalık ve anlayışını yükselterek şeffaflık seviyesinin yükselmesini sağlarken yöneticilerin siyasal oy kapasitelerinin yükselmesini sağlar ve onların seçilmelerine yardımcı olur (Bayraktar, 2020). Web siteleri sunduğu imkânlar sayesinde halkla ilişkiler uygulamalarının bir parçası olmuştur. Web siteleri vatandaşlara bilgi verirken diğer taraftan ise vatandaşın algısını ölçme imkânı sunar (Uğur, 2013). Şeffaflığın hangi seviyede olduğunu ve hangi göstergelerin kullanılacağını belirlemek için Belediye şeffaflık endeksi oluşturarak ağırlıkları belirlendi. Belediyelerin web sayfaları paydaşlara karşılıklı bilgi sağlarken şeffaflık hedeflerini garanti altına almak için internete bağlı bu teknolojinin en uygun biçimidir (Jaeger ve Bertot 2010). Yalnızca belediyelerin web sayfalarında bu bilgilerin olması iyi bir demokrasi olmasını sağlamaz, sadece üretilen hizmet ve politikaların izlenmesini ve katılımın çoğalmasını sağlar (da Cruz ve Marques 2014).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Da Cruz ve Marques (2014) tarafından yapılan literatür taramasında yerel yönetim şeffaflığının belirlemede kullanılan endekslerin iki ana grup etrafında olduğu öne sürülmektedir. Bunlardan ilki, oluşturulan tüm göstergeler için eşit ağırlık temel alınmaktadır. İkinci olarak da bu endekslerin belediye anketleriyle ölçülmesidir. Bu çalışmanın ampirik testlerinde da Cruz vd. (2015)'un "Measuring Local Government Transparency" çalışması temel kaynak olarak kullanılmıştır. Portekiz belediyeleri için yapılan çalışmada 76 göstergede toplanmıştır. Bu araştırmada ilçe belediyeleri şeffaflık endeksi oluşturulurken 76 gösterge içinden aldığımız 22 gösterge beş boyutta gruplandırılmıştır. Bunlar, Kurumsal bilgiler dört gösterge, Planlama altı gösterge, yerel vergiler ve diğer ücretler üç gösterge, Bölge halkı ile ilişkiler altı gösterge ve Ekonomik ve Finansal şeffaflık üç gösterge olarak belirlenmiş ve bu değerler sayısal olarak var "1" ve yok "0" puan verilerek şeffaflık değerlendirilmiştir.

Bu araştırma nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman analiziyle ikincil veriler toplanarak, içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi, "iletişimin içeriğinin sistematik, yazılı, nesnel ve nicel olarak açıklayan bir araştırma tekniğidir" (Berelson, 1971). İçerik çözümlemesinde içeriğin yazılı, sözel ve diğer materyallerin verdiği mesajları sistematik olarak sınıflandırarak anlam ve dilbilgisi açısından rakamsal olarak kodlayarak sayılara dönüştürerek sosyal gerçeği ortaya çıkarma söz konusudur (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu araştırmada cetvelin oluşturulmasında da Cruz'un (2015) tarihli yapmış olduğu çalışmada oluşturulan kodlardan alınarak bu araştırma için yeni bir kodlama geliştirilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak

için da Cruz tarafından kullanılan ve güvenilirliği test edilmiş kodlama cetveli kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet’inde bulunan belediyelerin web siteleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise nüfusun çoğunluğunu temsil etmeleri nedeniyle ilçe belediyeleri oluşturmaktadır. Bu ilçe belediyeleri Lefkoşa Türk Belediyesi, Girne Belediyesi, Gazi Mağusa Belediyesi, Güzelyurt Belediyesi, İskele Belediyesi’dir. Bu ilçe belediyelerinin resmi web siteleri inceleme kapsamındadır. İncelenen bu belediyelerin web adresleri, <https://www.lefkosabelediyesi.org/>, <http://www.girnebelediyesi.com/>, <https://www.gazimagusabelediyesi.org/>, <https://www.iskelebelediyesi.com/>, <http://www.lefkebelediyesi.com/>, <https://www.guzelyurtbelediyesi.com/> şeklindedir. Bu çalışma belediyelerin web sitelerinde 2018-2022 yılları arasını kapsamaktadır.

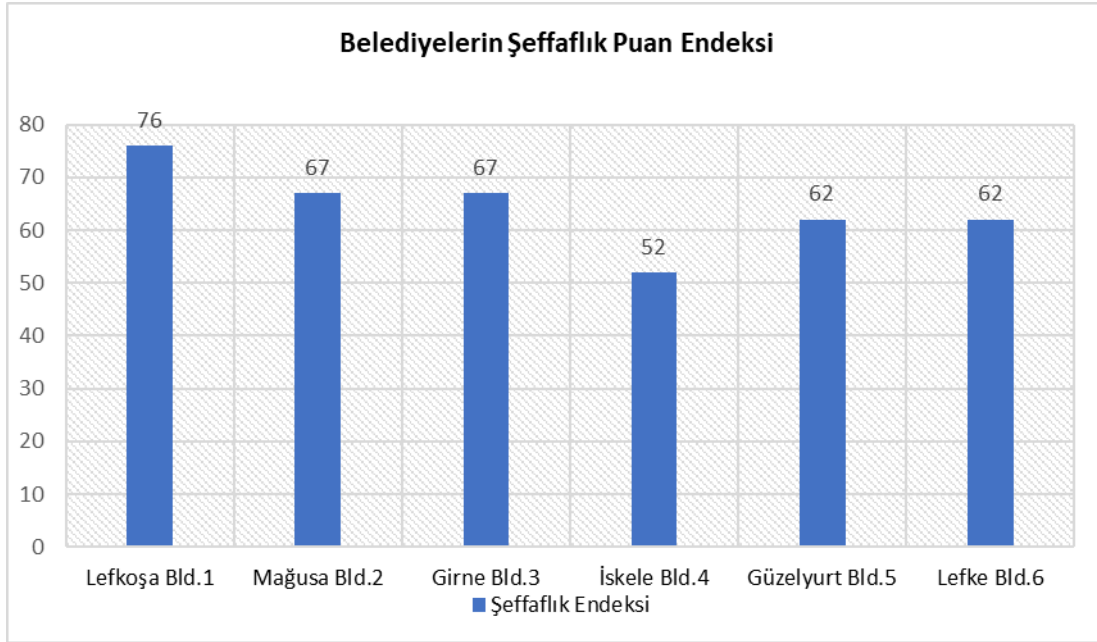
3. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

Araştırma kapsamında altı ilçede belediye web sitelerinin biçimsel özellikleri ve sitede yer alan halkla ilişkilerin tanıma ve tanıtmaya yönelik faaliyetleri incelenerek değerlendirmeleri yapılmıştır. Altı ilçe belediyesi web sitelerine kullanıcılar açısından erişim rahatlığı olduğu söylemek mümkündür. Web siteleri sayfası üzerinde aynı zamanda diğer sosyal medya araçları olan, Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp web gibi sosyal medya araçlarını da birlikte kullanmaktadırlar. Tüm bu sosyal medya araçlarının olması yerel yönetimlerin şeffaflık noktasında yeterli adımların atıldığını göstermemektedir. Bu altı ilçe belediyeleri arasında şeffaflık açısından farklılıkların olduğu ve bu farklılıkların tespiti için web siteleri üzerinden çeşitli karşılaştırmalar yapılmıştır. Web sayfalarıyla ilgili araştırma Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1: Belediyelerin Web Siteleri Kullanımıyla İlgili Analiz Sonuçları

Değerlendirme Var: 1 Yok: 0	Lefkoşa Belediyesi	Mağusa Belediyesi	Girne Belediyesi	İskele Belediyesi	Güzelyurt Belediyesi	Lefke Belediyesi
Kurumsal Bilgiler						
1- Belediye meclis üyelerinin görev ve sorumlulukları	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2-Belediye meclis üyelerinin kişisel bilgileri	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
3-Belediyenin tarihçesi	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
4-Belediyenin istihdam raporları ve iş ilanlar	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Planlama						
5-Yıllık rapor	Var	Yok	Yok	Yok	Var	Yok
6-Stratejik plan	Yok	Yok	Var	Yok	Var	Yok
7-Yerel çevre planı	Yok	Var	Var	Var	Var	Var
8-Yerel atık planı	Var	Var	Var	Yok	Var	Yok
9-Yerel kültürel aktivite planı	Var	Var	Var	Var	Var	Var
10-Yolsuzluk risk değerlendirmesi ve önleme planı	---	---	---	---	---	--
Yerel vergiler ve diğer ücretler						
11-Yerel vergilerle ilgili bilgiler	Var	Var	Var	Var	Var	Var
12-Yerel yasal düzenlemelerle ilgili bilgiler	Var	Var	Var	Var	Var	Var
13-Yerel hizmetlerle ilgili kalite	Yok	Var	Yok	Yok	Yok	Yok

yönetim sistemi ile ilgili bilgi						
Bölge halkı ile ilişkiler						
14-Belediye web sitesine arama motorundan ulaşılabilirlik	Var	Var	Var	Var	Var	Var
15-Faydalı linklerin mevcudluğu	Var	Var	Var	Var	Var	Var
16-Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirme	Var	Var	Var	Var	Var	Var
17-Online başvuru/şikâyet ve takip sistemi	Var	Var	Var	Var	Var	Var
18-Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalarla ilgili bilgi	Var	Var	Var	Var	Var	Var
19-Toplum adına alınan karar ve uygulamalarla ilgili bilgilendirme	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Ekonomik ve Finansal şeffaflık						
20-Bütçe	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Var
21-Nakit akım tablosu	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Var
22- Borç verme ve borç alma, borçlanma ile ilgili güncel bilgi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Şekil 1: Belediyelerin Şeffaflık Puan Endeksleri

Araştırmada belediyelerin resmi internet sitelerinde açıklanan bilgilerin çevrim içi olarak incelenerek her belediye için elde edilen bulgular ışığında tablo iki oluşturulmuştur. Bu tablodaki bilgilerin incelenmesiyle belediyelerin şeffaflık düzeyleri değerlendirildi. Diğer şeffaflık endekslerinde olduğu gibi, bu “göstergeler”, ilgili bilgi kalemi belediyenin web sitesinde mevcut olduğunda “var” değerini alan ve ilgili bilgi kalemi belediye web sitesinde mevcut olmadığında “yok” değerini alan ikili değişkenlerden oluşmaktadır. Bu değerler sayısal olarak var “1” ve yok “0” puan verilerek şeffaflık değerlendirilmiştir. Tablo 2 de yeni oluşturulan düzeylere göre skor seviyeleri belirlenmiştir.

Tablo 2: Oluşturulan Şeffaflık Puan Endeksi

Performans Düzeyi	Açıklama	Skor
Düzen I	Tüm bilgi eksiksiz sağlanıyor	%100
Düzen II	Tüm sorulara cevap var ve önemli bilginin %50'si mevcut	%93
Düzen III	Tüm sorulara cevap var ve önemli bilginin %25-50 arası mevcut	%86
-----	-----	-----
Düzen XV		0
Not: Skorun %65 ve altı olması şeffaflık indeksi için “yetersizdir”. Puanlamada 21 soruya evet diyenlere 100 puan üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Doğru sayısına göre kıstas yapılarak daha önce hazırlanan puan tablosuna göre değerlendirilmiştir.		

Lefkoşa Türk Belediyesi web sitesi oluşturulan kurumsal bilgiler, planlama, bölge halkıyla ilişkiler ve ekonomik ve finansal şeffaflık kriterleriyle ilgili web sitesinde yapılan araştırmada, belediye meclis üyelerinin görev ve sorumlulukları kurumsal yapı altında ayrı olarak verilerek vatandaşların meclis üyelerinin görev ve sorumlulukları hakkında bilgi edinebildiklerini ortaya koydu. Ayrıca belediye meclisi linki altında meclis kararları, gündemi, komisyonlar ve geçmiş dönem meclis üyeleri bilgileri yer almaktadır. Bunun yanında yıllık raporlar da vatandaşların ulaşabileceği şekilde yayınlanmaktadır. Lefkoşa Belediyesi ayrı bir yerel çevre planı hazırlamamış, daha önce hazırlanan imar planlarını paylaşımına açmıştır. Lefkoşa Belediyesi yerel atıklar ile ilgili bir plan sunmamaktadır. Lefkoşa Belediyesi web sayfasında Lefkoşa ile ilgili, online hizmetlerle ve diğer bilgilendirici linkler mevcuttur ve kolayca ulaşılabilir. Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirme web sitesinden yayınlanırken aynı zamanda sosyal medyadan da yayınlanmaktadır. Online başvuru/şikâyet ve takip sistemi mevcut aynı şekilde whatsapp üzerinden haberleşme/iletişim 24 saat boyunca devam etmektedir. Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalarla ilgili bilgiler ve ihaleler, sözleşmeler ve sonuçlarıyla ilgili bilgiler web sayfasında ve tüm iletişim ağlarında yayınlanmaktadır. Belediyenin son dört yıllık bütçe kalemleri, nakit akım tablosu ve borçlanma durumları bütçe kalemi içerisinde ayrıca verilmektedir. Lefkoşa Türk Belediyesi web sayfasında yapılan inceleme sonrası 16 sorunun yanıtı değerlendirilmiş ve şeffaflık puanı %76 olarak elde edilmiştir.

Gazi Mağusa Belediyesi web sayfasında yapılan incelemede belediye meclis üyeleri görev ve sorumluluklarının yer almadığı, meclis üyelerinin kişisel bilgilerinin yer aldığı görülmüştür. Belediyenin tarihçesi sitede mevcuttur. Belediyenin istihdam raporları ve iş ilanları sayfada mevcut değildir. Belediyenin yıllık raporlarının tamamı ulaşılabilir değildir. Yerel atık planı ve yerel kültürel aktivite planı sitede mevcuttur. Yolsuzluk risk değerlendirmesi ve önleme planıyla ilgili herhangi bir yasal mevzuat bulunmamaktadır. Yerel vergiler ve yasal düzenlemelerle ilgili bilgiler sitede mevcuttur. Yerel hizmetlerle ilgili kalite yönetim sistemi ile ilgili bir uygulama mevcut değildir. Belediye web sitesine arama motoruna “Google” üzerinden 3 sn. içinde ulaşılabilir. Faydalı linkler hem site üzerinde hem de diğer sosyal medya araçlarıyla beraber kullanılmaktadır. Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirme site üzerinden ve diğer sosyal medya araçları üzerinden paylaşmaktadır. Online başvuru/şikâyet ve takip sistemi için gerekli telefon, faks ve

e-posta adresleri ve sosyal medya araçlarından ve whatsapp üzerinden ulaşılabilir. Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalarla ilgili bilgi sosyal medya araçları ve siteden yayınlanmaktadır. Toplum adına alınan karar ve uygulamalarla ilgili bilgilendirme (İhale ve diğer sözleşmeleri ve sonuçlarıyla ilgili) bilgiler sitede ve sosyal medya araçlarında yayınlanmaktadır. Ekonomi ve finansal şeffaflık kalemiyle ilgili bütçe, nakit akım tablosu ve borçlanma ile ilgili güncel haberler sitede mevcut değildir. Gazi Mağusa Belediyesi web sayfasında yapılan inceleme sonrası 14 sorunun yanıtına ulaşılmıştır. Bunun sonucunda şeffaflık puanı %67 olarak hesaplanmıştır.

Girne Belediyesi web sitesinde yapılan incelemede belediye meclis üyelerinin görev sorumluluklarıyla ilgili bir bulguya rastlanmadı. Belediye meclis üyelerinin kişisel bilgileri sitede yayınlanmaktadır. Belediyenin tarihçesi sitede mevcut. Belediyenin istihdam raporları ve iş ilanlarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Yıllık raporla ilgili bir yayın mevcut değildir. Belediyenin stratejik planına, yerel çevre planına, yerel atık planı ve yerel kültürel aktivite planı hem web sitesinde hem de diğer sosyal medya araçları üzerinden yayınlanmaktadır. Vergilerle ve yasal düzenlemeler ile ilgili bilgiler sitede mevcut. Yerel hizmetlerle ilgili kalite yönetim sistemi ile ilgili “ISO 9001:2008 Kalite Yönetim Sistemi” belgesi mevcuttur. Belediye web sitesine arama motoruna bilgi girildiği andan itibaren dört saniye içinde web sayfası açılmaktadır. Faydalı linklerin sitede ve sosyal medya araçları linkleri olarak sitede mevcuttur. Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirme site üzerinden ve sosyal medya araçları üzerinden daima yapılmaktadır. Online başvuru/şikâyet ve takip sistemi site üzerinden ve facebook üzerinden yapılabilir. Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalarla ilgili bilgiler siteden ve sosyal medya araçları üzerinden yayınlanmaktadır. Toplum adına alınan karar ve uygulamalarla ilgili bilgilendirme (İhale ve diğer sözleşmeleri ve sonuçlarıyla ilgili) bilgiler hem site üzerinden hem de sosyal medya üzerinden yayınlanmaktadır. Ekonomi ve finansal şeffaflık kalemiyle ilgili bütçe, nakit akım tablosu ve borçlanma ile ilgili güncel haberler sitede mevcut değildir. Girne Belediyesi web sayfasında yapılan inceleme sonrası 14 sorunun yanıtına ulaşılmıştır. Bu elde edilen bilgilerle şeffaflık puanı %67 olarak hesaplanmıştır.

İskele Belediyesi web sitesinde yapılan incelemede belediye meclis üyelerinin görev ve sorumluluklarıyla ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır. Belediye meclis üyelerinin kişisel bilgileri web sayfasında mevcuttur. Belediyenin istihdam raporları ve iş ilanlarına web sayfasında yer almamaktadır. İskele Belediyesi bünyesinde hizmet veren İskele Belediyesi “Yuvam Ana Kucağı Çocuk Bakım ve Eğitim Merkezi” için öğretmen münhali için çıkılan iş ilanına sosyal medya üzerinden ulaşılmıştır. Yıllık plan, stratejik plan ve yerel atık planıyla ilgili herhangi bir bilgiye web sitesi sayfası üzerinde ulaşamamıştır. Yerel çevre planı imar planları noktasında tüm medya organlarında daima güncel olarak haber olmaktadır. Yerel kültürel aktivite planı programları web sayfasında ve sosyal medya araçlarında yayınlanmaktadır. Yerel vergiler ve yasal düzenlemelerle ilgili bilgiler web sayfasında ve sosyal medya araçlarında yayınlanmaktadır. Yerel hizmetlerle ilgili kalite yönetim sistemi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Belediye web sitesi arama motorundan dört saniye içinde ulaşılabilir. Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirme haberler başlığı altında ve sosyal medya üzerinden yayınlanmaktadır. Online başvuru/şikâyet ve takip sistemi sitede yer almaktadır.

Diğer sosyal medya üzerinden şimdi, mesaj gönder ve ihbar hattı 0392 4442122 nolu telefonundan ulaşılabilmesidir. Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalarla ilgili bilgiler duyurular haberler kısmında ve diğer sosyal medya araçlarında yayınlanmaktadır. Toplum adına alınan karar ve uygulamalarla ilgili bilgilendirme (İhale ve diğer sözleşmeleri ve sonuçlarıyla) haberler başlığı altında ve sosyal medya üzerinden yayınlanmaktadır. Ekonomi ve finansal şeffaflık kalemiyle ilgili bütçe, nakit akım tablosu ve borçlanma ile ilgili güncel haberler sitede mevcut değildir. İskele Belediyesi web sayfasında yapılan inceleme sonrasında 11 sorunun yanıtına ulaşılmıştır. Bu elde edilen bilgiler %52 şeffaflık puanına denk gelmektedir.

Güzelyurt Belediyesi web sitesinde yapılan incelemede kurumsal bilgilere belediye meclis üyelerinin görev ve sorumlulukları, belediye meclis üyelerinin kişisel bilgileri linkinde sadece meclis üyeleri isimlerine ulaşıldı. Belediyenin tarihçesi ve belediyenin istihdam raporları ve iş ilanlarıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamadı. Planlanmayla ilgili yıllık rapor, stratejik plan, yerel çevre ve atık planı ve yerel kültürel aktivite planıyla ilgili haberler web sitesi ve diğer sosyal medya sayfalarında yayınlanmaktadır. Yerel vergiler ve yasal düzenlemeler ile ilgili bilgiler mevcuttur. Yerel hizmetlerle ilgili kalite yönetim sistemi ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Belediye web sitesine arama motorundan üç-dört saniye içinde web sayfası açılmaktadır. Web sayfası üzerinde faydalı linkler mevcuttur. Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirmeler sayfa ve diğer sosyal medya araçlarında yapılmaktadır. Online başvuru/şikâyet ve takip sistemi sayfada sağ tarafta mevcuttur. Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalarla ilgili bilgi ve toplum adına alınan karar ve uygulamalarla ilgili bilgilendirme (İhale ve diğer sözleşmeleri ve sonuçlarıyla ilgili) bilgiler sayfadan ve diğer sosyal medya üzerinden yayınlanmaktadır. Ekonomi ve finansal şeffaflık kalemiyle ilgili bütçe, nakit akım tablosu ve borçlanma ile ilgili güncel haberler sitede mevcut değildir. Güzelyurt Belediyesi web sayfasında yapılan inceleme sonrası 13 sorunun yanıtına ulaşılmıştır. Bu elde edilen bilgilerle şeffaflık puanı %62 olarak hesaplanmıştır.

Lefke Belediyesi web sitesinde yapılan araştırmada kurumsal bilgilerden belediye meclis üyelerinin görev ve sorumluluklarıyla ilgili sayfada herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Belediye meclis üyelerinin kişisel bilgileri mevcut değil ama isim, hangi partiden oldukları ve resimleri sitede mevcut bulunmaktadır. Kurumsal bilgiler altında tarihçe var ama yalnız Lefke şehri ile ilgili geniş bir açıklayıcı bilgi mevcuttur. Belediyenin tarihçesiyle ve istihdam raporları ve iş ilanlarıyla ilgili bir bilgi bulguya rastlanmamıştır. Web sayfasında planlamayla ilgili yıllık rapor, stratejik plan ve yerel atık planıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Yerel çevre planı CMC (Cyprus Mines Cooperation) Kıbrıs Maden Şirketi maden atıkları nedeniyle insan sağlığına vereceği zararı sosyal medyada çok tartışılmakta ve gündemden düşmemektedir. Yerel kültürel aktivite planları haberler başlığı altında ve diğer sosyal medya araçlarında yayınlanmaktadır. Web sayfası üzerinde yerel vergilerle ilgili bilgiler ve yasal düzenlemelerle ilgili bilgiler haberler başlığı altında ve diğer sosyal medya araçlarında yayınlanmaktadır. Yerel hizmetlerle ilgili kalite yönetim sistemi ile ilgili bir belgeye ulaşılamamıştır. Bölge halkıyla ilişkiler başlığı altında belediye web sitesi arama motoruna yazıldığında üç-dört saniye içinde ana sayfa açılmaktadır. Faydalı linkler farklı başlıklar altında bulunmaktadır. Yerel hizmetlerdeki aksamalarla ilgili bilgilendirmeler sitedeki haberler ve diğer sosyal medya araçları üzerinden yapılmaktadır. Online

başvuru/şikâyet ve takip sistemi facebook üzerinden şimdi ara, belediyeye sor linki üzerinden ulaşılabilir. Belediyenin yaptığı protokol ve anlaşmalar ve toplum adına alınan karar ve uygulamalarla ilgili bilgilendirme (ihale ve diğer sözleşmeleri ve sonuçlarıyla ilgili) kurumsal bilgiler başlığı altında yayınlamaktadır. Yapılan protokoller ve ihaleler sosyal medya üzerinden yayınlanmaktadır. Ekonomik ve finansal şeffaflıkla ilgili web sayfalarında bütçe, nakit tablosu ve borçlanmayla ilgili haberler mevcuttur. Lefke Belediyesi web sayfasında yapılan inceleme sonrası 13 sorunun yanıtına ulaşılmıştır. Bu elde edilen bilgilerle şeffaflık puanı %62 olarak hesaplanmıştır. İlçe belediyelerinin son altı yıllık mali raporları da incelenmiştir ve elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Altı İlçe Belediyesinin Son Altı Yıllık Mali (Gelir-Gider) Tablosu

		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
Belediye	Nüfus/2011	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Lefkoş	61378	80.439.027	81.318.448,06	99.771.207,02	98.037.098,45	131.574.002,71	127.410.698,52	153.989.751,81	156.446.447,60	184.338.313,04	191.105.363,08	215.215.366,70	207.923.281,51
Mağus	40920	47.292.431,40	51.007.078,71	65.574.022,10	60.505.082,02	82.035.699,64	81.781.256,87	102.610.179,35	100.753.828,76	101.759.657,17	116.058.408,48	143.817.297,94	140.425.839,95
Girne	33207	52.553.284,08	52.007.078,71	58.706.189,86	54.001.010,69	80.193.854,18	66.257.054,19	107.480.515,89	98.725.866,13	105.984.313,44	90.195.817,14	108.612.917,23	103.876.891,96
Güzelyu	18946	21.792.659,78	21.451.460,92	26.660.831,63	28.504.224,91	31.349.177,21	30.069.524,34	35.703.648,88	36.633.222,28	47.874.399,95	44.454.565,15	57.452.330,93	44.188.888,71
Lefke	11091	14.710.964,00	14.055.098,73	14.055.098,73	18.934.756,16	18.949.545,36	15.169.603,63	20.012.215,56	22.200.346,69	26.703.839,12	26.380.484,02	32.769.365,36	28.779.045,43
İskele	7906	15.502.294,49	16.301.824,55	19.287.526,37	18.360.094,72	26.979.336,22	27.195.762,41	38.465.986,62	39.449.607,70	48.563.308,16	41.964.665,31	44.202.277,99	50.372.825,31

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada web siteleriyle beraber diğer sosyal medya araçlarının kullanılması vatandaşla iletişim kanallarının çoğalmasını sağlayarak, belediyelerde halkla ilişkilerin güçlenmesini olumlu yönde etkilemiş olduğu ortaya konmuştur. Aynı zamanda iletişim kanallarının çoğalması şeffaflık algısını pozitif yönde etkilemektedir. Belediyeler arasında kullanılan yöntemlerde benzerlikler olsa da farklılıkların mali ve yönetsel kapasiteleriyle doğrudan ilişkili olduğu ve bunun da şeffaflık algısını etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada büyük belediyelerin sosyal medya araçlarını etkin kullandığı sonucu, Bayraktar (2022) tarafından yapılan çalışmadan farklılık göstermektedir. Söz konusu çalışma KKTC belediyeleri web sayfaları analizi sonrasında belediyelerin sosyal medya araçlarını halkla ilişkiler amaçlı kullandıklarını fakat web sitelerinin yeterince etkin ve verimli kullanılmadığı sonucuna varmıştı (Bayraktar, 2020). Araştırmada elde edilen diğer bir sonuç ise sosyal medya araçlarının vatandaş bilgilendirme modeli olarak daha çok tek yönlü kullanılırken, vatandaş şikâyet hatlarının tüm sosyal medya araçlarında varlığı tespit edilmiştir. Bu bulgular (Şenyurt, 2016; Karakoç ve Sümer, 2021)'in çalışmasındaki sonuçlarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Yerel yönetimlerde şeffaflık çevrim içi memnuniyet ve güveni tesis etmede tetikleyici güç olurken (Mitchell, 2011), idari verimliliği ve vatandaş memnuniyetini artırmanın da bir yoldur. İlçelerden Lefkoşa, Girne ve Mağusa'nın değerlendirmede şeffaflık endeksine dayalı sınırı geçtiği diğerlerinin ise sınırın altında kaldığı tespit edilmiştir. Araştırma sonrası elde edilen diğer bir bulgu ise ilçe belediyelerinde çevreyle ilgili planların yapılmadığı veya bu konuların yöneticiler tarafından önemsenmediği sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, web sitelerinde bulunan bilgilere göre şeffaflığın hesap verebilirliği artırdığı noktasında literatürde yaptığımız araştırmalarla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer bir sonuçsa Lefkoşa (%76), Gazi Muğusa (%67) ve Girne (%67) belediyelerinde ekonomik ve finansal şeffaflık kriterlerine tam uyulduğu görülmüştür. Ancak, İskele, Güzeyurt ve Lefke belediyelerinde şeffaflığın daha düşük olduğu ve şeffaflık endeksinin sağlamadığı (%65'in altında) anlaşılmaktadır. Belediyelerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi mali kapasiteleriyle doğrudan ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada, ortaya çıkan en önemli nokta nüfus olarak küçük bir ilçe olan İskele Belediyesinin son yıllarda bölgede yaşanan ekonomik gelişmelerle beraber mali yapılarının kapasitesinin yükselmesi şeffaflığın görünür olması yönünde pozitif bir etki yapmamıştır. Belediyelerin gelir gider dengeleri, kısaca finansal yapılarının güçlü olması, yeni bilgi teknolojilerinin kullanılmasına olanak sağlamaktadır. İdari kapasiteleri güçlü belediyelerin daha yüksek şeffaflık düzeyi sağladıkları görülmektedir. Üç büyük ilçe belediyesi olan Lefkoşa, Girne ve Mağusa belediyelerinin mali kapasitelerinin büyük olması diğer küçük belediyelere göre daha yüksek düzeyde şeffaflık sergilemeleri ile sonuçlanmaktadır. Bu sonuca göre şeffaflık algısı ve belediye büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki vardır. Belediyelerin sosyal medya araçlarıyla birlikte web sitelerini halkla ilişkiler amaçlı kullanmaları,

şeffaflığı artırarak yolsuzluğun azalmasına etki etmekte ve aynı zamanda verimliliğin ve güvenin artmasını sağlamaktadır.

Vatandaşlar tarafından belediyelerin mali kaynaklarını nasıl, hangi amaç ve hangi nedenle kullandığı web sayfalarınca izlenebilmelidir. Bunun için de kamu politikaları oluşturularak, yerel yönetimlerin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini gösterecek mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu mekanizmalar içerisinde sosyal medya araçlarının kullanılması en etkin bir yöntemdir. İlerleyen araştırmalarda bu hususlar üzerine çalışmaların yapılması önerilmektedir. .

KAYNAKÇA

- Araujo, J. F. F. E. D., & Tejedo-Romero, F. (2016). "Local Government Transparency Index: Determinants of Municipalities' Rankings". *International Journal of Public Sector Management*, 29(4), 327-347.
- Ashforth, B. E., & Gibbs, B. W. (1990). "The Double-Edge of Organizational Legitimation". *Organization Science*, 1(2), 177-194.
- Bauhr, M., ve M. Grimes. 2014. "Indignation or Resignation: The Implications of Transparency for Societal Accountability." *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions* 27(2): 291–320. Doi:10.1111/Gove.2014.27.
- Bayraktar, Ü. (2020). "Belediyelerin Halkla İlişkiler Çalışmalarında Web Siteleri: KKTC Belediyeleri Üzerine Bir Analiz". *Journal of Communication Theory & Research/İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (51).
- Bellucci, M., & Manetti, G. (2017). "Facebook as a Tool for Supporting Dialogic Accounting? Evidence From Large Philanthropic Foundations in the United States". *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 30(4), 874-905.
- Berelson, B., (1971). *Content Analysis in Communication Research*, Glencoe, Ill.
- Capriotti, P., & Moreno, Á. (2007). "Corporate Citizenship and Public Relations: The Importance and Interactivity of Social Responsibility Issues on Corporate Websites". *Public Relations Review*, 33(1), 84-91.
- Chen, J. C., & Roberts, R. W. (2010). "Toward a More Coherent Understanding of the Organization–Society Relationship: A Theoretical Consideration for Social and Environmental Accounting Research". *Journal of Business Ethics*, 97, 651-665.
- Cuadrado-Ballesteros, B., Frías-Aceituno, J., & Martínez-Ferrero, J. (2014). "The Role of Media Pressure on the Disclosure of Sustainability Information By Local Governments". *Online Information Review*, 38(1), 114-135.
- Da Cruz, N. F., and R. Marques. 2014. "Scorecards for Sustainable Local Governments." *Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning* 39: 165–170. Doi:10.1016/J.Cities.2014.01.001
- Da Cruz, N. F., Tavares, A. F., Marques, R. C., Jorge, S., & De Sousa, L. (2015). "Measuring Local Government Transparency". *Public Management Review*, 18(6), 866–893. Doi:10.1080/14719037.2015.1051572
- De Araujo, J. F. F. E., ve Tejedo-Romero, F. (2016). "Local Government Transparency Index: Determinants of Municipalities' Rankings". *International Journal of Public Sector Management*. Doi:10.1108/İjpsm-11-2015-0199.

- F.J. Alcaraz, A. Navarro, D. Ortiz, “Factors Determining Online Sustainability Reporting By Local Governments”, *Int. Rev. Adm. Sci.* 81 (1) (2014) 79–109.
- Freeman, R., Harrison, J., Wicks, A., Parmar, B., & Colle, S. (2010). *Stakeholder Theory: The State of the Art*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hansen DL, Shneiderman B and Smith MA (2011) *Analyzing Social Media Networks with Nodexl: Insights from a Connected World*. Burlington, MA: Morgan Kaufmann.
- Heald, D. A. (2006). “Varieties of Transparency”. In *Transparency: The Key to Better Governance?: Proceedings of the British Academy* 135 (Pp. 25-43). Oxford University Press.
- Hood, C., ve D. Heald 2006. “Transparency: The Key to Better Governance?” In *Proceedings of the British Academy* (135). Oxford: Oxford University Press.
- Jaeger, P. T., and J. C. Bertot. 2010. “Transparency and Technological Change: Ensuring Equal and Sustained Public Access to Government Information.” *Government Information Quarterly*, 27: 371–376. Doi:10.1016/J. Giq.2010.05.003.
- İşçioğlu, D., ve İşçioğlu, E. (2018). “KKTC’de Yerel Hizmet Sunumunda Bilişim Teknolojileri”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 158-163.
- Karakoç, H. Ve Sümer, E. (2021). “Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Türkiye’deki Büyükşehir Belediyelerinin Sosyal Medya Hesapları Üzerine Bir Araştırma”. Mihalis Kuyucu ve Hasan Çiftçi (ed.), *A’dan Z’ye İletişim Çalışmaları-2* İçinde (S. 3-52)
- Lindquist, E. A.; Huse, I. (2017), “Accountability and Monitoring Government in the Digital Era: Promise, Realism and Research for Digital-Era Governance”, *Canadian Public Administration*, 60(4): 627-656.
- Mainka A, Hartmann S, Stock W.G., et al. (2014) “Government and Social Media: A Case Study of 31 Informational World Cities”. In: *47th Hawaii International Conference on System Sciences*, Waikoloa, HI, 6–9 January, pp. 1715–1724. New York: IEEE.
- Mitchell, H. (2011). “Trending Topics-Egovernment Sites Starting to Take Transparency Seriously”. *Econtent-Digital Content Strategies And Resources*, 8.
- Okay, A., ve Pelenk, A. (2006). “Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak İnternet; Halkla İlişkiler Şirketlerinin İnternet Kullanımı”. *Yeni İletişim Ortamları Ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Kitabı*, (1-3.Kasım). İstanbul, 377-384.
- Öncü, A., Özşaglam, M. T., & Eminer, F. (2024). “Analyzing Employee Perception of Good Governance in Municipal Governments By Using Structural Equation Modeling”. *SAGE Open*, 14(4), 21582440241302325.
- Özoran, B. A. (2017). “Bir Halkla İlişkiler Ütopyası: Diyalojik Halkla İlişkiler”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, (53), 1-30.

- Patten, D. M. (1992). "Intra-Industry Environmental Disclosures in Response to the Alaskan Oil Spill: A Note on Legitimacy Theory". *Accounting, Organizations and Society*, 17(5), 471-475.
- Pearson, R. (1989). *A Theory of Public Relation Ethics*, Ohio University, Ohio.
- Porumbescu, G. A. (2016). "Linking Public Sector Social Media and E-Government Website Use to Trust in Government". *Government Information Quarterly*, 33(2), 291-304.
- Ruano De La Fuente, J. M. (2014), "E-Government Strategies in Spanish Local Governments", *Local Government Studies*, 40(4): 600-620.
- Suchman, M. C. (1995). "Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches". *Academy of Management Review*, 20(3), 571-610.
- Şenyurt, G. (2016). "Belediyelerin Halkla İlişkiler Uygulamalarında İnternetin ve Sosyal Medyanın Kullanımı: Konya Merkez İlçe Belediyeleri Üzerine Bir İnceleme". *İnif E-Dergi*, 1(1), 44-67.
- Tavşancıl, E., & Aslan, A. E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. Epsilon.
- Taylor, M.; Kent, M.L. (2004) *Congressional Web Sites and Their Potential for Public Dialogue*, Atlantic
- Tejedo-Romero, F., & De Araujo, J. F. F. E. (2018). "Determinants of Local Governments' Transparency in Times of Crisis: Evidence From Municipality-Level Panel Data". *Administration & Society*, 50(4), 527-554.
- Tejedo-Romero, F., Araujo, J. F. F. E., Tejada, A., & Ramírez, Y. (2022). "E-Government Mechanisms to Enhance the Participation of Citizens and Society: Exploratory Analysis through the Dimension of Municipalities". *Technology in Society*, 70, 101978.
- TI. (2015). *Local Governance Integrity: Principles And Standards*. Berlin: Transparency International.
- Uğur, U. Ğ. U. R. (2013). "Yeni İletişim Teknolojilerinden İnternetin Halkla İlişkiler Alanında Kullanımı: Bir Uygulama". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 502-511.
- Valle-Cruz, D., Sandoval-Almazan, R., ve Gil-Garcia, J. R. (2016). "Citizens' Perceptions of the Impact of Information Technology Use on Transparency, Efficiency and Corruption in Local Governments". *Information Polity*, 21(3), 321-334.
- Vural, B. A., & Coşkun, G. (2006). "Yeni Teknolojiler ve Halkla İlişkiler: Halkla İlişkiler Alanında İnternet Kullanımı Üzerine Bir Araştırma". *II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu*, 21.

Y. Ramírez, A. Tejada, M. P. Sanchez, (2022). “Determinants of Online Intellectual Capital Disclosure By Spanish Local Governments”, *J. Intellect. Cap.* 23(2), 249–289.

Zheng, L., ve Zheng, T. (2014). “Innovation Through Social Media in the Public Sector: Information and Interactions”. *Government Information Quarterly*, 31, 106–117. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2014.01.011>.

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF ARTICLES ON BRAND EVANGELISM IN TOURISM

TURİZM ALANINDA MARKA EVANGELİZMİ KONUSUNA YÖNELİK MAKALELERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Assoc. Prof. Dr. Simge ŞALVARCI
Selcuk University
Beyşehir Ali Akkanat Faculty of Tourism
Gastronomy and Culinary Arts Department
simgetokay@selcuk.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-0703-4126

Gönderim 14 Mart 2025 – Kabul 21 Nisan 2025
Received 14 March 2025 – Accepted 21 April 2025

Abstract: Brand evangelism, which is important for businesses, refers to consumers trying to persuade other consumers choosing the brand they prefer. As in all sectors, the tourism sector also aims to survive in an intensely competitive environment. In this respect, brand evangelism can make significant contributions to the sector as a type of positive word-of-mouth communication. On the other hand, it is determined that the concept has not been studied much in tourism literature and it is assumed that it has the feature of being an important field of study for both the sector and researchers. The studies revealing the general trends and characteristics of the subject of brand evangelism in tourism literature are quite limited. The aim of this research is to conduct a bibliometric analysis of brand evangelism studies in the field of tourism indexed in the Web of Science database. In this context, 1750 articles published between 1984-2024 were analyzed with the “Biblioshiny” package in the RStudio program. According to analysis results, the most effective journals, authors, countries, word analyses, thematic map and various bibliometric indicators such as Lotka Law compliance in the field of brand evangelism were presented. It was concluded that the most productive journal in the field was Journal of Travel & Tourism Marketing and the most productive author was Heesup Han. While a significant increase in the number of articles on the subject of brand evangelism has been observed over the years, some other findings reached include the subjects of “satisfaction”, “model” and “tourism” being among the trending topics in recent years. The study is thought to be useful for revealing the general view of the field of brand evangelism research in the field of tourism and guiding future research.

Keywords: Evangelistic Marketing, Brand Evangelism, Web of Science, Bibliometric Analysis, Biblioshiny.

Öz: İşletmeler için önemli olan marka evangelizmi kavramı tüketicilerin kendi tercihleri olan markayı diğer tüketicilerin de seçmesi için onları ikna etmeye çalışmalarını ifade etmektedir. Tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektörü de yoğun rekabet ortamında hayatta kalmak amacını gütmektedir. Bu yönüyle marka evangelizmi pozitif ağızdan ağıza iletişimin bir türü olarak sektöre önemli katkılar sağlayabilmektedir. Buna karşın kavramın turizm literatüründe çok fazla çalışılmadığı belirlenerek gerek sektör gerekse araştırmacılar için önemli bir çalışma alanı olma özelliğine sahip olduğu varsayılmaktadır. Marka evangelizmi konusunun turizm literatüründe genel eğilim ve özelliklerini ortaya koyan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu araştırmanın amacı Web of Science veri tabanında indekslenen turizm alanında marka evangelizmi çalışmalarının bibliyometrik analizini yapmaktır. Bu doğrultuda 1984-2024 yılları arasında yayınlanmış 1750 makale, RStudio programında “Biblioshiny” paketiyle analiz edilmiştir. Yapılan analiz kapsamında

marka evangelizmi çalışma alanında yayın yapan en etkili dergiler, yazarlar, ülkeler, kelime analizleri, tematik harita ve Lotka Yasasına uygunluğu gibi çeşitli bibliyometrik göstergeler sunulmuştur. Alandaki en üretken derginin Journal of Travel&Tourism Marketing olduğu ve en üretken yazarın ise Heesup Han olduğu tespit edilmiştir. Yıllar itibarıyla marka evangelizmi konusuna ilişkin makale sayılarında önemli bir artış ivmesi görülmekle birlikte “satisfaction”, “model” ve “tourism” konularının son yıllardaki trend konular arasında yer aldığı ulaşılan bazı diğer bulgular arasındadır. Çalışmanın turizm alanında marka evangelizmi araştırma alanının genel görünümünün ortaya koyulması ve gelecek araştırmalara yol göstermesi bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Evangelist Pazarlama, Marka Evangelizmi, Web of Science, Bibliyometrik Analiz, Biblioshiny.*

INTRODUCTION

In recent years, businesses have begun to establish relationships within the scope of cooperation aimed at creating strong emotional bonds between their brands and their customers as a means of non-price competition (Göktaş and Erdoğan Tarakçı, 2020). For this purpose, they attach importance to the concept of brand evangelism by creating brand-focused communities with relationship management. Brand evangelism allows customers to voluntarily share their experiences and strive to transform their customers into brand evangelists (Balıkçioğlu and Oflazoğlu, 2015: 20).

Brand evangelism ensures that the brand reaches a wide audience, is adopted and used by the brand by voluntarily advocating for the brand in order to persuade the masses (Matzler, Pichler and Hemetsberger, 2007; Mansoor and Paul, 2022). The concept of brand evangelism, which comes with the understanding of voluntary advocacy, guidance, persuasion and attraction of the customer to the brand, is of great importance for brands (Schnebelen and Bruhn, 2018). Because voluntary advocacy of a brand will also contribute to the sustainability of the brand (Süer, 2022).

The aim of this research is to contribute to the literature by examining the brand evangelism literature, which is considered to be important in the field of tourism, using the bibliometric method. In this context, 1750 articles indexed in the Web of Science (WoS) database were examined. It is thought that the research will be useful in terms of providing a broad picture of the brand evangelism field, revealing the course of the relevant literature from past to present, identifying research gaps and generating ideas that can motivate future research. Accordingly, 1750 articles indexed in the WOS database and published between 1984-2024 were analyzed in the RStudio program with the “Biblioshiny” package.

Although there are various studies in the literature on brand evangelism in tourism (Harrigan et al., 2021; Mvondo et al., 2022; Topcuoğlu, 2023; Purohit et al., 2023; Lin and Lin, 2023), these studies address the issue of brand evangelism empirically. In this study, the issue of tourism and brand evangelism is specifically addressed. In addition, the fact that the bibliometric analysis of the issue of brand

evangelism in the tourism sector has not been studied before is another feature that distinguishes the study from others.

Despite the remarkable prevalence of bibliometric studies, no bibliometric studies have been found specifically for brand evangelism when national and international literature is examined. In addition, there are studies (Mvondo et al., 2022; Lin and Lin, 2023; Purohit et al., 2023) on brand evangelism in tourism literature. Based on this, the aim of this research is to better understand the subject of brand evangelism in the field of tourism and to provide researchers with information about the structure of this field. In light of all these, considering that bibliometric studies in the national literature are conducted within the framework of tourism and tourism-related topics, it is thought that this study will both contribute to the relevant literature and guide researchers working in this field. The study is also important in terms of presenting up-to-date and detailed data on brand evangelism in the relevant literature. There are also some limitations to the study. These include focusing on a single topic in the study and the keywords consisting only of tourism and brand evangelism concepts. Apart from this, the fact that the data were obtained only from the WOS database and focused only on articles is seen as another limitation.

1. CONCEPTUAL FRAMEWORK

The root of the word evangelist is Greek and is thought to mean “bringer of good news” (Moisés, 1983). The concept of “evangelist”, which comes from the root of the Greek word “evangelos” and means “herald of wonderful things, bringer of good news”, has been called “evangelism” as a fashionable concept with the help of the internet since the 1990s. However, evangelism means “promoting an idea” (Choudhury et al., 2019). The concept of “brand evangelism” is defined as “a more effective and determined way to spread positive opinions about the brand and a process of trying to persuade others to be interested in the same brand”. Brand evangelism is defined as “an effective way to spread positive opinions about the brand and a process of trying to persuade others to be interested in the same brand” (Matzler, Pichler and Hemetsberger, 2007: 27).

Guy Kawasaki’s “How to Drive Your Competitors Crazy” and “The Entrepreneur’s Handbook” were the first to use the concept of evangelism as a marketing concept (Saravanan and Saraswathy, 2017). Kawasaki, one of the people responsible for Macintosh marketing and the former chief of Apple, has been accepted as the leader of “evangelistic marketing”. Guy Kawasaki’s aim, who uses the concept of evangelism in businesses, is to increase the productivity and creativity of people using personal computers (McConnell and Huba, 2003).

According to Matzler et al. (2007), brand evangelism is the intensive effort of the customer to spread their positive thoughts about the brand they prefer and to persuade others to prefer the same brand. The reason for choosing the word evangelism is to emphasize the missionary component of this type of behavioral

result of customer passion. In addition to being passionately attached to their brands, evangelist customers feel the need to share what they feel with other consumers. Therefore, brand evangelism is the act of announcing the most liked and positive aspects of the brand to other consumers who have not known about the brand until now. Brand evangelists have a strong psychological and emotional attachment to the brand. Brand evangelists' brand-related behaviors are characterized by: 1) communicating positive information, ideas, and feelings about a particular brand through both traditional and electronic word-of-mouth communication; 2) actively participating in discussions about the brand's features with other customers, co-creating the overall brand image; 3) purchasing products of this brand; 4) influencing consumer behavior; 5) acting as spokespeople for the brand without receiving any compensation; 6) opposing competing brands; and 7) acting in solidarity with the brand (Riivits-Arkonsuo, Kaljund and Leppiman, 2014: 7).

It is not easy to create a situation where consumers make commitments to other people on behalf of the brand. Therefore, the formation of brand communities and then brand evangelists by consumers who make commitments about the brand is a critical determinant in influencing the behavior of other consumers (Shaari and Ahmad, 2016). Brand evangelism, which is an extension of word-of-mouth communication, involves persuasion, unlike word-of-mouth communication. In addition, no response is expected in brand evangelism. A brand evangelist acts as a spokesperson for the brand (Doss, 2014). The advantages and disadvantages of brand evangelism (Saravanan and Saraswathy, 2017: 3) are given below. As advantages:

- ✓ Low cost advertising opportunities compared to other marketing campaign efforts,
- ✓ Researches have shown that brand evangelists spend 50% more money (individually) than a customer who is not a brand evangelist,
- ✓ Brand evangelists actively seek ways to improve the brand or products and provide feedback,
- ✓ Unbiased feedback system,
- ✓ Loyal customers,
- ✓ Long-term marketing strategy,
- ✓ Increased goodwill,
- ✓ Management of expenses,
- ✓ Short return on investment

As disadvantages;

- ✓ Poor product design, poor customer service, product experience can lead to a negative brand and negative brand association,
- ✓ There is a lack of control over the marketing message and distribution method.

Brand evangelism is an integral part of word of mouth communication. It is basically a positive communication between an individual and the people around them about the performance of a brand. This communication affects the loyalty of individuals towards the brand (Doss, 2014). Various studies have been conducted on

brand-related issues in the field of tourism in the literature, some of which are given below:

In the study conducted by Harrigan et al. (2021), participants recruited through Amazon MTurk were surveyed about the use of social media in tourism-related decisions. According to findings, value cocreation and customer brand engagement are drivers of evangelical brand-related behaviors.

In the study of Mvondo et al. (2022) the relationship marketing literature is linked to tourism research and it reveals incorporating tourists' participation in value co-creation, brand evangelism, customer empowerment, and affective commitment in an integrated conceptual model. According to the findings, participation in value co-creation dimensions positively impact all the other variables. Brand evangelism is also positively affected by customer empowerment and affective commitment.

In his study, Topcuoğlu (2023) examined the effects of brand transparency, brand communication, brand trust and brand evangelism perceived by tourists. As a result of the analysis, positive and significant effects of brand trust on brand evangelism were determined by the regression models established.

Purohit et al., (2023) searched the effect of customers' brand experience on brand evangelism in luxury hotels. The results reveal that human interaction-based hotel attentiveness and emotion-based indulgence are necessary conditions for brand evangelism.

Lin and Lin (2023) presented local identity and local dependency significantly affected tourism destination brand evangelism, rural culture perception. Rural life perception significantly affected tourism destination brand evangelism. Local dependency partially mediated the role of rural interpersonal relationship on tourism destination brand evangelism. Rural culture perception has the greatest impact on tourism destination brand evangelism.

2. METHODOLOGY

2.1 Research Method

The main subject of the study is the articles in the WoS database related to "Tourism and Brand Evangelism". The following questions were sought while planning the research:

What is the annual publication production in the WOS database on the subject of "tourism and brand evangelism"?

What is the annual average citation rate in the publications on the subject of "tourism and brand evangelism" in the WOS database?

What are the sources related to the subject of "tourism and brand evangelism" in the WOS database?

Who are the most relevant authors on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database?

Do the publications on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database comply with the Lotka Law?

Which organizations have the most publications on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database?

What are the most globally cited documents on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database?

What is the distribution of publications on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database by country?

What is the treemap of frequently used keywords in studies on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database?

What are the trending topics according to the titles of publications on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database?

What is the thematic map of keywords on the subject of “tourism and brand evangelism” in the WOS database?

The scanning model was used in this study. In scientific research, the scanning model is a research strategy, also commonly referred to as literature review. The scanning model aims to systematically investigate existing information on a specific topic or field. This model is used to provide a general overview, summarize existing information, identify important concepts, and lay the groundwork for future research. Scanning models are usually used before starting a research project to guide researchers in understanding existing knowledge, determining research questions, and developing hypotheses (Karasar, 2023). In this study, studies in the literature were examined.

2.2 Data Collection Tools

WOS was used to collect data related to the study. WOS is one of the most famous scientific citation index databases worldwide (Wang et al., 2017). WOS is one of the most important databases of peer-reviewed and legal scientific literature indexing and abstracting. Another feature of this database is that it is one of the two most recognized international databases together with Scopus. The databases supported in Bibliometrix are WOS and Scopus. In this study, WOS database was preferred because it provides global search opportunities and WOS database is the database that is used by academicians and researchers worldwide and where it is thought the most accessible data can be reached.

As a result of the literature review, it was determined that different studies were conducted in a more comprehensive manner by including different concepts in the concepts of tourism and brand evangelism. In this study, only the concepts of “tourism and brand evangelism” were specifically used in the selection of keywords

to be used in obtaining data on scientific publications. English articles between the years 1984-2024 were scanned using the advanced search feature of the WOS database with the relevant keywords. In total, the unit of analysis of the research consists of 1750 publications.

2.3 Analysis of Data

In the bibliometric analysis of the data, an R-based package program called “bibliometrix” and its web-based interface called “biblioshiny” were used. Bibliometrix is written in the R language, an open source software, and offers its users a set of tools for quantitative research in bibliometrics and scientometrics (Aria and Cuccurullo, 2017: 963). In the Bibliometrix package, users can perform many bibliometric analyses through Biblioshiny, a web interface that can be easily accessed through Rstudio. In this context, bibliometric data related to 1750 articles obtained from WOS were defined in the Biblioshiny software, and analyses were performed and findings were visualized.

3. FINDINGS

3.1 General Features

In the study, studies conducted between 1984-2024 were compiled in the bibliometric analysis conducted to analyze the studies in the literature on tourism and brand evangelism. In this regard, basic information about the scientific publications scanned in WOS is given in Table 1.

Table 1: Basic Information About Data

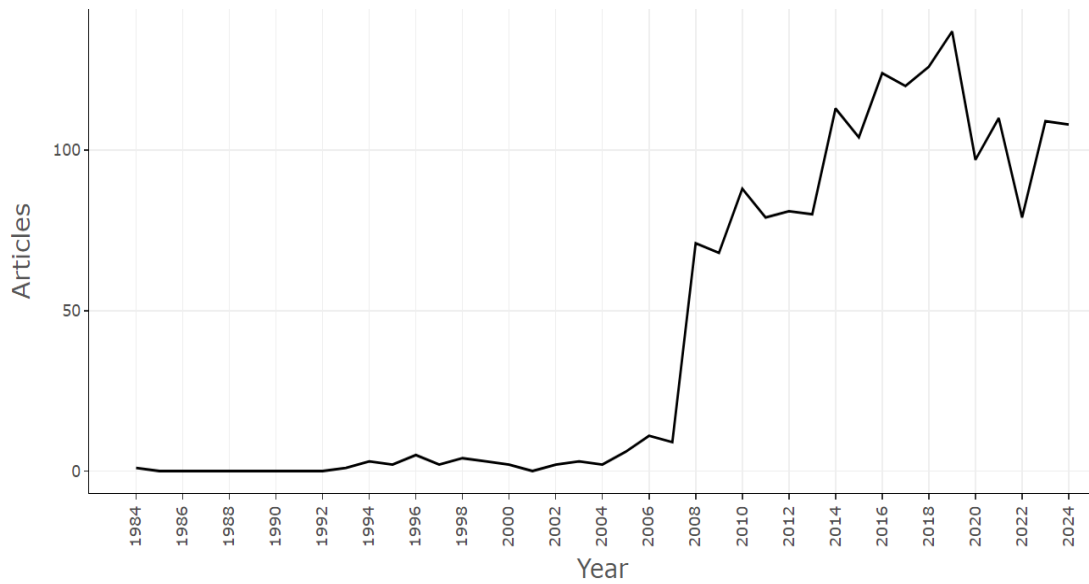
Description	Results
MAIN INFORMATION ABOUT DATA	
Timespan	1984:2024
Sources (Journals, Books, etc)	110
Documents	1750
Annual Growth Rate %	12,42
Document Average Age	7,91
Average citations per doc	31,33
DOCUMENT CONTENTS	
Keywords Plus (ID)	2341
Author's Keywords (DE)	5742

AUTHORS	
Authors	3381
Authors of single-authored docs	214
AUTHORS COLLABORATION	
Single-authored docs	253
Co-Authors per doc	2,77
International co-authorships %	34,69

When Table 1 is examined, 1750 articles from 110 sources were evaluated in the study. These studies were conducted between 1984-2024. The publication increase rate according to the subject area is 12.42%. The number of authors contributing to the relevant field is 3381. 214 of these studies were produced by a single author.

The authors are from different countries at a rate of 34.69%. The distribution of 1750 articles on tourism and brand evangelism between 1984 and 2024 is given in Figure 1.

Figure 1: Annual Publication Production

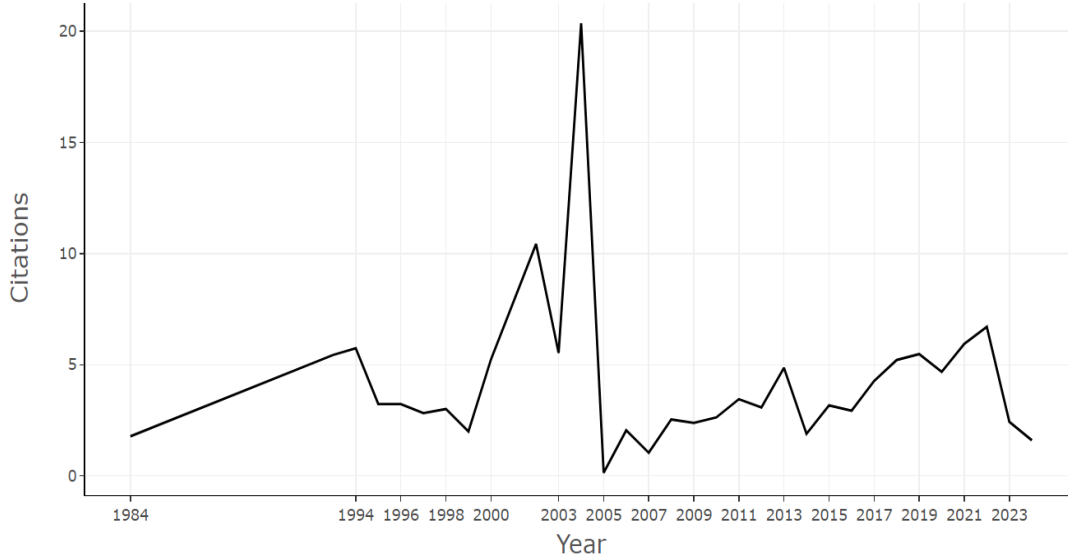

When Figure 1 is examined, it is determined that the studies on tourism and brand evangelism in the field of tourism have increased from 1984 to 2024. The rate of increase in publications became evident as of 2008. The highest number of publications was made in 2019. There was a decrease in publications in 2022. It is seen that it continued to increase in the following periods. However, since 2024 has

not yet been completed, the number of publications cannot be known clearly since the studies of this year up to July were included in the research.

Figure 2 shows the annual average citation rates for publications. Accordingly, the period with the highest annual average citations was determined as 2005.

Figure 2: Annual Average Citations

3.2 Findings Regarding Journals and Authors

Figure 3 shows the number of studies published by each journal according to the level of interest in brand evangelism studies in tourism. Figure 3 shows a list of the journals that have published the most on the subject, with circles shown in different colors next to them and the number of publications inside. Accordingly, it is seen that the number of publications ranges from 18 to 1022 and the journal with the most publications related to the theme is the “Journal of Travel&Tourism Marketing” with “1022” publications. Following the mentioned journal, the second journal is the “Asia Pacific Journal of Tourism Research” with 64 publications, and the third is the “Tourism Management” with 55 publications.

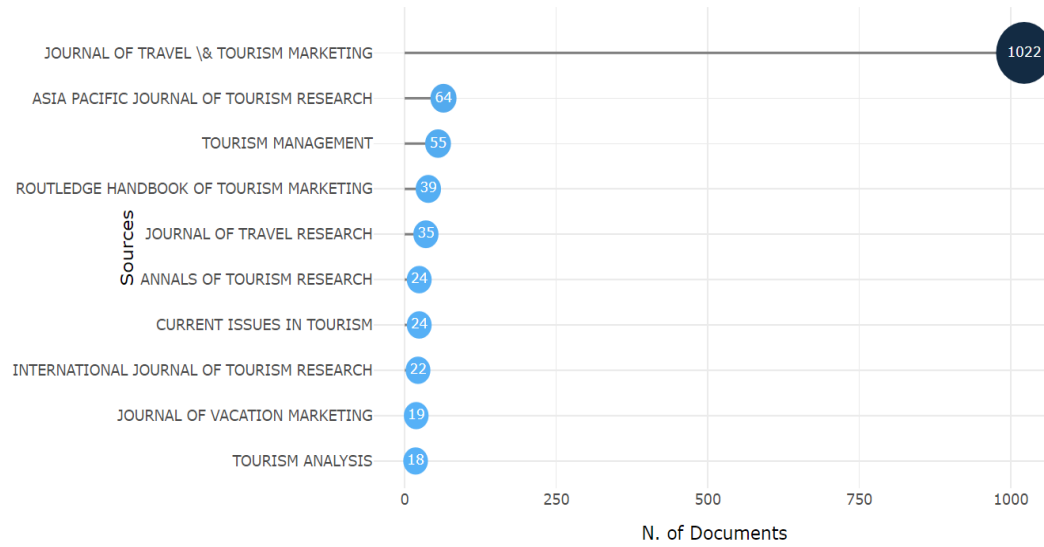
Figure 3: Most Relevant Sources

Figure 4 shows the 10 most relevant authors for tourism studies on brand evangelism. Accordingly, Han H. is in the first place, Law R. is in the second place, and Avraham E. is in the third place, and the researchers who have published the most on the subject are:

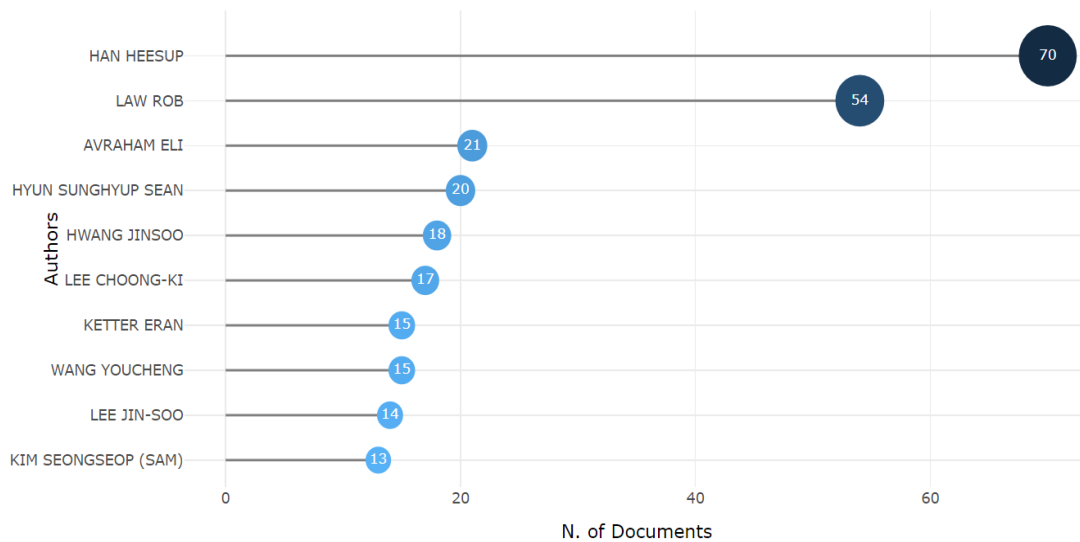
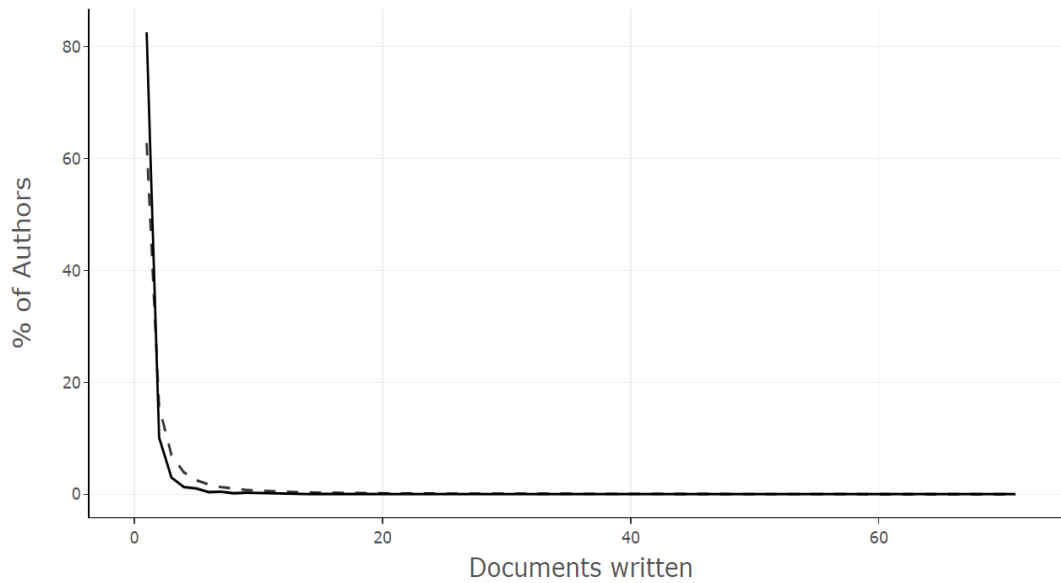
Figure 4: Most Relevant Authors

Table 2: Evaluation of Studies According to Lotka's Law

Documents written	N. of Authors	Proportion of Authors
1	2792	0,826
2	342	0,101
3	101	0,03
4	43	0,013
5	35	0,01
6	13	0,004
7	15	0,004
8	6	0,002
9	10	0,003
10	8	0,002

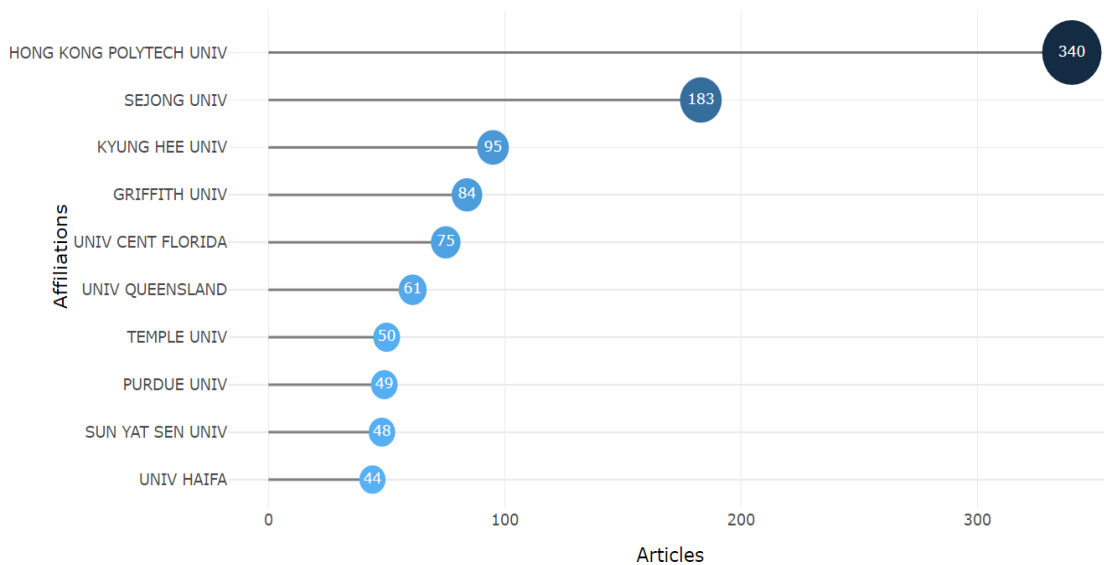
Figure 5: Writer Productivity According to Lotka's Law

Lotka's Law was put forward by Alfred Lotka and is considered one of the fundamental laws of bibliometrics. According to Lotka's Law, the number of publications with two authors in a given field corresponds to approximately 1/4 of publications with a single author; the number of publications with three authors corresponds to 1/9 of the number of publications with a single author (Torun and Bozkuş, 2022: 37). According to this law, when the authors and articles related to the research topic are considered; it was found that 82% of the articles were authors who

contributed with one article, 10% were authors who contributed with two articles, and finally 0.3% were authors who contributed with three articles. Accordingly, it was understood that the studies conducted on the subject of brand evangelism and tourism did not comply with Lotka's Law (Table 2 and Figure 5).

The 10 organizations that produced the most articles on brand evangelism in the field of tourism are shown in Figure 6.

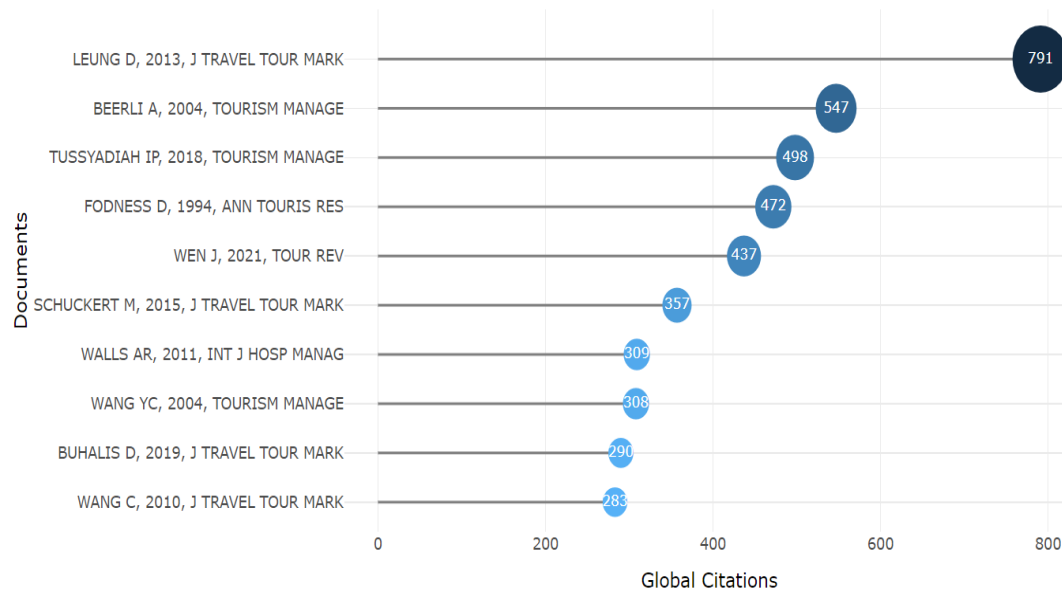
Figure 6: Most Relevant Affiliations

According to Figure 6, the highest number of publications (340) on the subject of tourism and brand evangelism intelligence was produced by Hong Kong Polytech University, followed by Sejong University with 183 publications and Kyung Hee University with 95 publications.

4.3 Findings Regarding the Articles

The most cited publications worldwide in studies on brand evangelism are shown in Figure 6. The top 10 most cited studies out of 1750 published studies that are the subject of the study are listed in Figure 7 along with the number of citations.

Figure 7: Most Global Cited Documents

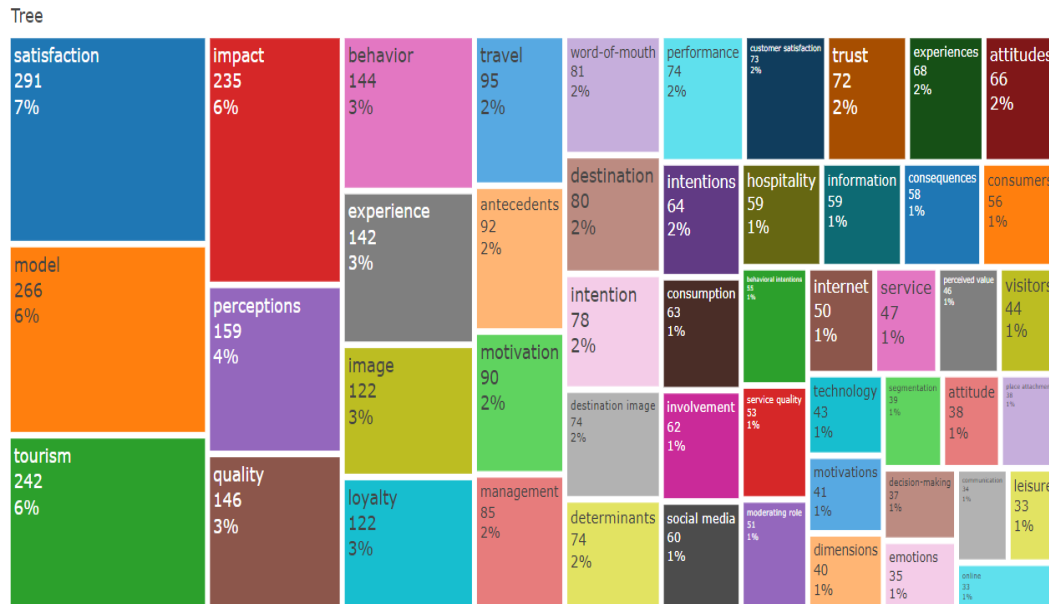
When Figure 7 is examined, it is seen that the most cited studies worldwide are the studies published by authors Leung D. (791 citations), Beerli A. (547 citations) and Tussyadiah I. P. (498 citations).

Table 3 shows the distribution of publications by authors of studies on brand evangelism in tourism according to their countries. In Table 3, which lists the top 10 countries with the most publications, it was determined that the number of publications of the countries ranged between 88 and 1354. China ranks first with 1354 published studies, while the country that follows this ranking is the USA with 1013 publications. South Korea ranks third with 595 publications. The country with the fewest publications (88 publications) was determined to be Turkey.

Table 3: Countries' Scientific Production

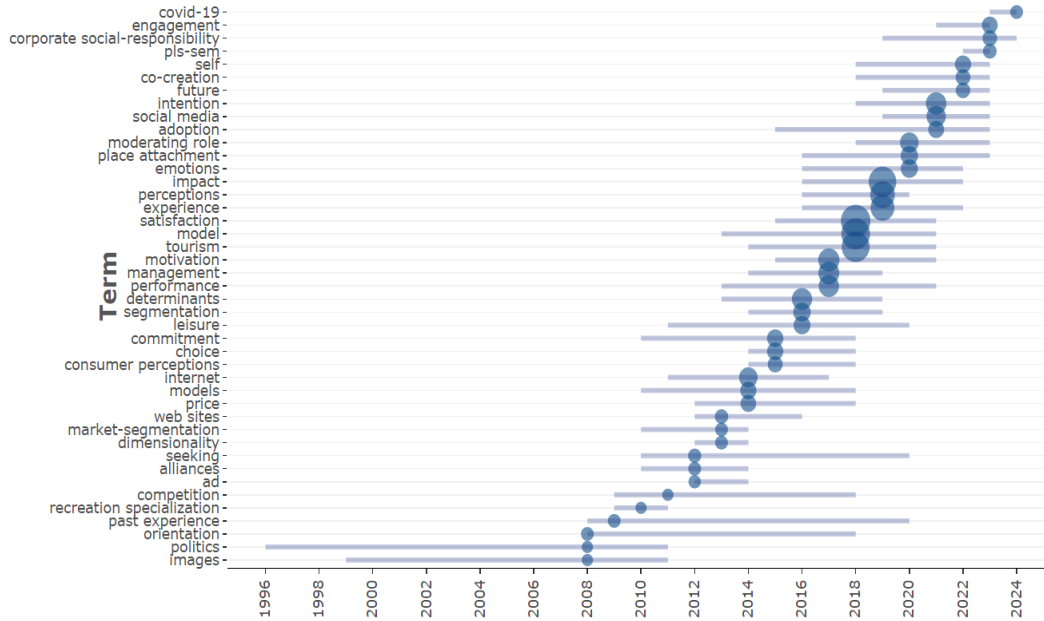
REGION	F
CHINA	1354
USA	1013
SOUTH KOREA	595
AUSTRALIA	481
UK	264
SPAIN	218

PORTUGAL	130
MALAYSIA	104
CANADA	92
TURKEY	88

Figure 8: Treemap

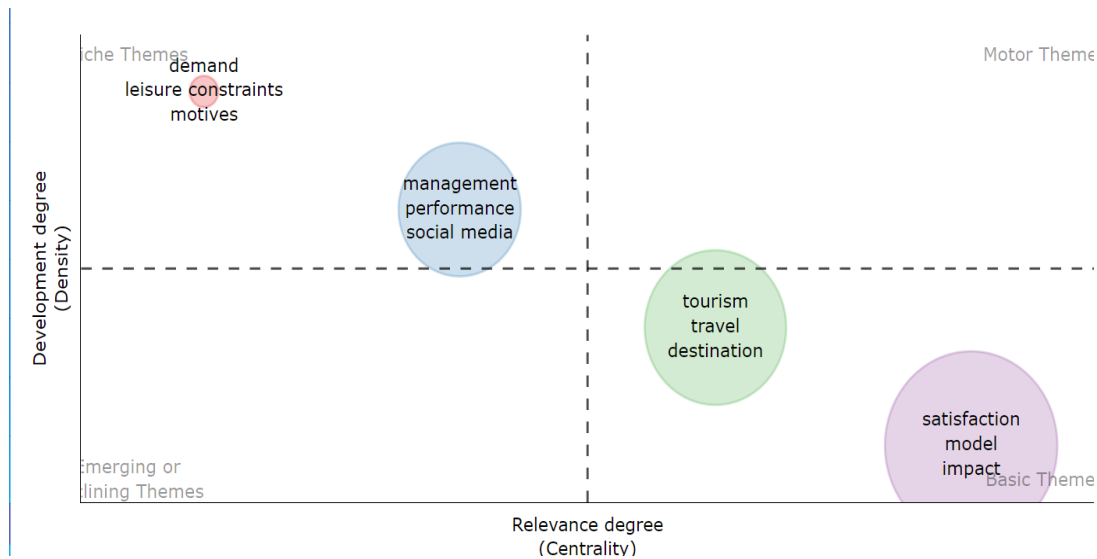
The treemap created for the keywords used in the studies is given in Figure 8. When Figure 8 is examined, it is seen that the words “satisfaction”, “model”, “tourism” and “impact” are used most frequently.

Data on trending topics in tourism and brand evangelism research over the years are presented in Figure 9.

Figure 9: Trend Topics

When Figure 9 is examined, it is seen that the trend word in publications about brand evangelism is “satisfaction”. This concept is followed by the words “model” and “tourism”. It is seen that the trend topics are similar to the treemap in Figure 8.

The thematic network of words in studies conducted on tourism and brand evangelism is shown in Figure 10. In thematic maps, the degree of centrality is shown on the horizontal axis and the degree of density is shown on the vertical axis. Those close to the center represent the most used ones, and the higher they are in terms of density, the more intensively they are used. In the mapping shown in the form of a quadrant, the lower right part shows the main themes. It represents the main concepts used in the studies. The upper right area (motor themes) covers the leading and popular themes. The lower left part (emerging or declining themes) shows outdated and forgotten concepts. There are niche themes in the upper left (niche themes). The concepts and topics in this section have not been studied much. Niche themes are guiding researchers in their studies.

Figure 10: Thematic Map

When Figure 9 is examined, the concepts of “tourism”, “travel” and “destination” are at the center in the main themes section. Accordingly, it can be said that these concepts are widely studied. No concept used in the precursor topics could be identified. The concepts of “management”, “performance” and “social media” were identified as expressions that are less studied in tourism and brand evangelism and reflect a niche area in the literature. The reason for this may be that the mentioned topics have not yet been associated with brand evangelism by researchers or that their connection with the topic is weak. There is no study in the Emerging or Declining Themes section.

CONCLUSION

In a market where competition between brands is gradually shifting towards areas other than price, sectors have started to use new applications and techniques. This shift in the axis of competition directly affects the processes in the marketing field and in this process of influence, the issue of relationship management is on the agenda of brands. The shift in the level of relationship between the customer and the brand from a rational dimension to an emotional dimension, and the change in the form of communication also affect the positioning of brands. In this sense, brand evangelism is among the issues that are gaining importance.

In the study, studies conducted between 1984-2024 were compiled in the bibliometric analysis conducted to analyze studies in the literature on tourism and brand evangelism. A total of 1750 articles were evaluated in the study. The publication increase rate according to the subject area is 12.42%. The number of authors contributing to the relevant field is 3381. 214 of these studies were produced by a single author. Authors are from different countries at a rate of 34.69%.

It has been determined that the studies on tourism and brand evangelism in the field of tourism have increased from 1984 to 2024. The rate of increase in publications became evident as of 2008. The highest number of publications was made in 2019. The period with the highest annual average citations was determined as 2005. According to the number of studies published by each journal depending on the level of interest in brand evangelism studies in tourism, it was determined that the journal with the most publications related to the theme was the "Journal of Travel&Tourism Marketing" with a publication number of "1022".

The 10 most relevant authors for tourism studies on brand evangelism are given. Accordingly, Han H. is in the first place, Law R. is in the second place, and Avraham E. is in the third place, and the researchers who have published the most on the subject. According to Lotka's Law, when the authors and articles related to the research topic are examined; it was found that 82% of the authors contributed with one article, 10% of the authors contributed with two articles, and finally 0.3% of the authors contributed with three articles. Accordingly, it was understood that the studies conducted on the subject of brand evangelism and tourism do not comply with Lotka's Law. The most publications (340) on the subject of tourism and brand evangelism intelligence were produced by Hong Kong Polytech University, and it is seen that the most cited studies worldwide are the studies published by Leung D. (791 citations). When the distribution of publications by the authors of the studies on brand evangelism in tourism according to their countries is examined, China ranks first with 1354 published studies.

When the treemap created for the keywords used in the studies is examined, it is seen that the words "satisfaction", "model", "tourism" and "impact" are used most frequently. It is seen that the trend word in the relevant publications is "satisfaction". This concept is followed by the words "model" and "tourism". It is seen that the trend topics are similar to the treemap. In the thematic map section of the study, it is concluded that various topics can be studied in general terms regarding brand evangelism and that there are many niche areas.

In this study, due to the limited scope of the subject, few publications were identified and analyzed. It can be considered that more data will be obtained by using different databases and expanding the subject in future studies. As determined in the study, brand evangelism has become an important subject of recent years in published and tourism-related studies. Therefore, it can be said that the importance of the subject should be investigated in depth and that more detailed research on its applications in tourism will contribute to the field. In addition, working in different areas of tourism with qualitative or quantitative methods related to the subject can make a difference to the sector and literature. It is thought that this study will contribute to the field and provide ideas to researchers.

The research is limited to the Web of Science database due to its compatibility with the Rstudio program. The fact that data cannot be extracted using different databases constitutes the limitation of the research. In addition to the Web of Science

database, more comprehensive bibliometric research can be conducted using databases such as Scopus, Dimensions, Microsoft Academic, PubMed, Google Academic, EBSCO. In addition, it is possible to make comparisons in future studies using different visual mapping programs such as Citespace, Pajek and VOSviewer. In addition to these, detailed studies including the analysis of the citations are also recommended to researchers. This research can form a basis for different institutions and businesses, especially academics studying this subject at universities, by emphasizing the importance of brand evangelism and tourism. As a social contribution, the results of the research can be useful for organizations and senior managers in the sector in brand evangelism applications in tourism.

REFERENCES

- Aria, M. and Cuccurullo, C. (2017). “Bibliometrix: An R-tool for Comprehensive Science Mapping Analysis”. *J Informetr*, 11(4):959–975.
- Balıkçioğlu, B. and Oflazoğlu, S. (2015). “Marka Evangelizmi, Benlik-Marka İmajı Uyumu ve Marka Sadakati İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi= Journal of Consumer and Consumption Research*, 7(2), 19.
- Choudhury, M., Mishra, B. B. and Mohanty, P. K. (2019). “An Empirical Study of Brand Evangelism for Recommending Cars-A Qualitative ve Systematic Review of Literature”, *International Journal of Technical Research ve Science*, 4(3): 1-12.
- Doss, S. K. (2014). “Spreading the Good Word: Toward an Understanding of Brand Evangelism”. *Journal of Management and Marketing Research*, (14), 1-16.
- Harrigan, P., Roy, S. K. and Chen, T. (2021). “Do Value Cocreation and Engagement Drive Brand Evangelism?”. *Marketing Intelligence & Planning*, 39(3), 345-360.
- Göktaş, B. and Erdoğan Tarakçı, İ. (2020). “Marka Evangelizminin Satın Alma Bağımlılığı, Satın Alma Niyeti ve Tavsiyede Bulunma Üzerindeki Etkisi: Taraftar Ürünleri Örneği”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 126-145.
- Karasar, N. (2023). Bilimsel Araştırma Yöntemi “Kavramlar İlkeler ve Yöntemler” (28. basım). Nobel Yayıncılık.
- Lin, Q. and Lin, W. (2023). “Research on the Impact of Perception of Rurality on Brand Evangelism of Tourism Destinations”. *Journal of Yunnan Agricultural University (Social Science)*, 17(4), 77-85.
- Mansoor, M. and Paul, J. (2022). “Mass prestige, Brand Happiness and Brand Evangelism among Consumers”. *Journal of Business Research*, 144, 484-496.
- Matzler, K., Pichler, E. A. and Hemetsberger, A. (2007). “Who is Spreading the Word? The positive Influence of Extraversion on Consumer Passion and Brand Evangelism”. *Marketing Theory and Applications*, 18(1), 25-32.
- McConnell, B. and Huba, J. (2003). Creating Customer Evangelists: How Loyal Customers Become a Volunteer Sales Force. United States of America: Dearborn Trade Publishing.
- Moisés, S. (1983). Biblical Words and Their Meaning: An Introduction to Lexical Semantics, Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Mvondo, G. F. N., Jing, F., Hussain, K. and Raza, M. A. (2022). “Converting Tourists into Evangelists: Exploring the role of Tourists’ Participation in Value Co-creation in Enhancing Brand Evangelism, Empowerment, and Commitment”. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 52, 1-12.

- Purohit, S., Hollebeek, L. D., Das, M. and Sigurdsson, V. (2023). “The Effect of Customers' Brand Experience on Brand Evangelism: The Case of Luxury Hotels”. *Tourism Management Perspectives*, 46, 101092.
- Riivits-Arkonsuo, I., Kaljund, K. and Leppiman, A. (2014). “Consumer Journey from First Experience to Brand Evangelism”. *Research in economics and business: Central and eastern Europe*, 6(1), 5-28.
- Saravanan, M. and Saraswathy, T. R. (2017). “Evangelism as A Marketing Strategy- in the Challenging and Innovative Business Scenario”. *Intercontinental Journal of Marketing Management*, 4(6), 1-5.
- Snebelen, S. and Bruhn, M. (2018). “An Appraisal Framework of the Determinants and Consequences of Brand Happiness”. *Psychology & Marketing*, 35(2), 101-119
- Shaari, H. and Ahmad, I. S. (2016). “Brand Evangelism among Online Brand Community Members”. *International Review of Management and Business Research*, 5(1), 80-88.
- Süer, S. (2022). “Marka Güveni, Marka İmajı ve Marka Değerinin Marka Evangelizmi Üzerindeki Etkisi: E-Ticaret Markaları Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(6), 253-280.
- Topcuoğlu, Ç. (2023). Turistlerin Algıladığı Marka Şeffaflığı, Marka İletişimi, Marka Güveni Ve Marka Evangelizmi Arasındaki Etkilerin İncelenmesi: Balıkesir–Körfez Bölgesi Örneği (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Torun, E. and Bozkuş, K. (2022). “Sınıf Yönetimi Araştırmalarının Bibliometrik Analizi”. *Studies in Educational Research and Development*, 6(1), 20-51.
- Wang, P., Zhu, F., Song, H. and Hou, J. (2017). “A Bibliometric Profile of Current Science between 1961 and 2015”. *Current Science*, 386-392.

BİREYSEL DÜŞÜNCE İLE BİREYSEL EYLEMİN EŞİTSİZLİĞİ VE TOPLUMSAL TEPKİSİZLİK: KURAMSAL BİR YAKLAŞIM

INEQUALITY OF INDIVIDUAL THOUGHT AND INDIVIDUAL ACTION AND SOCIAL REACTION: A THEORETICAL APPROACH

Dr. Mustafa ALPAY
CEO, MAVİGÖLGAZ
siyasetbilimi2012@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0551-5025

Gönderim 1 Mart 2025 – Kabul 27 Mayıs 2025
Received 1 March 2025 – Accepted 27 May 2025

Öz: Bu makale, bireysellik ve toplumsallık kavramları arasındaki karmaşık ilişkiyi kuramsal açıdan ele almakta ve derinlemesine incelemektedir. Kısaca bireysellik, bireyin özgürlüklerini ve kişisel gelişimini vurgularken, toplumsallık ise bireyin toplum içindeki rolünü ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Çalışma, bireyselliğin aşırı vurgulanmasının toplumsal yabancılaşma, duyarsızlık ve sindirilmeye yol açabileceğini ve buna paralel olarak bireyi toplumsal sorumluluk bilincinden yoksun bir bireyselliğin içinde anlamsızlaştırdığını savunmaktadır. Bireysel düşünce ile bireysel eylem arasındaki ilişkinin ele alındığı makalede, bireysel hakların farkındalığı ortaya konulmuş ve bireysellik ve toplumsallık arasında dengeli bir yaklaşım benimsemenin öneminden bahsedilmiştir. Çalışma sonucunda varılan nokta kısaca bireylerin toplumsallık aşamasında hem kendi haklarını korumaları hem de toplumun bir parçası olarak sorumluluk almalarının gerekliliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Bireysellik, Toplumsal Sorumluluk, Toplumsal Yabancılaşma, Sindirilme, Toplumsal Değişim.

Abstract: This article examines in depth the complex relationship between the concepts of individuality and collectivity. It is emphasized that individuality points out the freedoms and personal development of the individual, while collectivity determines the role and responsibilities of the individual within society. The article argues that over-emphasizing individuality can lead to social alienation, insensitivity and intimidation, while individuality devoid of social responsibility is meaningless. The study examines the relationship between individual thought and action, emphasizing the importance of being aware of individual rights. The main purpose of the article is to highlight the importance of adopting a balanced approach between individuality and collectivity, and to reveal the necessity for individuals to both protect their own rights and take responsibility as part of society.

Keywords: Individuality, Social Responsibility, Social Alienation, Suppression, Social Change.

GİRİŞ

Bireysellik ve toplumsallık, insan yaşamının iki temel boyutunu temsil etmektedir. Bu makalede, bu iki kavram arasındaki dengeyi ve bu dengenin bireysel düşünce ile bireysel eylemin eşitsizliğinin toplumsal sonuçları incelenecektir.

Bireysellik, bireyin öz potansiyelini gerçekleştirmesi, özgün fikirlerini ortaya koyması ve kendi hayatını şekillendirmesi açısından oldukça değerlidir. Ancak, dengeyi korumadığında, toplumsal sorumluluk bilincini zayıflatarak bireyleri sadece kendi çıkarlarıyla ilgilenmeye yöneltebilir. Toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşan bireyler, yaşadıkları toplumun bir parçası olmaktan ziyade, ondan kopuk bir uydu haline gelebilirler.

Günümüzde bireysellik, özgürlük ve kişisel gelişim gibi kavramların ön plana çıkmasıyla birlikte, toplumların yapısı da önemli ölçüde değişime uğramaktadır. Bireysel hakların ve özgürlüklerin vurgulanması, kuşkusuz ki önemli bir kazanımdır. Ancak, bireyselliğin aşırı vurgulanması, toplumların yapısını zayıflatarak bireyleri yalnızlığa ve pasifliğe itebileceği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. “Bireyci kültürlerde bireysel ihtiyaçlara ve başarılarla çok önem verilir. Bu kültürlerde bireyler kendilerini bağımsız ve biricik görürler” (Karaağaç, 2017: 126). Oysa bireysel başarılar kadar toplumsal başarılar da önemlidir. Toplumsal bir sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler, yaşadıkları topluma katkıda bulunarak sivil ve örgütlü yapılara dahil olurlar. Sivil toplum devlet iktidarının sınırlılığı ve meşruluğu ile de ilgilidir. Eğer devlet toplumsal hayatın her alanını kuşatırsa sivil alanın canlılığı, bireysel özerkliğin varlığından söz edilemez (Keskin, 2023: 1255).

Bireylerin haklarını kavrayabilmesi için, düşünce ve eylem arasındaki yapısal eşitsizliğin fark edilmesi gerekmektedir. Hakların korunmasının zorunluluğu dikkate alındığında, bireysel düşüncenin ve eylemin eşit koşullar altında gerçekleşmeyen eşitsizliği açıkça anlaşılmaktadır. Bireysel fikirlerin ortaya çıkışı, toplumsal ilerlemeye katkı sunmada önemli bir işleve sahip olmakla birlikte, bu düşüncelerin kamusal alanda eyleme dönüşmemesi, bireyin üzerindeki psikolojik yükü hafifletmek bir yana, aksine derinleştirebilir. Bu bağlamda, bireylerin gerilimi azaltmak amacıyla sosyal medya gibi teknolojik sanal ortamlara yönelmesi olasıdır. Söz konusu sanal mecralar alternatif bir ifade alanı sunsa da, gerçek hayattaki sosyal ilişkilerin niteliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Zira kamusal ortamda bireylerin birbirlerine doğrudan destek olması söz konusuysa, sanal ortamda bu destek etkileşim sayıları (beğeni, takipçi vb.) üzerinden nicelleştirildiğinden, bireylerin reel dünyadaki ilişkilerinin önemini göz ardı etme riski ortaya çıkabilir.

Makalenin temel amacı, bireysellik ile toplumsallık arasındaki dengenin bozulmasına neden olan durumları vurgulamaktır. Devletin yönetim anlayışındaki adaletsizlik, bireylerin çıkarlarına doğrudan zarar vermediği sürece genel adaletsizliğe tepkisiz kalmakta ve bu durum, bireysel duyarlılıkla çelişen toplumsal kayıtsızlığa yol açmaktadır. Toplumsal dayanışmanın zayıflaması, düşünce ve eylem arasındaki tutarsızlığı daha da belirgin hale getirmektedir. “Medeni kayıtsızlık” kavramını benimseyen bireyler, toplumdan gelebilecek risklerden korunmak amacıyla kayıtsızlık davranışı sergilemektedirler. Medeni tepkisizlik, modern toplumun risklerine karşı bireyselliği muhafaza etmenin bir yolu olarak görülmektedir (Goffman, 2018: 94). Bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluk, bu tepkisizliği derinleştiren temel bir sorundur. Bu bağlamda, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizlik ve toplumsal tepkisizlik sorununa dikkat çekilmektedir.

Varılması gereken, bireysellik ve toplumsallık arasındaki dengenin yeniden kurulması, toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesidir. Bağlayıcı normların bağlı kalmak ve değerlerin öğretilmesi toplumun devamı ve düzenin sağlanması bakımından çok önemli bir konudur (Aksakal, 2021: 513) Değerler, bireylerin toplumsal sorumluluk bilincini artırmak, toplumsal sorunlara karşı duyarlılıklarını geliştirmek ve bireysel düşüncelerini eyleme dönüştürmelerini teşvik etmek gerekmektedir.

Bu çalışma, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin toplumsal tepkisizliği nasıl şekillendirdiğini ve bu duruma etki eden kültürel, ekonomik ve psikolojik belirleyicileri ele almaktadır. Özellikle, yoksulluk, borçlanma ve işsizlik gibi ekonomik faktörlerin yanı sıra kültürel faktörlerin toplumsal tepkisizlik üzerindeki etkileri derinlemesine analiz edilecektir. Bununla birlikte, bireylerin öz çıkarları ile toplumsal sorumluluklarını dengeli bir biçimde uzlaştıran bir bakış açısı geliştirmelerinin gerekliliği vurgulanacaktır.

Bu makale, aşırı bireyselliğin toplumsal sonuçlarını değerlendirerek, eylemsizlik olgusunu ve bireysel hakların farkındalığını tartışmaktadır. Özellikle, bireysel ve kolektif düzeyde toplumsal etkileşimlerin nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntemsel olarak çalışma, bireysel düşünce ile bireysel eylem arasındaki eşitsizliğin toplumsal tepkisizliğe etkilerini anlamak amacıyla nitel araştırma yaklaşımını benimsemiştir. Literatür taramasına dayalı kuramsal analiz yöntemiyle bireysellik, toplumsallık, hak bilinci ve toplumsal tepkisizlik kavramları çok boyutlu bir perspektiften ele alınmıştır.

Araştırmanın veri toplama yöntemi, sistematik literatür taramasına dayanmaktadır. Literatür taraması, bireysel düşünce, bireysel eylem, toplumsal tepkisizlik ve hak bilinci kavramlarını anlamak için felsefe, sosyoloji, sosyal psikoloji ve siyaset bilimi alanlarında yayımlanmış akademik makaleler, kitaplar ve diğer güvenilir kaynaklar üzerinde yoğunlaşmıştır. Tarama sürecinde, özellikle Platon, Aristoteles, Locke, Rousseau, Kant, Sartre, Camus, Durkheim, Weber, Simmel, İbn Haldun, Machiavelli, Mill, Habermas ve Cündioğlu gibi düşünürlerin eserleri incelenmiştir. Ayrıca, modern dönemde bireysellik ve toplumsallık arasındaki ilişkiyi ele alan güncel çalışmalar da taramaya dâhil edilmiştir.

Kaynak seçimi, konunun tarihsel ve güncel bağlamını kapsayacak şekilde çeşitlendirilmiş ve akademik veri tabanları (Google Scholar, JSTOR, Web of Science, YÖK Ulusal Tez Merkezi gibi) ile açık erişimli kaynaklar ile basılı kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Literatür taramasından elde edilen veriler, tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Tematik analiz, nitel araştırmalarda verilerin sistematik bir şekilde kategorize edilmesini ve anlamlandırılmasını sağlar (Braun & Clarke, 2006).

Bu bağlamda, bireysel düşünce-eylem eşitsizliği, toplumsal tepkisizlik, bireysellik-toplumsallık dengesi, hak bilinci ve toplumsal normların etkisi gibi temel

temalar belirlenmiştir. Her bir tema, ilgili kuramsal yaklaşımlar ve düşünürlerin perspektifleri ışığında analiz edilerek, birey-toplum ilişkisindeki dinamiklerin nasıl şekillendiği ortaya konmuştur. Analiz sürecinde, düşünürlerin görüşleri karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiş ve modern toplumsal sorunlarla ilişkilendirilmiştir. Bu yaklaşım, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin hem bireysel korkular hem de toplumsal normlar tarafından nasıl şekillendirildiğini anlamayı amaçlamıştır.

Araştırma, Antik Yunan'dan modern sosyolojik yaklaşımlara kadar geniş bir perspektif sunmaktadır. Ancak saha çalışması veya deneysel veriler içermemekte, kuramsal bir çerçeveye odaklanmaktadır. Etik Hususlara gelince kaynaklara doğru atıf yapılmış, akademik dürüstlük ilkeleri gözetilmiş ve farklı kuramsal perspektifler tarafsız bir şekilde ele alınmıştır. “Kuramsal araştırmalarda kaynakların seçimi, güvenilirliği ve geçerliği, uygulamalı araştırmalarda olduğu kadar önemlidir” (Karasar, 2022: 98).

1. ARAŞTIRMANIN TEMEL PROBLEMATİĞİ VE BİREY ÜZERİNDE ETKİLERİ

Bireylerin sahip olduğu düşünceleri özgürce ifade etme ve bu düşünceleri eyleme dönüştürme yetenekleri arasındaki gözlenen eşitsizlik, bireylerin potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini engelleyerek, toplumsal katılımı azaltmakta ve sonuç olarak toplumsal tepkisizliği artırmaktadır. Sosyal bütünleşmeyi sağlayabilecek temel unsurlardan, kültürel çeşitlilik, bireylerin aidiyet duygusu ve toplumsal güven düzeyini sağlayabilmiş yapılara sağlıklı bir toplum diyebiliriz. Bu toplum yapısının oluşturulabilmesi için, bireysel düşünce ile eylemin uyumlaştırılması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesine yönelik bireylerin kendi çıkarları ve toplumsal sorumluluklarını dengeleyen bir yaklaşım, mevcut eşitsizliklerin ve tepkisizliğin aşılmasında kritik bir rol oynayacaktır.

Problemin ana dayanakları arasında toplumun yapısı, toplumun etki alanında yetiştiği kültürel faktörler, yoksulluk, borçlanma, işsizlik gibi ekonomik sorunlar yer almaktadır. Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakla meşgul olmaları, korku, kaygı ve özgüven eksikliği gibi psikolojik faktörler de bu durumu pekiştirmektedir. Otoriter rejimlerin baskısı ve demokratik rejimlerde işlerin mükemmel haklarının yeterli olduğu yönünde siyasal bilinç yanılgısı, bireylerin siyasal süreçlere katılımını azaltarak tepkisizliği artırabilir.

Bireysel özgürlüklerimizi korurken aynı zamanda toplumsal sorumluluklarımızı da unutmamalıyız. Toplumun sorunlarının ortasında bireysel başarılarımızdan söz etmek, kısa bir rüya hükmünden öteye gidemez. Bu nedenle, yaşadığımız toplumun sorunlarına bireysel düşüncelerimizin ortak paydasıyla çözüm üretmek için duyarlılık göstermeliyiz.

Bireycilik, bireyleri sistemin etkisiz kıldığı bir duruma sürüklemekte ve mevcut düzene pasif bir şekilde uyum sağlamasına neden olmaktadır. Bu durum, otoriter rejimlerin yükselişi ve adaletsizliklerin artması gibi sonuçlar doğurmaktadır. Bireyler, büyük resme ve kolektif mücadelelere ilgi göstermek yerine kişisel

çıkarlarına odaklanmaktadır. Bu durum, toplumsal sorunlara karşı duyarlılığı azaltmakta ve kolektif eylemleri engellemektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının etkili kurumların (devlet, sermaye, toplumu dizayn enstitüleri vb.) maddi desteğine bağımlı kalması, bu kuruluşların tavır ve eylemlerinde destek aldıkları yerlerin etkisini beklemesine ve pasifize olmasına neden olmaktadır. Modern dünyada “asabiye” gibi bağların karşılığını bulamaması, bireyciliğin dozajını artırmaktadır. Bireysel düşüncenin eyleme dönüşmemesi, insanların birbirleriyle olan bağlarını zayıflatmakta ve toplumsal dokuyu gevşetmektedir. Bu durum, toplumsal dayanışmanın azalmasına ve toplumsal sorunların çözümünde güçlük yaşanmasına yol açmaktadır.

1.1 Bireysellik ve Toplumsallık

Bireysellik, bireyin potansiyelini gerçekleştirme, özgün fikirlerini ortaya koyması ve hayatını bağımsız olarak şekillendirebilmesi anlamına gelir. Bu kavram, kişinin kendi inançlarına, değerlerine ve hedeflerine dayalı olarak karar verme özgürlüğünü ve yaşam yolunu belirleme yetisini ifade eder. Bireysellik, aynı zamanda kişinin kimliğini ve özgünlüğünü koruyarak toplumda var olma biçimidir. Bireysel haklar, özgürlükler ve kişisel gelişim, bireyselliğin temel bileşenleridir. Bu bağlamda bireysellik, “bireyin kendine özgü özellikleri gerçekleştirme ve diğerlerinden farklı kimse olarak yaşamını sürdürmesi” (Cüceloğlu, 1998: 243) düşüncelerini ve yeteneklerini ifade etme ve geliştirme hakkını vurgular.

Bireysellik ve toplumsallık, toplumun çıkarlarını ve toplumsal gücü önemser. Bireysellik ve toplumsallığın dengeli bir şekilde var olması hem bireyin hem de toplumun gücünü artırır. Bireyler, kendi potansiyellerini gerçekleştirirken topluma da katkıda bulunurlar. Bu, toplumsal gelişimi ve refahı artırır. Bireyler, toplumsal yapılar içinde haklarını ve özgürlüklerini korurken, toplumsal sorumluluklarını yerine getirerek dayanışma gösterirler. Bu, bireylerin yalnızca kendileri için değil, aynı zamanda toplum için de değer yaratmalarını sağlar. Bireysel ve toplumsal başarıların bir arada var olması hem bireylerin hem de toplumun gelişimini ve refahını destekler. Dengeyi sağlamak, sürdürülebilir bir toplumsal yapı için hayati önem taşır.

Toplumsal bilinç açısından sağlanan denge, bireyin hak ve özgürlüklerini korurken toplumun çıkarları ve toplumsal gücü açısından büyük önem taşır. Bireyin kişisel gelişimini ve özgürlüğünü destekler, toplumsal bütünlüğü ve ortak refahına katkıda bulunur. Bireysellik, potansiyeli gerçekleştirebildiği zaman özgün fikirler geliştirebilir. Bu, yenilikçi düşüncelerin ve yaratıcı çözümlerin ortaya çıkmasını teşvik eder. Bireysel haklar ve özgürlükler, demokratik toplumların temel taşlarıdır. “Bireyler, birbirlerine mesafe koyarak kendileri ve diğerleri arasında ayrım yaparak kendi bireysellikleri üzerinden toplumsallaşmayı hedefler” (Karaca, 2019: 12). Bireylerin kendi yaşamlarını şekillendirme ve kararlarını verme özgürlüğü, toplumsallık ve hakların korunması açısından kritiktir.

Öte yandan toplumsallık ise, başkalarıyla birlikte olmayı yalnız olmaya tercih etme eğilimini ifade eder. Bireylerin bir toplumun parçası olarak birbirleriyle olan ilişkilerini ve etkileşimlerini ifade eden bir kavramdır. “Bir toplumsal yapıdaki değişimin ilk göstergeleri, o toplumda değerlere bağlılık düzeyinde ortaya çıkmaktadır” (Yazıcı, 2013: 1491) Toplumsallık, bireylerin sosyal bağlar kurarak ortak değerler, normlar ve hedefler etrafında birleşmesini sağlar. Bu kavram, insan yaşamının sosyal yönlerini vurgular ve bireylerin toplumsal yapılarda nasıl etkileşimde bulunduğunu açıklar. Aynı zamanda bireylerin toplumsal sorumluluklarını ve katılımlarını içerir. Bu, bireylerin sadece kendi çıkarlarına odaklanmadan, yaşadıkları toplumun refahına ve gelişimine katkıda bulunmasını gerektirir. Toplumsal kurumlar, sivil toplum örgütleri ve topluluklar, toplumsallığın örnekleri arasında yer alır.

Toplumsallık, bireylerin başkalarıyla bir arada olma, grup içinde yaşama ve sosyal etkileşimlerde bulunma eğilimlerini ifade eder. Bu doğal eğilim, insanların yalnız kalmaktansa topluluk içinde var olmayı tercih etmeleriyle açıkça ortaya çıkar. Bu, bireylerin toplumsal refah ve adalete katkıda bulunmasını sağlar. Toplumun ortak değerler ve hedefler etrafında birleşmesi, sosyal uyumu ve dayanışmayı artırır. Bu, toplumsal sorunların çözümünde etkili bir işbirliği ortamı yaratmaktadır.

1.2 Birey-Toplum İlişkisinde Normların ve Değerlerin Rolü

Toplumsal normlar ve değerler, bir toplumun ortak inanç, düşünce ve davranış kalıplarını oluşturan, kabul gören davranış biçimlerini belirleyen, yazılı veya yazısız temel yapı taşlarıdır. “Değerler, hayatımızın gayeleri, hatta başkasının da hayatının gayesi olmasını istediğimiz şeyler (Güngör, 2010: 84). Toplumsal normlar, bireylere neyin doğru, neyin yanlış olduğunu öğreterek, toplumsal uyumu sağlar. Örneğin, saygı göstermek, dürüst olmak, yardımlaşmak gibi normlar, hemen hemen tüm toplumlarda ortak değerlerdir. Bu normlar ve değerler, bireyin doğduğu andan itibaren içselleştirilerek, onun kimliğini, davranışlarını ve toplum içindeki yerini şekillendirir. Bu normlara uyum sağlayan bireyler, toplum tarafından kabul görür ve sosyal ilişkileri güçlenir. Ancak normlara uymayan bireyler ise, dışlanma veya yaptırımlarla karşılaşabilirler.

Toplumsal değerler ise, bir toplumun üyeleri tarafından önemli ve değerli kabul edilen soyut kavramlardır. Bu değerler, toplumsal normların temelini oluşturur ve bireylerin nasıl davranması gerektiğini belirler. Özgürlük, eşitlik, adalet ve dayanışma gibi en temel haklar, bir toplumun yapı taşlarını oluşturur ve bireylerin tutumlarını şekillendirir. Çıkarlar, eylemin motorudur ve ilerlemeyi sağlar. Ancak, fikirler insanların ulaşmak istediği hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için kullanacakları yöntemleri belirler (Swidler, 1986). Hak ve özgürlüğü açıklayan bir görüşe göre özgürlük haktır; lakin haklarda özgürlük yolu ile gerçekleşir (Mumcu & Küzeci, s. 14; Kaboğlu, s. 15; Ögütçü, s. 559’dan aktaran İnaç & Yazıcı 2018). Özgürlüğün temel bir değer olarak benimsendiği toplumlarda, bireyler genellikle daha geniş kişisel haklara ve özgürlüklere sahip olma eğilimindedir. Bu doğrultuda,

toplumsal değerler bireylerin düşünsel yapılarını ve yaşam pratiklerini doğrudan şekillendiren belirleyici unsurlar haline gelmektedir.

Tam bu noktada bireyin toplumsal normlar içindeki değeri ve bunun toplum üzerindeki etkilerinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Toplumsal normlar ve değerler, bireyin toplum içindeki konumunu ve psikososyal dünyasını şekillendiren temel unsurlardır. Bu normatif yapılar, bireysel davranışları düzenlemenin yanı sıra kimlik algısını, özsaygıyı ve toplumsal uyumu derinden etkilemektedir. Ancak, bu normlara uymayan veya farklı değerlere sahip olan bireyler, toplumdan dışlanma veya ayrımcılığa maruz kalabilir. Oysa “Her toplum kendi içinde veya dışında olan farklı kültür ve anlayışlardan yararlanmanın kapılarını açık tutmak zorundadır” (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 11).

Modernitenin getirdiği yapısal dönüşümler ise bu normların evrimine neden olarak birey-toplum ilişkisinde yeni dinamikler ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal normlar ve değerler, bireyin toplumdaki yerini tayin eden merkezi faktörlerdir; normlara uyum ve toplumsal değerlerin içselleştirilmesi, toplumsal kabul ve sosyal statü kazanımını beraberinde getirirken, norm dışı davranışlar veya farklı değerlere sahip olmak dışlanma ve ayrımcılık riskini taşımaktadır

Normlar aynı zamanda bireyin grup içindeki rolleri ve beklentilerini tanımlayarak toplumsal aidiyet ve statüyü düzenleyen bir çerçeve sunar. Ancak küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve sosyokültürel değişimlerle karakterize olan modern dünyada, toplumsal norm ve değerlerde önemli dönüşümler yaşanmakta, bireylerin kimliklerini yeniden tanımlamaları ve bu değişimlere adaptasyonları gerekmektedir. Bu süreçte sıklıkla gözlemlenen düşünce-eylem tutarsızlığı, toplumsal normlara uyum ile bireysel çıkarlar arasındaki gerilimden kaynaklanabilmekte ve toplumun bu duruma yönelik tepkisizliği, norm ihlallerinin normalleşmesine ve toplumsal uyumun zedelenmesine yol açabilmektedir. Toplumda birtakım değerler olmaksızın normlar oluşmaz. Değerler çeşitli toplumsal normların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Toplumsal norm, toplumsal değerlerden ortaya çıkan beklentiler veya davranış kurallarıdır (Özcan, 2022: 28). Normlar bireylerin yalnızca davranışlarını değil, aynı zamanda psikolojik süreçlerini ve sosyal ilişkilerini de etkilemektedir. Psikolojik düzeyde normlar, bireyin kendini algılama biçimini ve özsaygısını şekillendirirken, sosyal düzeyde ilişkileri ve aidiyet duygusunu düzenlemektedir.

Toplumsal normlar, bireylerin topluma uyum sağlamasında ve toplumsal düzenin korunmasında önemli bir işlev görür. Ancak, bireylerin kişisel değerleri ile normlar arasında çatışmalar da yaşanabilir. Örneğin, bireysel özgürlük değerine önem veren bir kişi, normların kısıtlayıcı olduğunu düşünebilir. Bu tür durumlar, bireylerin içsel bir mücadelede karar verme sürecinde zorlanmasına neden olabilir. O halde toplumsal normlar, bireylerin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını şekillendiren bir sosyal güçtür. Hem bireyin psikolojik sağlığı hem de sosyal ilişkileri üzerinde derin etkileri vardır. Ancak, bireysel değerler ile toplumsal normlar arasındaki çatışmalar, bireylerin içsel bir mücadele ve kimlik karmaşası yaşamalarına

neden olabilir. Bu nedenle, bireyler hem topluma uyum sağlamak hem de kendi değerlerine bağlı kalmak arasında bir denge kurmaya çalışırlar.

Sonuç olarak, toplumsal normlar bireyin toplumdaki konumunu belirlemenin ötesinde, modern dünyadaki değişimlerle sürekli bir etkileşim içinde birey-toplum ilişkisini yeniden yapılandırmakta, psikolojik ve sosyal süreçleri derinden etkileyerek anlaşılması gereken karmaşık bir olguyu teşkil etmektedir.

1.3 Bireyselliğin Israrı ve Toplumsal Etkiler

Bireyin kendi kararlarını bağımsız olarak verebilme yeteneği ve özgün düşünceler geliştirme kapasitesi bireyselliğin çerçevesini tarif eder. Bu kavram, bireyin kendi iç dünyasına odaklanmasını ve kendi değerlerini, inançlarını, hedeflerini belirleyerek, dış etkenlerden bağımsız bir şekilde hareket edebilmesini ve kendi kişiliğini oluşturmaktır. Kişinin kendi kimliğini oluşturma sürecinde bireyin kendine özgü bir yaşam tarzı benimsemesini sağlar. Bu süreçte, bireyler kendi iç dünyalarına odaklanarak, kişisel gelişimlerini ve özgürlüklerini ön planda tutarlar. Buda, toplumsal bağların zayıflamasına ve bireylerin toplumsal sorumluluklarını ihmal etmelerine yol açabilir. Sağlıksız bireyselleşme çabalarının kişiyi bencillığe düşürme, bireysel özgürlükleri geliştirmek adına toplumsal uyum ve bireyler arası ilişkilerle birlikte birey toplum ilişkilerindeki dengeleri de bozma tehlikesi göz ardı edilmemelidir (Cezayirli, 2004: 51). Bu nedenle, bireysellik ve toplumsallık arasında dengeli bir yaklaşım benimsemek hem bireysel hem de toplumsal gelişim için önemlidir.

Aşırı bireyselleşme, bireylerin kendi ihtiyaç ve arzularını toplumsal bağların önüne koyarak, toplum içindeki dayanışma ve işbirliği duygusunu zayıflatır. Bu durum, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde mesafeli ve ilgisiz hale gelmelerine yol açar. Toplumsal bağların zayıflaması, bireylerin ortak değerler ve hedefler etrafında birleşmelerini zorlaştırır ve toplumsal uyumu olumsuz etkiler. Ayrıca, aşırı bireyselleşme, bireylerin toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşmasına ve tepkisiz hale gelmesine neden olabilir. Bu tepkisizlik, toplumsal değişim ve ilerleme için gerekli olan kolektif eylemleri engeller, toplumun genel refahını ve sağlıklı gelişimini tehdit eder.

Toplumsallık ise, bireylerin toplumun bir parçası olarak hareket etmelerini ve toplumsal normlara, değerlere ve kurallara uyum sağlamalarını gerektirir. İnsanlar, çevrelerindeki olaylara ve diğer bireylere karşı ilgisiz hale gelerek, toplumsal sorumluluk duygusunun zayıflamasına yol açar. Bu durum aşırı bireyselleşmenin sonucu olarak Toplumsal yabancılaşmaya zemin hazırlar. “Yabancılaşma, insanı, kendi etkinliğinin ürünlerine, üretken etkinliğinin kendisine, içinde yaşadığı doğaya, kendine, kendi özsel doğasına, insanlığına, öteki insanlara yabancılaştıran eylemdir” (Marx, 1844: 12). Toplumsal yabancılaşma, bireylerin toplumsal bağlarını zayıflatarak kendilerini yalnız ve güçsüz hissetmelerine neden olurken, toplumun genel refahını ve dayanışmasını da tehlikeye atar. Bu durum, bireylerin kendilerini toplumdan izole hissetmelerine ve sosyal ilişkilerde kopukluk yaşamalarına neden olur.

1.4 Bireysel Düşünce Eylem ve Toplumsal Tepkisizlik: Eylemsizlik ve Hak Bilinci

Bireysel düşünce, kişinin kendi zihninde geliştirdiği fikirler ve inançları içerirken, bireysel eylem, bu düşüncelerin somut davranışlara dönüşmesini ifade eder. Düşünceler bireyin iç dünyasında şekillenirken, eylemler dış çevre ile etkileşim içinde gerçekleşir. Bireyin düşüncelerini oluşturma süreci, kimlik ve dünya görüşü geliştirmede kritik bir rol oynar (Smith, 2019). Ancak, Özgür irade ve toplumsal normlar gereği, düşüncelerin eyleme dönüşmesi, düşünce sahibinin değerlerini hayata geçirmesini gerektirir.

Eylemler, yalnızca bireyin niyetlerini değil, içsel dünyası ile toplumsal yapılar arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemli bir çerçeve sunar. Bu süreç, bireyin kendi değerlerini ve inançlarını şekillendirmesine olanak tanır ve bireyin toplumsal bağlamda nasıl bir yer edineceğini belirler. Örneğin, bireyin özgürce düşünmesi, yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasına ve toplumsal ilerlemeye katkıda bulunabilir. Ancak, bu düşüncelerin eyleme dönüşmesi, bireyin bu değerleri somut bir şekilde hayata geçirmesiyle mümkündür ki bu da bireyin özgür iradesine ve toplumsal normlara bağlıdır.

Toplumsal tepkisizlik, bireylerin toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşması ve pasif bir tutum benimsemesi olarak tanımlanabilir. Bireyler, kendi iç dünyalarında çeşitli fikirler ve inançlar geliştirebilirler, ancak bu düşünceler eyleme geçmediğinde, toplumsal refah ve dayanışma zayıflar. Tepkisizlik durumu, toplumsal değişim ile ilerleme için gerekli olan kolektif hareketlerin kısırlaşmasını sağlar. Bu tepkisizlik, toplumun genel olarak daha durağan ve değişime kapalı hale gelmesine neden olur (Yılmaz, 2022). Bu bağlamda, toplumsal tepkisizliğin yükselmesi demek, tepkiye maruz kalmak istemeyen iktidarların amacına hizmet eder.

Bireysel düşünce ile eylemin eşit olmadığı anlaşıldığında haklarımızın farkına varma süreci başlar. Bireyler, kendi hakları ve özgürlükleri hakkında düşünceler geliştirebilirler, ancak bu düşünceler eyleme dönüşmediğinde, haklarının tam anlamıyla farkına varamazlar (Yılmaz, 2022). Bu süreçte, bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmesi, bireylerin haklarını savunma ve bu hakları hayata geçirme sürecini başlatır. Özellikle sosyal psikoloji literatüründe, bireysel niyetler ile sosyal bağlam arasındaki ilişkinin, davranışları şekillendirmede belirleyici olduğu vurgulanır (Brown, 2020). Bu nedenle, bireysel düşünce ile eylemin eşit olmadığını anlamak, hak bilincinin gelişmesi ve toplumsal değişimin tetiklenmesi için temel bir adımdır. Örneğin, bireylerin hakları hakkında düşünmeleri, ancak bu düşünceleri eyleme dönüştürmemeleri, toplumsal değişimi engelleyebilir ve statükonun korunmasına yol açabilir.

Hak bilincinin toplumsal değişim üzerindeki etki beklentisine baktığımızda ise, bireylerin kendi haklarını ve bu hakların korunması gerektiğini anlamalarıyla birlikte toplumsal değişim üzerinde önemli etkiler yaratır (Demir, 2023). Bireyler, haklarının

farkına vardıklarında, toplumsal adalet ve eşitlik için daha aktif bir rol üstlenirler. Bu bilinç, bireylerin toplumsal sorunlara duyarlılığını artırırken, kolektif eylemlerle değişim yaratma potansiyelini güçlendirir. Bu bağlamda, hak bilincinin gelişimi, bireylerin pasif tutumdan aktif katılıma geçmesini teşvik ederek, toplumsal dayanışmayı ve eşitliği güçlendirebilir. Bireysel düşünce ile eylem arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin toplumsal tepkisizlik üzerindeki etkilerini bir tablo ile daha somut özetlediğimizde eylemsizliğin toplumsal düzene ve adalet kavramına katkı değil zarar vereceğini anlamaya yardımcı olacaktır.

Tablo 1: Hak Bilinci Bağlamında Bireysel Düşünce, Eylem ve Toplumsal Tepkisizlik Arasındaki İlişkiler

Faktör	Tanım	Etki
Bireysel Düşünce	Bireyin iç dünyasında şekillenen fikirler ve inançlar	Toplumsal değişim için potansiyel oluşturur
Eylem	Düşüncelerin somut davranışlara dönüşmesi	Toplumsal tepkisizliği panzehir etki sağlar.
Tepkisizlik	Bireylerin duyarsızlaşması	Toplumsal değişimi engeller
Hak Bilinci	Bireylerin haklarının farkına varması ve savunma kapasitesi	Toplumsal adalet ve eşitliği güçlendirir

1.5 Hakların Farkındalığı ile Hak Bilinci Dengesi

Bireysellik, toplumsal yapılar üzerinde çeşitli etkiler yaratır. Bireylerin özgün düşünceleri ve eylemleri, toplumsal değişim ve yeniliklerin kaynağı olabilir. Ancak, aşırı bireysellik, toplumsal bağların zayıflamasına ve sosyal uyumun bozulmasına yol açabilir. Bireyselliğin aşırı vurgulanmasının sonuçları

- Toplumsal Yabancılaşma
- Toplumsal Sorumluluk Duygusunun Zayıflaması
- Sindirilme

Toplumsal Yabancılaşma, aşırı bireyselleşme, insanların birbirleriyle olan bağlarını zayıflatarak toplumsal yabancılaşmaya neden olabilir. Yabancılaşma hem kendine dönük bir kimlik yitimi hem de zamana, mekâna, değerlere ve toplumsal rollere göre sosyolojik bir çözümlerdir (Aşkaroğlu, 2017: 72). Bu durum, bireylerin kendilerini toplumdan izole hissetmelerine ve sosyal ilişkilerin zayıflamasına yol açar. Toplumsal yabancılaşma, insanların ortak değerler ve hedefler etrafında birleşmelerini zorlaştırır ve toplumsal uyumu olumsuz etkiler.

Toplumsal sorumluluk duygusunun zayıflaması ise, bireylerin kendi sorunlarına odaklanarak toplumsal sorumluluklarını ihmal etmeleri. Bireyler kendi sorunlarıyla o kadar meşgul hale gelirler ki, toplumun genel sorunlarına karşı duyarsızlaşabilirler. Bu durum, toplumsal sorumluluk duygusunun zayıflamasına ve bireylerin topluma

katkıda bulunma isteğinin azalmasına neden olabilir. Toplumsal sorunlara karşı duyarsızlık, sosyal adaletin ve dayanışmanın zayıflamasına yol açar.

Son olarak sindirilme: bireyselliğin olumsuz sonuçlarından biri de bireylerin sistem tarafından sindirilmesi ve özgün düşüncelerini ifade edememesidir. Toplumsal normlar ve beklentiler tarafından baskı altına alınan bireyler, yaratıcılıklarını ve özgün düşüncelerini ifade edemez hale gelebilirler. Bu sindirilme durumu, bireylerin kendilerini gerçekleştirme potansiyellerini sınırlayarak, toplumsal ilerlemeyi de olumsuz etkiler. Bireylerin sistem tarafından nasıl sindirildiği ve özgün düşüncelerini ifade edememeleri, toplumun tepkisiz ve sindirilmiş hale gelmesine neden olabilir. Bireylerin kendilerini ifade edememesi, toplumsal olaylara karşı duyarsızlaşmalarına ve tepkisiz hale gelmelerine yol açar. Bu nedenle, bireyselliğin bu süreçteki rolünü ve bireysel eylemlerin toplumsal değişim üzerindeki etkisini ele almak gerekmektedir.

Haklar, bireylerin yaşamlarını özgürce şekillendirme, karar alma ve hareket etme özgürlüğünü ifade eden kısaca insanın doğuştan haklarıdır. Bu haklar tarih boyunca insanlığın mücadeleleri ve değişimleriyle birlikte gelişmiştir. Bu gelişim, hakların kuşaklar şeklinde sınıflandırılmasına yol açmıştır. Bu haklar, demokratik toplumların temel taşlarından biridir ve bireylerin kendilerini ifade etmelerine, potansiyellerini gerçekleştirmelerine ve özgün kimliklerini korumalarına imkân tanır. Her bir kuşak, belirli bir dönemde ortaya çıkan ve insan onurunu korumayı amaçlayan hakları temsil eder.

Kişisel ve Siyasal Haklar: Birinci kuşak haklardır, “bireyin devletin tahakkümcü anlayışına karşı korunmasını amaçlar. Bu haklar, kişi özgürlükleri ve siyasal hakları içerir. Temel olarak yaşama hakkı, saygı, kölelik, ayrımcılık ve siyasi baskıların önlenmesini kapsar (Ağaoğulları, 1989: 195), düşünsel birikimlerin sonucunda bu haklar XVII. ve XVIII. yüzyıllarda dillendirilmeye başlanmıştır. Ancak, tarih boyunca bu haklar her zaman eşit bir şekilde uygulanmamış ve bazı gruplar bu haklardan mahrum bırakılmıştır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar: İkinci kuşak haklar kapsamında sanayi devrimi ile birlikte, insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal-ekonomik koşulların iyileştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Sosyal devlet anlayışının yıpranması ikinci kuşak haklar olan ekonomik ve sosyal haklarda bir gerilemeye neden olmaktadır (Turhan, 2013: 360). Bu haklar, eğitim, sağlık, barınma, çalışma ve sosyal güvenlik gibi alanlarda güvenceler sağlar. Ancak, bu haklara erişim de yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma gibi eşitsizlikler üzerinden kullanımı engellenebilmektedir.

Kolektif Haklar: Üçüncü kuşak haklar grubunda değerlendirilen bu haklar, insanlığın ortak sorunlarına yönelik dayanışma ve işbirliği gerektiren haklardır. Çevre hakkı, barış hakkı ve gelişme hakkı gibi üçüncü kuşak hakların uluslararası insan hakları alanında birinci ve ikinci kuşak hakların sahip olduğu konuma kavuştuğu görülmektedir (Sınakçı, 2016: 141). Bu haklar, sadece bireylerin değil, tüm insanlığın ve gelecek nesillerin refahını korumayı amaçlar. Ancak, bu hakların

gerçekleştirilmesi için farkına varmak ve otoriteleri (devletler, uluslararası kuruluşlar) harekete zorlamak için sivil toplumun işbirliğini gerektirir.

Bilgi Toplumu Hakları: Dördüncü kuşak haklar grubunda bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve teknolojinin etik kullanımı gibi yeni haklar ortaya çıkmıştır. Özgür insan, özgürce düşünebilen ve kanaatlerini özgürce ifade edebilen insandır. Bunun ön koşulu da doğru, çarpıtılmamış bilgiye erişim hakkıdır (Tonta, & Çelik, 1996; 1). Bu hakların siber zorbalık, dezenformasyon ve mahremiyetin ihlali gibi sorunlar yaratmaması haksızlığa tepkiyle aşılabılır bireylerin bilgiye erişimini, düşüncelerini özgürce ifade etmesini ve teknolojinin kötüye kullanımından korunmasını sağlamak için kamu otoritelerine karşı hak savunması ihmal edilmemelidir bu ise siber sivil toplum işbirliğiyle aşılabılır.

Hak bilinci, bireylerin aktif vatandaşlar olarak topluma katılmalarını ve haksızlığa tepkiyi teşvik eder. Bireysel hakların farkındalığı, toplumsal sorumluluk bilinciyle bireylerin haksızlıklara karşı tepki göstermesi ile yakından ilişkilidir. Tarih boyunca insanlar, köleliğe, ayrımcılığa, yoksulluğa ve adaletsizliğe karşı mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleler, insan haklarının genişlemesine ve güçlenmesine katkıda bulunmuş, bireylerin kendi haklarını savunmalarını ve başkalarının haklarını korumalarını sağlamıştır. Toplumsal tepki göstermek, toplumda adaletin ve eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunur.

Bununla birlikte, bireysel haklar ile toplumsal haklar arasındaki ilişki, bireyin özgürlükleri ile toplumun genel refahı arasında bir denge gerektirir. Toplumsal haklar, bireyleri ortak değerler ve hedefler doğrultusunda hareket etmeye teşvik ederek toplumsal uyumu ve dayanışmayı güçlendirir. Bireyler, kendi ihtiyaç ve arzularına odaklandıklarında toplumsal sorumluluklarını ihmal edebilir bu durum, bireyselliğin aşırı vurgulanması halinde toplumsal bağların zayıflamasına ve işbirliği yapma kapasitesinin azalmasına yol açabilir. Oysa toplumsal dayanışma, bireylerin bir araya gelerek daha büyük değişimler yaratmasını sağlar ve bu eylemlerin etkili olabilmesi için toplumsal bir bilinçle desteklenmesi gerekir.

Sonuç olarak, hak bilinci, bireylerin aktif vatandaşlar olarak topluma katılmalarını ve daha adil bir dünya için mücadele etmelerini sağlar. Bireysel haklar ve toplumsal sorumluluk arasındaki denge, bireylerin özgün düşüncelerini ifade etmelerine ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak tanırken, toplumsal uyumu ve dayanışmayı da teşvik eder.

Günümüz toplumlarında adil ve sürdürülebilir bir yapının temelini, bireysel haklarla toplumsal sorumluluklar arasındaki denge oluşturmaktadır. Bireysel özgürlükler, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve toplumsal ilerlemeye özgün katkılar sunmalarına olanak tanırken, sınırsız özgürlük anlayışının dezenformasyon ve ayrımcılık gibi sorunlara yol açmaması için toplumsal sorumluluk ilkeleriyle dengelenmesi gerekmektedir.

Toplumsal sorumluluklar, bireylerin birbirlerinin haklarına saygı göstermesini ve kamusal faydayı gözetmesini zorunlu kılar. Öne çıkan pratik örnekler, vergi ödeme yükümlülüğü, gönüllü faaliyetlerde bulunma ve kamu sağlığını korumaya yönelik yasal düzenlemelere uyum sayılabilir. Sivil toplumun diğer toplum düzenlerinden

farkı hak ile haksızlığın ayrıldığı düzen olması yani adaleti temel alan düzen olmasıdır (Kuçuradi, 1998: 28). Bireyler arasındaki dayanışma, toplumsal adaletin tesis edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. O halde toplumsallaşma içinde belli bir bireyselleşme vardır, bu da hak kavramını ortaya çıkarmaktadır (Güler, 2011: 52). Dolayısıyla, bireysel özgürlüklerin korunması ve toplumsal sorumlulukların etkin bir şekilde yerine getirilmesi, sürdürülebilir bir toplumsal uyumu ve gelişimi desteklemektedir. Araştırmalar, bireylerin hak bilincinin güçlendirilmesinin ve bireyselleşmenin gelişmesi, özgürlük gibi kavramlar kentsel hakların manifestosunu oluşturmaktadır (Lefebvre, 1996: 173).

Dengelemede, bireylerin özgün düşüncelerini ve yaratıcılıklarını ifade etmelerini sağlarken, toplumsal dayanışmayı ve işbirliğini de teşvik eder. Toplumsal sorumluluk, bireylerin toplumun bir parçası olarak hareket etmelerini ve toplumsal normlara, değerlere ve kurallara uyum sağlamalarını gerektirir. Bu yaklaşım hem bireylerin hem de toplumun sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde gelişimini destekler.

2. BİREYSELLİK VE TOPLUMSALLIK ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME: TARİHSEL BİR BAKIŞ

Bireysellik ve toplumsallık, insan yaşamının ayrılmaz parçalarıdır. Bireysellik ve toplumsallık arasında denge kurmak, sağlıklı bir toplumun oluşması için, Bireysel özgürlüklerimizi korurken, toplumsal sorumluluklarımızı da unutmamalıyız. Bireysellik de ise insanlarla olan ilişki yok sayılarak birey atomize olur (Tülüce, 2022: 305). Bu durum bireyleri yalnızlığa ve yabancılaşmaya itebilir. Öte yandan, toplumsal sorumluluğun bireysel özgürlükleri kısıtlayacak şekilde dayatılması, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmesini engelleyebilir. Bu nedenle, bireysel haklarımızın yanı sıra toplumsal sorumluluklarımızı da göz önünde bulundurarak, hassas bir denge kurulması, yaşanabilir bir toplumun gelişimi için hayati önem taşır.

Birey ve toplum birbirini dışlayan değil, birbirini tamamlayan kavramlardır. Ancak egemenlerin birey üzerindeki baskısının ne kadar güçlü olduğunu da dikkate almak gerekir. Bireysel düşünceye yapılan saldırıya Sokrates'in yargılanması bağlamında baktığımızda. Sokrates, mahkeme tarafından kendisine verilen idam cezasına çok fazla direnmeden adeta kaderine razıymış gibi görünmektedir (Kutluay, 2020: 4656). Sokrates gibi bir deha bile bu baskıya karşı koyamamıştır. Bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluk, toplumsal ilerlemeyi sekteye uğratan önemli bir engeldir. Aşırı bireyselleşme toplumsal dokuyu zayıflatırken, toplumsal sorumluluk bilinci bireylerin daha anlamlı ve tatmin edici bir yaşam sürmelerine imkan tanır. Gelecek perspektifi olarak, dengeyi sağlamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar geliştirilebilir. Dengeli bir toplum anlayışı hem bireylerin hem de toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkıda bulunabilir. Bu nedenle, bireysel haklarımızın yanı sıra toplumsal sorumluluklarımızı da dikkate alarak daha adil ve sürdürülebilir bir dünya için çaba göstermeliyiz.

2.1 Antik Yunan Felsefesinde Birey-Toplum İlişkisi ile Aydınlanma Dönemi

Antik Yunan felsefesi, birey ve toplum arasındaki karmaşık ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, günümüzdeki tartışmalara ışık tutmaktadır. Platon ve Aristoteles gibi düşünürler, ideal devlet, adalet ve insan doğası gibi kavramlar üzerinden bu ilişkiyi farklı açılardan ele almışlardır. Bu bağlamda, bireysel düşünce ile bireysel eylemin eşitsizliği ve toplumsal tepkisizlik sorunu, Antik Yunan felsefesinin temel meselelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Platon (M.Ö. 427-347), ideal devlet modelinde bireylerin toplum içindeki yerini yeteneklerine dayalı bir hiyerarşi üzerinden tanımlar ve toplumu üç sınıfa ayırır, çalışanlar, bekçiler ve yöneticiler (Devlet -Kitap 2 369b-374e). Bireylerin ideal potansiyellerini gerçekleştirmeleri ancak toplum içinde ve toplumun genel iyiliği için çalışarak mümkün olabilir. Bu görüş, bireysel düşüncenin toplumsal eyleme dönüşmesi gerektiğini vurgular, (Devlet Kitap 4 (419a-434c) birey düşüncelerini toplum yararına eyleme dönüştürdüğünde hem kendi gelişimini sağlar hem de toplumsal düzene katkıda bulunur. Ancak, bireysel düşünceler eyleme dönüşmediğinde, toplumsal tepkisizlik olarak adlandırılan bir durgunluğa yol açar.

Bireylerin pasif tutumu, toplumsal değişim ve ilerlemeyi engeller ve bu durum bireyin özgünlüğünü ve yaratıcılığını sınırlarken, toplumun yenilik ve ilerleme potansiyelini de köreltir. Platon'un birey-toplum ilişkisine dair bu yaklaşımı, bireysel haklar ile toplumsal sorumluluk arasındaki dengeyi vurgular. Bireysel düşüncenin eyleme dönüşmesi ve toplumsal sorumluluk bilinci, toplumsal durgunluğu engellemek için gereklidir, aksi takdirde, bireysel pasiflik toplumsal durgunluğa dönüşerek hem bireyin hem de toplumun gelişimini tehdit eder. Bu nedenle, bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi ve aktif bir şekilde topluma katılması hem bireysel gelişimleri hem de toplumsal ilerleme için elzemdir.

Aristoteles (M.Ö. 384–322) insan doğal olarak sosyal bir varlıktır ve potansiyelini ancak toplum içinde gerçekleştirebilir. Bireyi toplumdan daha çok öne çıkaran Aristoteles, bireyin mutluluğu ve erdemini, toplumun iyiliği kadar önemli görür. Adaletli bir toplumun, bireylerin yeteneklerini geliştirebileceği ve özgürce yaşayabileceği bir ortam olduğunu savunur. Birey ile toplum arasındaki ilişkiyi, bireyin sosyal bir varlık olduğu ve tam anlamıyla gelişebilmesi için topluma ihtiyaç duyduğu şeklinde tanımlar. Bireysel düşünce ve eylem arasındaki ilişki, kişinin eylemlerini değerlendirmesi ve doğruyu yanlıştan ayırması için gerekli bir zihinsel süreçtir. Ancak, bireysel düşüncenin toplumsal eyleme dönüşmemesi toplumsal tepkisizlik yaratır.

Sürdürülebilirliğin temeli toplumsal adalet olduğundan, bireylerin adaletsizliğe itirazları toplumsal tepkilere dönüşmelidir. Bireysel eylem, düşüncenin somutlaşmasıdır ve Aristoteles'e göre, düşünce ile eylem arasındaki eşitsizlik toplumsal uyumu bozar. Çünkü insan mükemmelleştirildiğinde hayvanların en iyisi olduğu gibi, yasa ve adaletten ayrıldığında da en kötüsüdür Logos insan için iyi ile kötü, adalet ile adaletsizliğin ayıracıdır. Politika, Kitap I, Bölüm 2 (Aristoteles, 1253a). Bu durum, bireyin potansiyelini gerçekleştirmesini ve toplumun gelişimini kısıtlar. Platon ve Aristoteles, bu sorunun üstesinden gelmek için çeşitli çözüm

önerileri sunmuşlardır. Platon, ideal devlette filozofların yönetici olmasını savunurken, Aristoteles ise, hoşgörülü bir toplumun önemine dikkat çekerek, farklı düşüncelere saygı duyulması gerektiğini belirtmiştir.

Aydınlanma dönemi, bireyin akıl yoluyla bilgiye ulaşma ve özgürce düşünme hakkını savunan bir dönemdir. John Locke, Jean-Jacques Rousseau ve Immanuel Kant gibi filozoflar, bu dönemde bireysel haklar, toplumsal sözleşme ve devlet-birey ilişkisi konularında önemli tartışmalar yürütmüşlerdir. Bu filozoflar, bireyin aklını kullanarak kendi hayatını yönetme ve bilgiye ulaşma hakkını savunurken, devletin bu hakları koruması gerektiğini vurgulamışlardır. Aydınlanma Döneminin insan aklını ve bireysel özgürlüğü ön plana çıkaran anlayışı, bireyin toplum içindeki yerini ve rolünü sorgulamaya yönelik bireysel düşünce ile bireysel eylem arasındaki eşitsizlik ve toplumsal tepkisizlik, dönemin filozoflarının önemli tartışma konuları arasında yer almıştır.

John Locke (1632-1704), bireysel hakların doğuştan geldiğini ve devletin bu hakları koruma yükümlülüğünü taşıdığını savunur. Doğal durumda özgür olan bireyler, yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını güvence altına almak için toplumsal sözleşmeye dayalı bir devlet oluşturur. Locke'a göre, bireyler akıllarını kullanarak doğruyu yanlıştan ayırt etme kapasitesine sahiptir ancak bu bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, bireylerin haklarını savunma yeteneğini zayıflatır. Düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, bireylerin adaletsizliklere duyarsız kalmasına ve toplumsal tepkisizliğe yol açarak toplumda durgunluğa neden olabilir. Bu durum, bireysel haklar ile toplumsal sorumluluklar arasındaki dengenin bozulmasına işaret eder. Locke'un düşünceleri, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin, bireyin pasifleşmesi ve toplumsal değişim kapasitesinin azalması riskini taşıdığını ortaya koyar. Böylece, bireysel hakların korunması kadar, bu hakların savunulması için eyleme geçmenin de toplumsal dinamizm açısından kritik olduğu anlaşılır.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), bireyin doğal durumunda iyilik barındırdığını, ancak toplumun bu doğayı yozlaştırdığını savunur. Toplum sözleşmesiyle bireyler, özgürlüklerinin bir kısmından feragat ederek genel iradeye tabi olur bu, bireysel özgürlüklerin korunmasını ve toplumsal birliğin sağlanmasını amaçlar. Rousseau'ya göre, bireylerin bazı haklarından vazgeçerek devlet otoritesini kabul etmesi, daha iyi bir yaşam düzeni yaratma hedefiyle uyumludur. Ancak, bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, bireyin topluma aidiyet duygusunu zayıflatır ve toplumsal tepkisizliğe yol açar. Bu durum, bireyin toplumsal sorumluluk bilincinden uzaklaşmasına neden olarak toplumsal bağların çözülmesine zemin hazırlar. Dolayısıyla, bireysel özgürlüklerin toplumsal sorumluluklarla dengelenmesi gerekliliği, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin toplumsal durgunluğa yol açabileceğini gösterir. Bu denge kurulmadığında, bireyin pasifliği hem kişisel özgünlüğünü hem de toplumsal gelişimi tehdit eder.

Immanuel Kant (1724-1804), bireyin akıl yoluyla özgürce düşünme ve vicdanına göre hareket etme hakkını vurgular devletin bu özgürlükleri kısıtlamaması, ancak bireyleri ahlaki bir yaşam sürmeye teşvik etmesi gerektiğini savunur. Ona göre, insan

aklı ahlaki yasaları belirleme kapasitesine sahiptir ve bireyler bu yasalara uygun hareket etmekle yükümlüdür. Ancak, bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, Kant'ın ahlaki eylem anlayışıyla çelişir. Bu durum, bireyin vicdanına dayalı sorumluluklarını ihmal etmesiyle sonuçlanır ve adaletsizliklere karşı duyarsızlaşmayı beraberinde getirir. Bireysel düşünce ile eylem arasındaki bu eşitsizlik, toplumsal tepkisizliği derinleştirerek bireylerin ahlaki yükümlülüklerini yerine getirmemesine ve toplumsal sorunlara kayıtsız kalmasına neden olur. Kant'ın bu konudaki uyarıları, bireysel ahlaki eylem ile toplumsal sorumluluk arasındaki ilişkiyi anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Aydınlanma filozofları, bireyin düşünme özgürlüğünü savunmuş ve akılcı düşüncenin toplumsal sorunlara çözüm üretebileceğini öne sürmüştür. Ancak, bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmesi, dönemin siyasi ve toplumsal yapıları tarafından sıklıkla engellenmiştir. Gelenekler, toplumsal alışkanlıklar, çıkar çatışmaları ve baskıcı rejimler, bireylerin düşüncelerini ifade etmelerini ve uygulamaya geçirmelerini zorlaştırmış bu durum, bireysel düşünce ile eylem arasında bir çelişki yaratmıştır. Aydınlanma düşünürleri, bireysel özgürlüğün önemini vurgulasa da bu özgürlüğün pratikte hayata geçirilmesini engelleyen yapısal ve psikolojik faktörleri göz ardı etmemiştir.

Düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, toplumsal tepkisizlik olarak adlandırılan bir durgunluğa yol açmış ve birçok aydının fikirlerinin uygulanmasını güçleştirmiştir. Bu çelişkiler, bireysel haklar ile toplumsal sorumluluk arasındaki ilişkiyi sorgulayan tartışmaları günümüze taşımış bireyin özgürlük arayışı ile toplumsal yapıların dayattığı sınırlamalar arasındaki gerilim, Aydınlanmanın mirası olarak önemini korumaktadır.

2.2 Tarihsel Açıdan Varoluşçuluk Felsefesinde Tepkisizlik

Modern dünyada değişen normlar ve değerler, bireysellik ile toplumsallık arasındaki dengeyi yeniden tanımlamıştır. Varoluşçuluk felsefesi, özellikle 20. yüzyılda Jean-Paul Sartre ve Albert Camus gibi düşünürlerin öncülüğünde, bireyin özgürlük, sorumluluk ve anlam arayışını merkeze alarak bu ilişkiyi sorgulamıştır. Varoluşçular, bireyin özgür olma arzusu ile başkalarına bağımlılık ihtiyacı arasındaki çelişkiye dikkat çekmiş, insanın varoluşsal kaygılarını ve yalnızlık duygusunu vurgulamıştır. Ancak bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluk, bireylerin kişisel çıkarlarını toplumsal adaletsizliklere tercih etmesi durumunda toplumsal tepkisizliği derinleştirmektedir. Özellikle dijitalleşmenin yaygınlaştırdığı bireysel odaklı yaşam tarzları, toplumsal sorumluluk bilincini zayıflatmakta ve kolektif hareket kabiliyetini sınırlamaktadır. Bu eşitsizlik, bireysel düşüncenin eyleme dönüşmemesiyle toplumsal sorunlara yönelik tepkileri engelleyerek norm ve değerlerin erozyonuna yol açmakta, böylece toplumsal ilerlemeyi sekteye uğratmaktadır.

Varoluşçuluk, bireyin özgürlüğünü ve bu özgürlüğün getirdiği sorumluluğu temel alan bir felsefi akımdır. Sartre (1943), insanın "özgürlüğe mahkûm" olduğunu ve kendi özünü yaratma yükümlülüğü taşıdığını belirtir. Bu özgürlük, bireye kendi

varoluşunu tanımlama imkânı sunarken, aynı zamanda seçimlerinin sonuçlarıyla yüzleşme zorunluluğunu da beraberinde getirir (Sartre, 1943). Öte yandan Camus (1942), insan varoluşunun anlamsızlığını kabul etmekle birlikte, bu anlamsızlığa karşı bireyin isyan etmesi gerektiğini savunur.

Jean-Paul Sartre (1905-1980), insan, “özgürlüğe mahkûm” bir varlıktır bu özgürlük, bireye kendi özünü yaratma sorumluluğu yükler ve yaptığı seçimlerin sonuçlarından kaçınmaz. Ancak bireyin özgürlüğü, toplumsal ilişkilerle çelişkiye düşebilir ve bu durum varoluşsal kaygılarını derinleştirir. Sartre’ın “cehennem başkalarıdır” ifadesi, bireyin özgürlüğünün diğer insanların varlığı ve etkisiyle nasıl sınırlandığını vurgular.

Bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, bu özgürlüğü ve sorumluluğu etkisiz hale getirerek bireyin kendi varoluşsal potansiyelini gerçekleştirmesini engeller. Bu durum, toplumsal tepkisizliğe yol açar, bireyin pasifliği, toplumun değişim kapasitesini zayıflatır ve statükoyu pekiştirir. Dolayısıyla, bireyin özgürlüğü ile toplumsal etkileşimler arasındaki gerilim, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliği derinleştirirken, toplumsal tepkisizliğin de temel nedenlerinden biri haline gelir.

Albert Camus (1913-1960) insan varoluşunun temelde anlamsız olduğunu savunur ancak bu anlamsızlık, bireyi umutsuzluğa değil, isyana yöneltmelidir. Ona göre, insan, anlamsız bir dünyada kendi değerlerini yaratmalı ve yaşamını anlamlandırma çabasına girişmelidir. Ne var ki bu mücadele, bireyi yalnızlığa ve yabancılaşmaya sürükleyebilir. Bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, bireyin toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşmasına ve tepkisizleşmesine yol açar.

Bu durum, bireysel özgürlük ile sorumluluk arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemlidir zira düşüncelerin eyleme dönüşmemesi, bireyin yalnızca kendi varoluşsal mücadelesinde değil, toplumsal bağlamda da pasifleşmesine neden olur. Camus’un yaklaşımı, bireysel düşüncenin eyleme dönüşmesi gerektiğini vurgular aksi takdirde, bireyin toplumsal sorunlara duyarsızlığı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde tepkisizliği derinleştirir.

Emile Durkheim (1858-1917), birey ve toplum arasındaki ilişkiyi analiz ederken, toplumsal gerçeklik, dayanışma ve anomi kavramlarıyla bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliği ve bunun toplumsal tepkisizliğe yol açma potansiyelini ele alır. Durkheim’a göre toplum, bireylerin toplamından fazlasıdır normlar, değerler ve kurumlar aracılığıyla bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren bir toplumsal gerçeklik olarak birey üzerinde otorite kurar. Ancak, bireysel düşünceler toplumsal normlarla uyuşmadığında veya eyleme dönüşmediğinde, bireyin toplumsal yapıya uyumu zorlaşır ve bu durum, düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliği derinleştirir.

Durkheim, toplumsal dayanışmayı mekanik ve organik olarak ikiye ayırır. Mekanik dayanışma, geleneksel toplumlarda ortak değerlere dayanırken, organik dayanışma modern toplumlarda işbölümü ve uzmanlaşmaya bağlıdır. İş bölümü, insanları birbirine bağlar. İşbölümü ilerledikçe bireylerin toplumla kurduğu bağ

kuvvetlenir (Çoban, 2022: 121). Bu dayanışma türlerinin zayıflaması, bireysel düşünce ve eylem arasındaki uyumsuzluğu artırabilir ve toplumsal tepkisizliği tetikleyebilir. İş bölümünün dayanışmayla sonuçlanmadığı bir kuralsızlık durumu ortaya çıkar. Durkheim buna “anomi” der (Çoban, 2022: 121) Anomi kavramı, bireyin toplumsal normlardan kopukluk ve amaçsızlık hissetmesi durumunu ifade eder hızlı sosyal değişimler, ekonomik krizler veya kişisel çıkarların ön plana çıkması, toplumsal tepkisizliği körükleyebilir. Bu durum, bireylerin adaletsizliklere duyarsız kalmasına ve bireysel hakların savunulmasında zayıflamaya yol açar. Bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi, birey-toplum ilişkisinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için kritik öneme sahiptir.

2.3 Bürokratik Açıdan Toplumsal Tepkinin Kısıtlanması

Max Weber (1864-1920), sosyolojik analizleriyle bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin toplumsal tepkisizliğe yol açtığını ortaya koyar. Weber’e göre toplum, bireylerin anlamlı buldukları eylemlerin bir yansımasıdır ancak bireysel düşünceler, toplumsal normlarla uyuşmadığında ya da eyleme dönüşmediğinde tepkisizlik ortaya çıkar. Bürokrasi, modern toplumun rasyonel ve verimli bir yönetim sistemi olarak tasarlanmış olsa da katı kuralları ve prosedürleriyle bireylerin inisiyatifini kısıtlar. Bu durum, bireylerin düşüncelerini eyleme dönüştürmesini zorlaştırarak toplumsal sorunlara duyarsızlığa ve katılımın azalmasına neden olur.

Weber’in rasyonalizasyon kavramı da bu süreci derinleştirir geleneksel değerlerin yerini akıl ve hesaplama aldıkça, bireyler dünyadan yabancılaşır, toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşmasına yol açabilir ve düşünceleri anlamını yitirir. Bu yabancılaşma, bireysel eylemlerin toplumsal etkisini zayıflatır ve tepkisizliği pekiştirir. Weber’in eylem kategorileri (geleneksel, duygusal, değerlere dayalı, amaçlı), bireylerin farklı motivasyonlarla hareket ettiğini gösterse de bürokratik yapılar bu motivasyonları baskılar.

Devletin yönetim anlayışındaki adaletsizlik, bireylerin çıkarlarına dokunmadıkça tepkisizliği körükler, bu bireysellik ile toplumsallık arasındaki dengenin bozulduğunu gösterir. Bürokrasinin bireysel özgürlükleri kısıtlaması, düşünce-eylem uyumsuzluğunu artırır ve toplumsal dayanışmayı zayıflatır. Sağlıklı bir toplum için bu uyumsuzluğun giderilmesi ve bireylerin toplumsal katılımının teşvik edilmesi kritik öneme sahiptir.

Georg Simmel (1858-1918), birey ve toplum ilişkisini modern yaşamın karmaşıklığı ekseninde birey-toplum ilişkisini ele alırken, bireyselleşme ile toplumsal yapı arasındaki gerilime odaklanır. Moderniteyle birlikte şehirleşme, nüfus yoğunluğu ve endüstrileşme, bireyleri yoğun sosyal etkileşimlere yöneltse de bu durum bireylerin özgünlüklerini koruma çabalarını zorlaştırır ve kalabalık içinde yalnızlık hissini derinleştirir.

Para ekonomisi, insan ilişkilerini anonimleştirip yüzeysel hale getirirken, bireylere ekonomik bağımsızlık sunmasına rağmen, düşünce ve eylem arasındaki uçurumu büyütür. Bireyin özgünlük arayışı ile toplumsal beklentiler arasındaki

çatışma, bireysel eylemin zayıflamasına ve toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşmaya yol açarak toplumsal tepkisizliğin artmasına zemin hazırlar. Bu çelişkili dinamik, bireyde özgürleşme ve yabancılaşma duygularını bir arada üretir bireysel düşünceler, ekonomik ve toplumsal baskılar nedeniyle eyleme dönüşemeyebilir.

İbn Haldun (1306-1431), toplum bireylerin toplamından fazlasını ifade eder ve bireyler, toplumsal yapı içinde şekillenir. Orta Çağ İslam dünyasının önde gelen düşünürlerinden İbn Haldun, toplum ve devlet yapısını coğrafya, iklim, siyaset ve kültür gibi faktörlerin etkileşimi bağlamında ele alır. Modern sosyolojinin öncülerinden kabul edilen İbn Haldun'a göre, bu dışsal faktörler toplumların kültürlerini, değerlerini ve sosyal yapılarını belirlerken, bireylerin düşünce ve davranışlarını da dolaylı olarak etkiler.

İbn Haldun'un "asabiyet" kavramı, toplumu bir arada tutan ortak amaçlar ve değerler etrafında birleşme duygusunu ifade eder ve modern sosyolojideki "toplumsal dayanışma" kavramına benzer. Asabiyet, toplulukların güçlü ve dayanıklı olmasını sağlarken, modern yaşamın bireyselleşmesi, bireylerin toplumsal yapı içindeki etkisini karmaşılaştırır. Bu durum, bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluğa yol açabilir bireyler, düşüncelerini eyleme dönüştürmekte zorlanabilir. Bu uyumsuzluk, bireylerin toplumsal sorunlara duyarsızlaşmasına ve toplumsal tepkisizlik haline neden olabilir.

Niccolò Machiavelli (1469–1527) siyasi düşünce tarihine önemli katkıları olan, "Prens" adlı eseriyle tanınan Machiavelli, devlet ve birey ilişkisini realist bir perspektifle ele almıştır. İnsan doğasının temelde bencil ve güç odaklı olduğunu savunan Machiavelli, bireylerin kendi çıkarlarını önceleyerek hareket ettiğini ve devletin bu bireysel çıkarları dengeleyerek toplumsal birliği sağlaması gerektiğini öne sürer. Ancak bireysel düşünceler genellikle kişisel çıkarlar etrafında şekillenirken, bu düşüncelerin eyleme dönüşmesi toplumsal çıkarlarla uyuşmayabilir.

Modernleşme süreciyle birlikte bireyselleşmenin artması, bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluğu derinleştirerek toplumsal tepkisizliği körükleyebilir. Bu durum, bireysel çıkarların toplumsal birliğe zarar verme potansiyelini artırır. Machiavelli'nin görüşlerinden hareketle, güçlü bir devlet, bireylerin çıkarlarını düzenleyen ve toplumsal uyumu koruyan etkin mekanizmalar geliştirmelidir. Aksi takdirde, bireysel eylemler toplumsal bütünlüğü zayıflatabilir.

John Stuart Mill (1806-1873), bireysel ifade özgürlüğü ve kişinin kendi aklına göre hareket etme hakkını, bireysel özgürlüğün temel taşları olarak görür. Ancak bireylerin düşünceleri ile eylemleri arasında sıklıkla bir uyumsuzluk olabileceğini belirtir çünkü toplumsal baskı, korku, dışlanma ya da cezalandırma gibi unsurlar, bireyleri düşündüklerini ifade etmekten veya eyleme geçirmekten alıkoyabilir. Toplumun genel kabul görmüş düşünce ve davranış kalıplarının dışına çıkan bireyler, eleştiriye, dışlanmaya ya da cezalandırmaya maruz kalabilir. Bu durum, bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerini engeller.

Mill, bu sorunların üstesinden gelmek için bireysel özgürlüğün korunması ve farklı düşüncelere hoşgörüyle yaklaşılması gerektiğini savunur. Her bireyin düşüncelerini serbestçe ifade etme ve eylemlerini kendi akılcı inançlarına göre belirleme hakkı olduğunu vurgular. Toplumun bu farklılıkları cezalandırmak yerine saygı göstermesi gerektiğini öne sürer. Bu görüşlerini, Özgürlük Üstüne adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

Günümüz düşünürlerinden örneklerle ilerleyecek olursak, ilk olarak Jürgen Habermas (D. 1929-) var. Bireysel düşünce ve eylem arasındaki uyumsuzluk konusunda, modern toplumlarda bireylerin özgürce düşünebildiğini ancak bu düşüncelerini eyleme geçiremediklerini savunur. Bu uyumsuzluğun temel nedeni, bireylerin toplumsal ve siyasi yapılar tarafından kontrol altında tutulmasıdır. Habermas'a göre modern toplumlarda insanlar, adaletsizliklere ve sorunlara karşı tepkisiz ve duyarsızlaşmıştır. Bu durum, toplumun kendi sorunlarına sahip çıkmasını engeller ve çözümsüzlük döngüsüne girer.

Habermas, bu sorunun aşılabilmesi için sürekli ve rasyonel iletişimin önemine vurgu yapar. Ona göre, kamusal alan, bireylerin özgürce tartışabileceği, fikirlerini paylaşabileceği ve toplumsal sorunlara çözüm arayabileceği bir zemin sunar. İletişimsel eylem, bireylerin birbirlerini anlamaya çalıştığı, uzlaşmaya vardığı ve ortak kararlar aldığı bir süreçtir. Bu kamusal meydanlar otoritelerin yanlışlarına karşı bireylerin uzlaşma ve kararları doğrultusunda gerektiğinde tepkilerini ortaya koyabilmeleri için aktif kullanılmasının önemini vurgular. Habermas, iletişimsiz bir toplumda tepki ve eylem beklemenin gerçekçi olmadığını savunur zira iletişim olmadan toplumsal dönüşüm mümkün değildir.

Dücan Cündioğlu (D. 1962-); Türkiye'nin siyasi ve sosyal sorunları üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınan önemli bir düşünür olarak, bireysel özgürlüklerin toplumsal sorumlulukla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Türkiye'de bireylerin düşüncelerini özgürce ifade etseler bile, bu düşüncelerin somut eylemlere dönüşmesinde sık sık sorunlar yaşanmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında siyasi baskılar, ekonomik kaygılar ve toplumsal alışkanlıklar bulunmaktadır. Cündioğlu'na göre, bireyler düşüncelerini özgürce ifade etmelidir, ancak bu düşüncelerin toplum üzerindeki etkileri de dikkate alınmalıdır.

Bireysel düşüncenin eyleme dönüşmesi, bireyin sınırlarını aşarak topluma etki etme çabasıdır, ancak toplumsal yapı, siyasi rejim ve kültürel değerler tarafından şekillenir. Cündioğlu'na göre, “Modern sistemler, kutsal değerlerden arındırılmış ahlaki düzeni, bireylere toplumsal kural olarak dikte edebilir.” (Karaca, 2019:7) Toplumsal baskılar, korkular ve çıkar çatışmaları, bireylerin düşüncelerini eyleme dönüştürmelerini engelleyebilir. Bu bağlamda, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizlik, toplumsal tepkisizliğin temel nedenlerinden biri olarak öne çıkar. Bireylerin özgürce ifade ettikleri düşünceler, eyleme dönüşmediğinde toplumsal değişim ve ilerleme yavaşlar, bireyin potansiyelini gerçekleştirme ve toplumun gelişimi engellenir.

3. SOSYO PSİKOLOJİK VE DİJİTALLEŞME PERSPEKTİFİNDEN TEPKİSİZLİK

Sosyal psikoloji, bireyin sosyal çevresiyle etkileşimini ve bu etkileşimin düşünce, duygu ve davranışlar üzerindeki etkilerini inceleyen bir disiplindir. Grup dinamikleri, sosyal normlar, tutumlar ve önyargılar, birey-toplum ilişkisini anlamada önemli kavramlardır. Psikanaliz kuramcıları Sigmund Freud ve Erik Erikson, bireyin psikolojik gelişimini farklı açılardan ele almıştır. Freud, id, ego ve süper ego kavramlarıyla içsel çatışmaları açıklarken, Erikson, psiko-sosyal gelişim kuramıyla bireyin yaşam boyu karşılaştığı krizleri incelemiştir. Sosyal psikoloji ise bu bireysel yaklaşımları toplumsal bağlamda değerlendirerek daha bütüncül bir perspektif sunar. Modern bireyselleşme, özgürlük ve bağımsızlık sağlarken, yalnızlık ve yabancılaşma gibi sorunları da beraberinde getirir. Teknolojik gelişmeler sosyal etkileşimi artırırken, yüz yüze ilişkileri zayıflatabilir. Bu süreç, bireysel tepkisizlik ve toplumsal duyarsızlığı derinleştirebilir.

Bu paragrafta Sosyal psikoloji üzerinden yaklaşım sergilemekte ki maksat, Sosyal psikolojinin diğer disiplinlere üstünlüğünden ziyade, diğer disiplinler tepkisizliği genellikle daha geniş yapılar veya dışsal faktörler bağlamında ele alırken, sosyal psikoloji bireyin içsel dinamiklerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda sosyal psikoloji, bireylerin toplumsal çevre içerisinde nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını inceleyerek tepkisizliğin altında yatan psikolojik süreçleri açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. O halde sağlıklı ilişkilerin bozulması, bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluk, modern yaşamın bireyselleşme sürecinde daha belirgin hale gelerek toplumsal tepkisizliğe neden olabilir

Tarih boyunca birey ve toplum arasındaki ilişki, sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlerle sürekli dönüşüm geçirmiştir. Sanayi Devrimi gibi dönüm noktaları, kentleşme ve göçlerle bireyleri geleneksel topluluk bağlarından kopararak daha bireysel bir yaşam tarzına yöneltmiştir. Bu süreçte toplumsal normlar ve değerler, bireylerin kimlik ve davranışlarını şekillendirme gücünü kısmen yitirmiş, bireysellik ön plana çıkmıştır.

Teknolojik gelişmeler, özellikle küreselleşme ile topluma erişim kanallarının altyapısını sağlayan dijitalleşmenin sunduğu genel adıyla sosyal medya, bireylerin birbirleriyle etkileşim biçimlerini yeniden tanımlamıştır. Bu dönüşüm, bireysel düşünce ile eylem arasındaki uyumsuzluğu ve toplumsal tepkisizliği daha belirgin hale getirmiştir. Dijitalleşme, bireylerin küresel ölçekte bağlantı kurmasını kolaylaştırırken, paradoksal olarak yalnızlık ve izolasyon duygularını da artırmıştır. Çevrimiçi dünya ile gerçek dünya arasındaki bu gerilim, bireylerin yaşam deneyimlerini dengeleme ihtiyacını doğurmuştur.

İlerleyen dönemde yapay zekâ, biyoteknoloji ve sanal gerçeklik birey ve toplum ilişkisini daha karmaşık bir hale getirecektir. Benzer şekilde, bu teknolojiler bireylerin çalışma hayatlarını, sosyal ilişkilerini ve kimliklerini yeniden şekillendirirken hem bireysel özgürlükleri artırabilir hem de toplumsal dayanışmayı zayıflatabilir. Dijitalleşme, bireyleri hem birbirine yakınlaştıran hem de birbirinden

uzaklaştıran bir araç olarak tepkisizliği artırabilir veya yeni dayanışma biçimlerinin önünü açabilir. Bu nedenle, teknolojinin sunduğu fırsatlar ve riskler arasında dengeli bir yaklaşım geliştirilmesi, gelecekteki toplumsal yapının sürdürülebilirliği açısından kritik önem taşımaktadır.

3.1 Dengenin Tehditleri: Eylemsizlik, Tepkisizlik ve Dengesizliğin Sürdürülemezliği

Toplumsal denge, bireylerin ve toplulukların bir arada uyum içinde yaşayabilmesi, ortak hedefler doğrultusunda iş birliği yapabilmesi ve toplumsal yapının sürekliliğini sağlayabilmesi anlamına gelir. Ancak, eylemsizlik, tepkisizlik ve sürdürülemezlik gibi unsurlar, dengenin korunması ve geliştirilmesi önünde ciddi tehditler oluşturur.

Eylemsizlik: Toplumun, karşılaştığı sorunlara karşı harekete geçememesi ve değişim arzusunu yitirmesi durumu. Bu, toplumun kendini geliştirmesini ve yenilemesini engeller. Bireylerin veya kurumların toplumsal sorunlara karşı genellikle kayıtsızlık, motivasyon eksikliği veya karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıklar nedeniyle ortaya çıkar. Örneğin, Giddens, post-modern toplumlarda bireylerin küreselleştirici sistemler karşısındaki çaresizlik hissiyatının güçsüzlüğü kurumsallaştırdığını belirtir (Giddens, 1991: 135). Eylemsizlik, toplumsal sorunların çözümsüz kalmasına ve birikerek daha büyük krizlere dönüşmesine neden olabilir.

Tepkisizlik ise, toplumun, toplumsal olaylar veya bireylerin değişen koşullara ve tehditlere karşı duyarsız kalması ya da yeterli tepkiyi vermemesi durumudur. Bu durum, toplumsal sorunların derinleşmesine ve çözümsüz hale gelmesine yol açar. Habermas, bu fenomeni "kamusal alanın pasifleşmesi" olarak tanımlar ve modern toplumların iletişimsel eylemin zayıflamasıyla tepkisizliğe sürüklendiğini öne sürer (Habermas, 1987: 322). Tepkisizlik, özellikle otoriter rejimlerde veya sosyal eşitsizliklerin normalize edildiği toplumlarda, mevcut statükonun devamına hizmet eder ve toplumsal değişimi engeller. Habermas'ın kamusal alanda tanımladığı iletişim biçimi, iletişimsel eylemdir. İletişimsel eylem, bireylerin tahakkümsüz bir biçimde fikirlerini özgürce ifade ettikleri, kimsenin kimse üzerinde üstünlük kurmadığı ve fikirlerinden ötürü birbirini aşağılamadığı bir iletişim ortamını anlatır (Olgun, 2017: 47).

Sürdürülemezlik, toplumun mevcut yapısının ve yaşam biçiminin uzun vadede devam ettirilemeyecek şekilde sorunlu ve dengesiz olması. Bu, ekonomik, çevresel ve sosyal alanlarda büyük krizlere ve çöküşe neden olabilir. Toplumsal sistemlerin kaynak kullanımı, sosyal dayanışma, çevre politikaları veya ekonomik modeller açısından uzun vadeli bir dengeyi sağlayamaması durumudur.

Bu üç tehditle başa çıkabilmek için toplumların aktif, duyarlı ve sürdürülebilir politikalar geliştirmesi ve uygulaması zorunludur. Aktif politikalar, bireylerin ve kurumların katılımını teşvik ederken, duyarlılık toplumsal farkındalığı artırarak tepkisizliği aşmayı hedefler. Sürdürülebilirlik ise, kaynakların etkin kullanımı ve uzun vadeli planlamayla toplumsal yapının devamlılığını sağlar. Örneğin, Ostrom ortak kaynakların yönetiminde topluluk temelli sürdürülebilir yaklaşımların etkili

olduğunu göstermiş ve bu tür politikaların toplumsal dengeyi desteklediğini (Ostrom,1990: 90) savunmuştur.

Bireyler toplumsallık adına genellikle kendi çıkarlarını gözeterek hareket ederken, devlet bu çıkarları toplumsal birlik lehine baskılamaya çalışır. Eylemsizlik, tepkisizlik ve sürdürülemezlik gibi toplumsal dengenin temel taşlarını sarsan ciddi tehditlere karşı geliştirilecek stratejiler, mevcut sorunları çözmenin ötesinde, toplumların gelecekteki krizlere karşı direncini artıracaktır. Bu unsurlar, toplumsal sistemlerin işleyişini zayıflatarak uzun vadede sosyal, ekonomik ve çevresel krizlere yol açabilir. Modern yaşamın bireyselleşmesi, bireylerin düşüncelerini eyleme dönüştürmesini zorlaştırarak toplumsal bilincin zayıflamasına neden olmaktadır. Bireyler, toplumsallık adına genellikle kendi çıkarlarını gözeterek hareket ederken, devlet bu çıkarları toplumsal birlik lehine baskılamaya çalışmaktadır. Özellikle modern toplumların bürokratikleşmesi ve rasyonalizasyonu, bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliği derinleştirerek toplumsal tepkisizliği artırmaktadır.

Bu durum, eğitim sistemleri ve sivil toplum kuruluşlarının bireylerin özgür gelişimini desteklerken toplumsal değerlere bağlılığı teşvik etme çabalarını sekteye uğratmaktadır. Bu bağlamda, disiplinler arası bir yaklaşımla desteklenmiş politikalar, toplumsal dengenin korunması ve geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Dengesizliğin sürdürülemezliğinin önüne geçilebilmesi için topluma yabancılaşmanın ortadan kalkması, umutsuzluğun yükselişinin önlenmesi, toplumsal sorunlara karşı duyarsızlığın olabildiğince kaldırılması ve adaletin şeffaf dengeler üzerinde devamlılığının sağlanması gerekir. Söz konusu bu hususlar aşağıda birer cümle ile açıklanmıştır.

Topluma yabancılaşma, bireylerin düşüncelerini eyleme dönüştürememesi, toplumsal katılımın azalmasına ve dolayısıyla toplumsal bağların zayıflamasına neden olabilir. Bu durum, toplumda çözülmeye ve bireyler arasında yabancılaşmaya yol açabilir. İnsanlar, kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmek yerine yalnız ve izole hissederler.

Umutsuzluğun Yükselişinde ise insanlar, potansiyellerini gerçekleştiremediklerinde, kendilerini tatminsiz ve amaçsız hissedebilirler. Bu durum, ruh sağlığı sorunlarının artmasına ve genel yaşam kalitesinin düşmesine neden olabilir. Bireysel eylemsizlik, demokratik süreçlere karşı duyarsızlığı da artırır, bireyler seçimlerde oy kullanmaktan veya sivil toplum faaliyetlerine katılmaktan çekinebilirler. Bu durum, demokrasinin zayıflamasına ve toplumun kendi geleceğini şekillendirme yeteneğinin azalmasına yol açabilir.

Toplumsal sorunlara karşı ortaya konulan duyarsızlık, bireylerin düşüncelerini eyleme dönüştürememesi, bireysel mutsuzluğa ve anlamsızlık duygusuna yol açabilir. Bireysel tepkisizlik, toplumsal sorunların daha da büyümesine neden olabilir. İnsanlar, sorunlara karşı duyarsız kaldıklarında, bu sorunların çözümü için harekete geçmezler. Bu durum, yoksulluk, eşitsizlik, çevre kirliliği gibi sorunların daha da derinleşmesine ve toplumun genel refahının azalmasına yol açabilir.

Adaletin şeffaflığı ve devamının sağlanması için toplumsal tepkisizlik; sürdürülebilir ve adil bir geleceğin önünde büyük bir engel teşkil eder. Bu durum, gelecek nesillerin yaşam koşullarını olumsuz etkileyebilir ve toplumun uzun vadeli refahını tehdit edebilir.

4. TEORİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Aşağıda, kuramcıların bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin nedenlerine ve bu durumun bireysel korku mu yoksa toplumsal normlardan mı kaynaklandığına dair görüşlerini bir tablo 2 ile özetlediğimizde. Eylemsizliği, kısıtlanma, iletişim eksikliği, toplumsal yapıların baskısı olduğunu savunulabilir. Bir kısım kuramcı (Aristoteles, Weber, Cündioğlu) her iki faktörün de etkileşim içinde olduğunu belirtmektedir.

Tablo 2: Kuramcılara Göre Düşünce ile Eylem Arasındaki Eşitsizliğin Dayanakları

Kuramcı	Düşünce-Eylem Eşitsizliğinin Nedenleri	Dayanak: Bireysel Korku mu, Toplumsal Normlar mı?
Aristoteles	Toplumsal uyum eksikliği, bireysel pasiflik	Hem bireysel korku (başarısızlık) hem de normlar (toplumsal baskı)
Locke	Devletin adaletsizliği, hakların savunulamaması	Hem bireysel korku (cezalandırma) hem de normlar (devlet yapısı)
Rousseau	Toplumsal baskı, sözleşmenin bozulması	Daha çok normlar (toplumsal yapı)
Kant	Ahlaki sorumlulukların ihmal edilmesi, toplumsal baskı	Hem bireysel korku (vicdan azabı) hem de normlar (toplumsal baskı)
Sartre	Varoluşsal kaygı, özgürlükten kaçınma	Daha çok bireysel korku (sorumluluk)
Camus	Yaşamın saçmalığı, yalnızlık ve yabancılaşma	Daha çok bireysel korku (anlamsızlık korkusu)
Durkheim	Anomi, normların çöküşü	Daha çok normlar (toplumsal bağların zayıflaması)
Weber	Rasyonelleşme, yabancılaşma	Hem bireysel korku (anlamsızlık) hem de normlar (bürokrasi)
Simmel	Modern yaşamın karmaşıklığı, yalnızlık	Hem bireysel korku (dışlanma) hem de normlar (para ekonomisi)
İbn Haldun	Toplumsal dayanışmanın zayıflaması	Daha çok normlar (toplumsal yapı)
Machiavelli	Kişisel çıkarların önceliği	Daha çok bireysel korku (güç kaybı)
Mill	Toplumsal baskı, ifade özgürlüğünün kısıtlanması	Daha çok normlar (toplumsal baskı)
Habermas	İletişimin eksikliği, toplumsal yapıların baskısı	Daha çok normlar (toplumsal yapı)
Cündioğlu	Ekonomik kaygılar, siyasi baskılar	Hem bireysel korku (ekonomik kaygı) hem de normlar (siyasi baskı)

Düşünce ve eylem arasındaki eşitsizlik, bireysel korkular ile toplumsal normların etkileşime girmesiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur. Bu eşitsizlik, bireysel kaygılar (ceza, başarısızlık, sorumluluk, anlamsızlık, güç kaybı, ekonomik endişeler) ve toplumsal faktörler (baskı, ahlaki ihmal, norm çöküşü, yabancılaşma, modern yaşamın karmaşıklığı) arasındaki dinamik ilişkiden kaynaklanmaktadır. Kuramcılar, bu olguyu farklı açılardan ele alarak çeşitli perspektifler sunmaktadır: bazıları bireysel korkulara odaklanırken, diğerleri toplumsal normların etkisini ön planda tutmakta, bir kısmı ise her iki etkenin karşılıklı etkileşimine vurgu yapmaktadır.

Teorik perspektiflerin çeşitliliğine baktığımızda, farklı kuramsal yaklaşımlar, düşünce-eylem eşitsizliğinin tek bir nedene indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Kuramcıların olguyu farklı düzlemlerde incelemesi, ilk bakışta görüşler arasında çelişki varmış gibi görünse de toplumsal normları merkeze alan bir kuramcı, bireysel psikolojik faktörlerin etkisini tamamen dışlamamakta, yalnızca temel dayanağını toplumsal dinamikler üzerine kurmaktadır.

Eylemsizlik ve toplumsal tepkisizlik, bireysel korkuların ve toplumsal normların karşılıklı etkisiyle derinleşebilir. Adaletsizlik algısı, bilgi eksikliği ve sosyal bağların zayıflaması gibi unsurlar, bireylerin cezalandırılma ya da başarısızlık korkusunu artırabilir. Aynı zamanda, bu faktörler toplumsal normlara duyulan güveni zedeleyerek bireyleri hareketsizliğe itebilir. Bu döngü, düşünce-eylem eşitsizliğinin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çözülmesi gereken bir mesele olduğunu göstermektedir.

Bu olgunun üstesinden gelmek için çok yönlü stratejilere ihtiyaç vardır:

Bireysel Düzeyde; Korkuların azaltılmasına yönelik psikososyal destek mekanizmaları geliştirilmelidir. Bireylerin kaygılarını anlamak ve yönetmek, eyleme geçme kapasitelerini artırabilir.

Toplumsal Düzeyde; Adaletin sağlanması, bilgi paylaşımının teşvik edilmesi ve güçlü sosyal bağların oluşturulması, normlara duyulan güveni pekiştirerek tepkisizliği önleyebilir.

Düşünce-eylem eşitsizliğinin karmaşık doğasını anlamak ve etkili çözümler üretmek için klasik kuramların güncel araştırmalarla harmanlanması şarttır. Bu doğrultuda hem bireylerin içsel dinamiklerini hem de toplumsal koşulları gözeten yaklaşımlar geliştirilerek, düşünce ve eylem arasındaki uçurumun kapatılması hedeflenmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

En nihayetinde “iyi amaçlar için bile olsa, adamlarını kendi eline eslek bir alet olsun diye cüceleştiren bir devlet, işin sonunda küçük adamlar ile büyük hiçbir şeyin başaramayacağını anlayacaktır” (Mill, 1859: 160). Modern toplumlarda bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizlik, bireylerin kendi çıkarlarını toplumsal

sorunların önüne koymasıyla belirginleşen bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bireysel odaklı yaşam tarzlarının özellikle dijitalleşme çağında yaygınlaşmasıyla daha da derinleşmekte, toplumsal sorumluluk bilincini zayıflatarak kolektif hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Söz konusu eşitsizlik, toplumsal tepkisizliği besleyerek norm ve değerlerin aşınmasına yol açmakta, bu da toplumsal ilerlemeyi sekteye uğratmaktadır. Bu eşitsizliğin gelecekte yol açabileceği olumsuz sonuçlar arasında toplumun çözülmesi, demokratik katılımın zayıflaması, toplumsal sorunların artması, bireysel mutsuzluk ve anlamsızlık duygusunun yaygınlaşması ile sürdürülebilirlik ve adalet sorunlarının derinleşmesi yer almaktadır.

Birey ve toplum arasındaki ilişkinin gelecekteki şekillenmesinde teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimler belirleyici olacaktır. Bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmesi ve toplumsal katılımın artırılması, bireysellik ile toplumsallık arasında sürdürülebilir bir denge kurulması için kritik öneme sahiptir. Ancak bu denge sağlanamadığında, bireysel düşünce ile eylem arasındaki kopukluk, toplumsal tepkisizliği pekiştirerek norm ve değerlerin erozyonuna zemin hazırlayacaktır.

Otoritenin şiddet uygulama kapasitesi tekeli elinde bulundurmasına dayanan zorlama ve sindirme mekanizmaları, toplum kurumlarını kontrol edenlerin iradelerini sürdürmelerine olanak tanıyabilir. Toplamlar, artan eşitsizlik, zayıflayan kolektif sorun çözme yetenekleri ve varoluşsal krizler karşısında artan kırılabilirlikle birlikte, vasatlaşmış bir gelecek riskiyle karşı karşıya kalabilir. Ancak Sadece zorlamaya dayalıysa, çok az kurumsal sistem uzun süre varlığını sürdürebilir. Castells'in "Networks of Outrage and Hope" eserinin giriş bölümünde önerildiği, toplumsal değişimin aktörleri, ağ toplumundaki güç biçimlerine ve süreçlerine karşılık gelen güç oluşturma mekanizmalarını kullanarak belirleyici bir etki yaratabilirler. Kitle iletişim araçları mesajlarının üretimine katılarak ve özerk yatay iletişim ağları geliştirerek, Bilgi Çağı vatandaşları acılarının, korkularının, hayallerinin ve umutlarının malzemeleriyle yaşamları için yeni programlar ve gelecek için umut sunabilir. (Castells, 2015: 9)

Bireysel düşünce ile eylem arasındaki eşitsizliğin ve toplumsal tepkisizliğin hâkim olduğu bir gelecekte, toplumun karşılaşacağı olası sonuçlar oldukça düşündürücüdür. Bu durum, bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirememesine, toplumsal sorunlara karşı ilgisizliğin artmasına ve nihayetinde toplum genelinde yabancılaşma duygusunun yaygınlaşmasına yol açabilir. Bu nedenle, bireysel özgürlüğün ve toplumsal katılımın teşvik edilmesi, daha adil, sürdürülebilir ve mutlu bir geleceğin inşası için hayati önem taşımaktadır.

- **Toplumsal Bilincin Geliştirilmesi:** Bireysel sorumluluk bilincini artırmak için eğitim sisteminden gönüllülük faaliyetleri ve sivil toplum kuruluşlarına kadar tüm kesimlerin bu konuda duyarlı hale gelmesi gerekmektedir. Toplumsal bilinç, bireylerin sorumluluklarını anlamalarını, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini ve bu sorumlulukları yerine getirmelerini sağlar.
- **Dayanışmanın Güçlendirilmesi:** İnsanlar arasında dayanışma duygularının güçlendirilmesi, toplumsal sorunlara karşı daha etkin mücadele edilmesini sağlayacaktır. Dayanışma, toplumsal uyumu ve işbirliğini artırır. Toplumsal

cinsiyet eşitliği, gelir eşitsizliği gibi konularda toplumsal duyarlılığı, güçlü dayanışmayı sağlayacak ve herkesin eşit fırsatlara sahip olmasını sağlayabilir.

- **Katılımcı Sivil Toplum:** Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımının sağlanması ve sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesini destekleyerek, toplumsal sorunlara çözüm üretme kapasitesini artırmak. Bireysel özgürlük ile toplumsal sorumluluk arasındaki dengeyi gözeten politikalar bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerini ve toplumsal değişime katkıda bulunmalarını teşvik eder.

Sonuç olarak, bireysel düşüncelerin eyleme dönüşmesi ve toplumsal katılımın artırılması, bireysellik ve toplumsallık arasındaki dengenin sağlanması için kritik öneme sahiptir. Bu dengeyi korumak ve güçlendirmek hem bireylerin hem de toplumların daha mutlu, daha adil ve daha sürdürülebilir bir geleceğe adım atmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (1989). “Fransız Devriminin Birey-Devlet İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3-4, 195-228.
- Aksakal, İ. (2021). “Durkheim’ in Ahlak Eğitimi ve İdeal Vatandaş Modeli”, *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 511-529.
- Aristoteles, (MÖ 384–322). *Politika*, Kitap I, Bölüm 2 (1253a).
- Aşkaroglu, V. (2017). “Toplum ve Birey: Yabancılaşma Üzerine Kuramsal Bir Tartışma”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 35, 72-77.
- Bahadır, Ç. (2022). “Durkheim’ın Bilgi ve Toplum Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 9, 115-130.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). “Using Thematic Analysis in Psychology”. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brown, R. (2020). “The social Identity Approach: Appraising the Tajfellian Legacy”. *British Journal of Social Psychology*, 59(3), 545-564.
- Castells, M. (2015). *Networks of Outrage and Hope*, Cambridge, Polity Press.
- Cezayirli, G. (2004). “Küreselleşme Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 41, 29-58.
- Cüceloğlu, D. (1998). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Demir, A. (Ed.). (2023). *Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*. İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press https://www.academia.edu/43059824/Anthony_Giddens_Modernli%C4%99_Fin_Sonu%C3%A7lar%C4%B1.
- Goffman, E. (2018). *Toplum İçinde Davranmak: Etkileşimlerin Sosyal Düzenine Dair Açıklamalar*, çev. Adem Bölükbaşı, Ankara, Heretik Yayınları.
- Güler M. (2011). “Kentsel Haklar Kapitalizm ve Katılım”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 49-71
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action*, Vol. 2, Boston: Beacon Press.
- İnaç H. & Yazıcı B. (2018). “Kavramsal Ve Kuramsal Boyutlarıyla İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğüne Sosyo-Politik Bir Bakış”, *Akademik Bakış Dergisi* 70 <http://www.akademikbakis.org>.

- Karaağaç, B. (2017). “Hofstede Kültürel Boyutlar Teorisi Yaklaşımı ile Kültürler Arası Liderlik”, *Sosyal Psikoloji II*, Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Karaca, E. (2019). *Sosyolojik Kuramda Yalnızlık: Modern Toplum ve Mesafe Kültürü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, 37. B., İstanbul, Nobel Yayıncılık.
- Keskin, F. B. A. (2023). “Sivil Toplumun Kavramsal Analizi ve Türkiye’deki İzdüşümü”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25(3), 1253-1272.
- Kuçuradi, İ. (1998). *Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar, Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Kutluay, F. (2020). “Sokrates: Düşünce ile Eylemlerinin Tutarsızlığı”. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4644-4664.
- Lefebvre, H. (1996). “Perspective or Prospective”, *Writings on Cities*, 160-175.
- Marx, K. (1844). *Elyazmaları ve Alman İdeolojisi Yabancılaşma*, der. Somer, K., Kardam, A., Belli, S., Gelen, A., Fincancı, Y., Bilgi, A., Barışta Erdost, Ankara, Sol Yayınları, 2013.
- Mill, J. S. (1859). *Özgürlük Üzerine*, çev. Tuncay Türk, 4. B., İstanbul, Oda Yayınları 2015.
- Olgun, H.B. (2017). “Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett’in Kamusal Alan Yaklaşımları”, *Sosyolojik Düşün*, 2(1), 45-54.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özcan, U. (2022). “Sosyolojide Toplumsal Değer ve Norm Kavramlarına Yeniden Bir Bakış”, *Sosyologca*, 23, 19-31.
- Platon (M.Ö.427-347). *Felsefe*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Sınakçı, D. (2016). “Ahmet Akbaba, İnsan Hakları Hukukunda Üçüncü Kuşak Haklar, Legal Yayınevi, İstanbul, 2016”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 133-141.
- Smith, J. A. (2019). *Interpretative Phenomenological Analysis*, 2nd ed., London, SAGE Publications.
- Swidler A. (1986). “Culture in Action: Symbols and Strategies”, *American Sociological Review*, 51, 273-286.
- Tonta, Y. & Çelik, A. (1996). *Bilgi Edinme Özgürlüğü*, Ankara, TKD Genel Merkezi Yayınları.

Turhan, A. (2013). “İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 357-378.

Tülüce, H. A. (2022). “Bireysellik ve Toplumsallık Bağlamında Modern Bireyin Anlam Arayış”, *Journal of University Research*, 5(3), 305-312.

Türkkahraman, M. Tutar H. (2009). “Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme Bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri ve Önemi”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, (1), 1-16.

Yazıcı, M. (2013). “Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler”, *Journal of Turkish Studies*, 8, 1489-1501.

THE ASSESSMENT OF ANNUAL DIRECT HEALTHCARE COSTS AMONG HEMODIALYSIS PATIENTS IN NORTHERN CYPRUS

HEMODİYALİZ HASTALARININ SAĞLIK BAKIM HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KUZEY KIBRIS ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Seda BEHLÜL
European University of Lefke
Faculty of Health Sciences
Department of Health Management
sbehlul-lau@eul.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0324-5380

Dr. Ahmet BEHLÜL
Dr. Burhan Nalbantoğlu Hospital
Department of Nephrology
drahmetbehlul@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8168-279X

Doç. Dr. Düriye Deren OYGAR
Dr. Burhan Nalbantoğlu Hospital
Department of Nephrology
derenoygar@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-4017-0640

Doç. Dr. Macide ARTAÇ ÖZDAL
European University of Lefke
Faculty of Health Sciences
Department of Health Management
mozdal@eul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9334-2485

Gönderim 25 Nisan 2025 – Kabul 2 Haziran 2025
Received 25 April 2025 – Accepted 2 June 2025

Abstract: End-stage renal disease (ESRD) is a chronic condition that requires long-term management and exerts very high disease and cost burden on the governments. This study aimed to assess the direct costs of haemodialysis (HD) treatment, a type of renal replacement therapy, that has an important place in the management of ESRD. The study employed a retrospective approach using a cohort of HD patients and the costs of HD and catheter-related infection treatment were evaluated between the years of 2016 and 2020. HD treatment costs, HD laboratory and imaging costs, and catheter infection costs were determined in dollars (\$). Average treatment costs and annual control costs for HD patients were determined as: \$10391.14 in 2016; \$8664.62 in 2017; \$6140.65 in 2018; \$4838.29 in 2019; \$4081.89 in 2020. A statistical difference was found between the cost of outpatient and inpatient care of catheter-related infections and the year of diagnosis of ESRD in 2016 and 2018 respectively. It is important to assess and determine the cost burden and related discrepancies in the cost coverage and resource management in the chronic disease care. This study emphasized the importance of developing targeted and updated policies and legislations for managing the cost of chronic disease care.

Keywords: End-stage Renal Disease, Haemodialysis, Cost-burden, Catheter-related Infections.

Öz: Son dönem böbrek yetmezliği (SDBY), uzun süreli tedavi gerektiren, toplum üzerinde yüksek hastalık ve maliyet yükü oluşturan kronik bir hastalıktır. Bu çalışmada SDBY yönetiminde önemli bir yere sahip olan bir renal replasman tedavisi türü hemodiyaliz (HD) tedavisinin doğrudan maliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada HD tedavi maliyeti ve kateter ilişkili enfeksiyon maliyeti retrospektif bir yaklaşımla 2016-2020 yılları arasında değerlendirilmiştir. HD tedavi maliyetleri, HD laboratuvar ve görüntüleme maliyetleri, kateter enfeksiyonu maliyetleri dolar (\$) cinsinden belirlendi. HD hastaları için ortalama tedavi maliyetleri ve yıllık kontrol maliyetleri 2016 yılında 10391,14\$; 2017 yılında 8664,62\$; 2018 yılında 6140,65\$; 2019 yılında 4838,29\$; 2020'de 4081,89\$ olarak hesaplanmıştır. Kateter ilişkili enfeksiyonların ayaktan hasta bakım maliyeti, SDBY tanı yılı 2016 ve öncesi olan HD hastalarında istatistiksel fark yaratmıştır. SDBY tanı yılı 2018 ve öncesi olan HD hastalarında ise yatan hasta bakım maliyeti istatistiksel olarak fark oluşturmuştur. Bu çalışma kronik hastalıklara yönelik maliyet yükü ve kaynak yönetimi belirlenmesinin ve değerlendirilmesinin önemini göstermiş olup, kronik hastalıkların yönetim maliyetleri için hedefli politika ve yönetmeliklerin önemini vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Son Dönem Böbrek Yetmezliği, Hemodiyaliz, Maliyet Yükü, Kateter İlişkili Enfeksiyonlar.

INTRODUCTION

Chronic Kidney Diseases (CKD), a crucial global clinical and public health issue, has rising incidence, prevalence, high expenditure, poorer quality life, and poor health outcomes (Luyckx et al., 2018; Francis et al., 2024). CKD often leads to impaired kidney function; resulting in chronic renal failure followed by end-stage renal failure. End-stage renal disease (ESRD) causes very important economic, social and medical problems. CKD is grouped into 5 stages of which Stage 1 to 3 progress majorly without symptoms, followed up by CKD Stage 4, where the function of kidneys is reduced to a level that requires renal replacement therapy. The final stage, Stage 5, is defined as ESRD, at which toxins, fluids and electrolytes accumulate in the body because kidneys fail to function (Inker et al., 2014). ESRD is a serious health problem that requires renal replacement therapy (Akbari et al., 2015). The effect of ESRD on morbidity and mortality and its dependence on renal replacement therapy also negatively affect quality of life (Görge et al., 2018). The epidemiology of ESRD on a global scale is affected by genetics, lifestyle, cultural structure, socio-economic and environmental factors. ESRD leads to significant economic and social burden on the populations (Thurlow et al., 2021; Kassa et al., 2020; Jha et al., 2023; Trivedi & Sodani, 2024).

The rate of people having renal replacement therapy (RRT), including haemodialysis (HD) is increasing in the World, as a result of the improving economy in the globe. For example, those having HD are increasing by about 7% per year (Kim et al., 2018). The cost of care provided to ESRD patients is therefore exerting an increasing burden on the population (Takemoto & Naganuma, 2019). HD and peritoneal dialysis (PD) are the types of renal replacement therapy. HD is performed by using an external machine that enables the circulation of blood through a membrane separating the body wastes from the blood; where in PD, a balanced electrolyte solution including an osmotically active agent is given into the abdomen

of the patient using a small catheter inserted into the abdomen of the patient (Makhija et al., 2018). The ideal treatment for ESRD is transplantation (Tx); however, organ donation is very limited in most populations. Evidence suggests that approximately one year after Tx surgery, the patients experience better quality of life and a decrease in health care expenditure. Tx is also advantageous in terms of prolonging life of the Tx patients (Tingle et al., 2019; Vanholder et al., 2017).

Infections that occur during the treatment process of ESRD affect the patient negatively, resulting in a prolonged hospital stay and an increase in health costs (Lin et al., 2020; Lamarche et al., 2019). Catheter-related infections are more common in the ESRD patient group than in the normal population. Especially in ESRD patients, the risk of infection is higher. This is because CKD plays a role as a predisposing factor for infections; since CKD patients have suppressed immunity and use catheters that causes risk for infections (Sarnak & Jaber, 2000). Infection is one of the most common complications and is one of the main causes of mortality and morbidity in patients with ESRD. It is among the leading causes of hospitalization. In particular, it can progress to sepsis in patients undergoing dialysis treatment. ESRD patients with immunosuppression are at risk for cancers and infections associated with immunodeficiency (Fisher et al., 2020; Hogan et al., 2017).

During dialysis treatment, central venous catheters (CVC) may cause complications in the patient. CVC-related complications that develop within the first 3 months after insertion of the catheter can be listed as bleeding, pneumothorax, thrombosis, and infection. CVC-associated infections are the most important complication and increase the length of stay in hospital, stay in intensive care unit, costs for treatment and mortality rates (Balikci et al., 2021; Ozmen et al., 2022). Infection risk in patients treated with HD are caused by immunodeficiency, disruption of the skin and mucous barrier, recurrent hospitalization, malnutrition and vascular interventions (Lamarche et al., 2019).

Lack of resources or inability to share risk adequacy of the healthcare infrastructure leads to poor quality healthcare provision. Allocating resources equally to the areas in most need, and identifying and correcting service gaps is very important in the policy development and implementation process of health systems (WHO 2015). In particular, more precise assessments of the economic benefits and cost changes associated with treatment programs provide better information to health policy-makers. Increasing prevalence and associated increasing cost of kidney disease care require an accurate understanding of the cost burdens of disease care to ensure effective, efficient and sustainable service delivery. It is firstly crucial to identify and improve gaps in patient care to inform the health needs of kidney patients. It is important to have an inclusive understanding of the healthcare systems and infrastructure of the health system (Bello et al., 2018).

There is lack of empirical studies that examine the health care costs and specifically the CKD treatment costs in Northern Cyprus. There are only the health statistics provided by the State Planning Organization, including the total health

expenditures and their ratio to the state budget. For the year of 2019, the ratio of health expenditure to the state budget was %9.9, with about 11% in 2021 and about 9.8% in 2022 (State Planning Organization, 2023). Based on the international literature, it was reported that the annual global costs of hemodialysis range from \$5000-\$40,000 per patient (Bello *et. al.*, 2023). In the study conducted using data from 31 countries, including Turkey, the average annual cost of hemodialysis per patient was provided as \$ 23,963 (Jha *et. al.*, 2023).

There were limited studies in the literature that analysed the cost burden of HD patients; the present study was the first to evaluate the cost burden of HD patients treatment in Northern Cyprus. This study aimed to determine the annual treatment cost, control cost, and infection treatment cost of patients receiving HD treatment. The objectives of the study included: (i) an assessment of the cost burden of HD treatment; (ii) an assessment of the cost of catheter infections; and (iii) providing suggestions for improving the management of ESRD.

1. METHODOLOGY

The current quantitative study was designed as a multicentre, cohort study using a retrospective perspective. The data to be used in the study for the years from 2016 and 2020 were obtained from the files of the patients who were treated for ESRD in hospitals affiliated with the Ministry of Health of Northern Cyprus and from the hospital information system. The data used in the current study were released from the records on clinical, administrative, and financial data reported at the public hospitals of the Ministry of Health (Behlul & Ozdal, 2022).

Those who were diagnosed with ESRD in Northern Cyprus and were treated in hospitals in the HD unit affiliated with the Ministry of Health were included in the study. Visiting patients, patients living abroad, patients with acute renal failure, and soldiers were not included in the study as of 2020. The cost per person of each HD treatment will be calculated. This cost burden study will focus on the identification of per-patient direct medical costs. Indirect costs will be not included in the cost analysis.

In many studies where the cost of ESRD is calculated, the procedure/operation/treatment performed in the outpatient clinic/clinic, laboratory and radiology tests, drugs used and prescribed drugs in the hospital, complications occurring during or after the treatment/procedure/operation, and length of stay, the direct treatment costs variables used in the determination.

The HD treatment cost was calculated by taking the cost of each bicarbonate for each session. The Health Institutions Fee Schedule Regulation of TRNC was used to calculate the cost of the HD treatment costs, which includes each bicarbonate fee. Patients, on average, receive HD treatment three times in a week. The total cost of HD care per patient was calculated by including any inpatient and/or outpatient care

received, plus the the costs of diagnostic tests carried out in biomedical laboratories and imaging.

The total catheter infection treatment costs included the cost of treatment provided as outpatient and inpatient care. When calculating the cost of treatment of catheter infections, costs of biochemical laboratory tests, imaging, medications used for infection management, and outpatient or inpatient treatment (hospital-bed care fees) were taken into account.

The Ethical approval for the methodology of the study was taken from the Ethics Committee of the European University of Lefke, with serial number of ÜEK/57/01/12/2021/02, 28.12.2020 and the Ethics Committee of Dr. Burhan Nalbantoglu State Hospital, with the serial number of 08/21, 25.02.2021.

1.1 Statistical Analysis

All costs were calculated for covering five-year period since 2016. HD treatment cost and HD treatment control cost were calculated over the average cost per patient between 2016 and 2020. The data were analysed by using the IBM Statistical Package for Social Sciences (SPSS) software version 28.0 (IBM Corp., Armonk, NY, USA) to determine the trends in the cost of renal replacement methods during the study period. A significance value of $p < 0.05$ was accepted to determine statistically significant differences between the associations. Gender, the time of diagnosis, and the number of HD patients with catheter-related infections were studied using descriptive statistics. Treatment cost of patients with catheter infections, HD treatment cost, and HD treatment control costs were compared according to the time of diagnosis. The data did not meet the normal distribution conditions, based on Shapiro-Wilk and Kolmogorov-Smirnov based on the sample size ($P < 0.05$ accepted as not being normally distributed. Therefore, the Mann-Whitney U test was used as non-parametric test when analysing the data.

HD treatment costs, HD laboratory and imaging costs, and catheter infection costs were determined in dollars (\$) (1 USD=3.02 TL, inflation rate = 8.53% in 2016; 1 USD = 3.65 TL, inflation rate = 11.92% in 2017; 1 USD = 4,82, inflation rate = 20.30 in 2018; 1 USD = 5.68 TL, inflation rate = 11.84% in 2019; 1 USD= 7.01 TL, inflation rate = 14.60% in 2020; 1USD =8.87 TL, inflation rate = 36.08% in 2021) (TCMB, 2025).

2. RESULTS

The demographic characteristics of patients with HD, disease information and the costs from the perspective of the health system are included. The average age of females from 2017 to 2020 was 68.39 ± 12.65 in 2016; 66.74 ± 15.09 in 2017;

68.50±13.25 in 2018; 67.72±13.08 in 2018, 68.15±12.30 in 2019, and 65.75±13.82 in 2020. The information on the patients receiving HD between the years of 2016 and 2020 is given in Table 1. In all years the proportion of male patients receiving HD was higher compared to females 53.44% of 116 HD patients were male in 2016 and 65% of 263 patients were male in 2020. The proportion of the cases who were newly registered as HD patients and starting the HD treatment in the particular years from 2016 to 2020 ranged between 20.7% to 32.0%, with the lowest proportion in 2016 and the highest in 2018. The incidence of catheter infections between the years of 2016 and 2020 ranged from 15.5% to 38%, with the lowest rated in 2016 and the highest rates in 2020.

Table 1. Information on HD Treatment Receiving Patients from ESRD Patients between 2016-2020

Variables	Years				
	2016	2017	2018	2019	2020
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Gender					
Female	54 (46.55)	58 (41.13)	79 (39.2)	92 (35.8)	92 (35.0)
Male	62 (53.44)	83 (58.86)	118 (60.8)	165 (64.2)	171 (65.0)
Total	116 (100)	141(100)	197 (100)	257 (100)	263 (100)
The cases starting HD in the particular year					
Newly registered HD Patients	24 (20.7)	30 (21.3)	62 (32.0)	63 (24.5)	65 (24.7)
Previously registered HD patients	92 (79.3)	111 (78.7)	132 (68.0)	194 (75.5)	198 (75.3)
Total	116 (100)	141(100)	194 (100)	257 (100)	263 (100)
Catheter infection					
Infected patient	18 (15.5)	35 (24.8)	46 (23.7)	64 (24.9)	100 (38.0)
None infected patient	98 (84.5)	106 (75.2)	148 (76.3)	193 (75.1)	163 (62.0)
Total	116 (100)	141 (100)	194 (100)	257 (100)	263 (100)

The annual average HD healthcare costs per HD patients towards HD treatment, control HD costs and catheter infections costs between the years of 2016 and 2020 are presented in Table 2. The annual average HD treatment cost of a HD patient was determined as being \$10391.14 (9796.4-10970.4) and the annual average HD control cost was calculated \$1290.07(1231.6-1341.6) in 2016. 18 HD patients were identified as having an infection at their catheter. The average cost of treatment provided as inpatient in patients receiving care for treating catheter infection was determined as \$634.97(325.0-977.7), and the average cost of outpatient treatment

was determined \$162.43(61.8-296.3). In 2017, the annual average cost of treatment per patient was calculated as \$8664.62(8205.5-9060.4), and the annual average cost of control per patient was \$1057.06(1009.3-1099.9). In the same year, the average cost of treatment provided for 35 outpatients receiving catheter infection care was identified as \$107.69(69.2-161.2), and the inpatient treatment cost was \$391.49(179.6-642.0). In 2018, the annual average cost of treatment and control per patient for 197 HD patients was calculated as \$6140.65(5771.7-6556.6), and \$760.61(726.9-793.1) respectively. For 46 patients with catheter infection, the average cost of outpatient and inpatient treatment was determined as \$94.43(57.7-135.5) and \$227.91(138.1-345.7) respectively. In 2019, the annual average cost of treatment per patient and the average annual control cost per patient were determined \$4838.29(4581.0-5097.4) and \$620.74(594.1-645.4). In addition, catheter infection was identified in 64 patients receiving HD. The average outpatient and inpatient treatment costs of the patients were determined as \$90.39(63.4-125.2), and \$258.36(163.3-373.6) respectively. In 2020, the average annual cost of HD treatment per patient was \$4080.89 and the HD control cost was \$514.84. The inpatient catheter infection costs per person in the same year was \$153.59 and it was \$87.35 for outpatient care of catheter infections.

Table 2. Healthcare Costs towards Haemodialysis Treatment, Control Costs of Haemodialysis and Cost of Catheter Infections between 2016 and 2020

Variables	Years				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Mean (CI 95%)	Mean (CI 95%)	Mean (CI 95%)	Mean (CI 95%)	Mean (CI 95%)
HD treatment cost	\$10391.14 (9796.4-10970.4)	\$8664.62 (8205.5-9060.4)	\$6140.65 (5771.7-6556.6)	\$4838.29 (4581.0-5097.4)	\$4081.89 (3881.6-4279.1)
Control cost of HD	\$1290.07 (1231.6-1341.6)	\$1057.06 (1009.3-1099.9)	\$760.61 (726.9-793.1)	\$620.74 (594.1-645.4)	\$514.84 (495.7-535.8)
Cost of catheter infection					
Inpatient cost	\$634.97 (325.0-977.7)	\$391.49 (179.6-642.0)	\$227.91 (138.1-345.7)	\$258.36 (163.3-373.6)	\$153.59 (111.1-204.1)
Outpatient cost	\$162.43 (61.8-296.3)	\$107.69 (69.2-161.2)	\$94.43 (57.7-135.5)	\$90.39 (63.4-125.2)	\$87.35 (61.7-120.2)
Total cost	\$797.49 (495.7-1128.6)	\$499.18 (289.1-747.2)	\$321.16 (227.7-431.0)	\$349.58 (258.0-465.0)	\$240.95 (186.5-301.9)

Comparative analysis of characteristics information and health costs of HD patients between 2016 and 2020 are presented in Table 3. When the treatment and annual control costs of haemodialysis patients were compared according to the time of diagnosis of HD; there was a statistically significant difference in the cost of HD treatment and the annual average control costs in all years from 2016 and 2020. Also, the HD Treatment cost was \$27.98 in cases newly starting to HD in 2016 and \$66.46 in cases who were previously under HD treatment ($p<0.05$). The control cost of HD was \$35.21 in new starters of HD compared to \$64.58 in cases who were already on HD ($p<0.05$).

Table 3. Comparative Analysis of the Time of Diagnosis of HD Patient and Cost Values (\$) of 5 Different Time Periods (Between 2016 and 2020)

Characteristic	Year	Groups	Patient number	HD Treatment Cost	Control cost of HD
			n	Mean Rank	
The time of diagnosis of HD patient	2016	Cases on HD before 2016	92	\$66.46	\$64.58
		Newly registered HD Patients in 2016	24	\$27.98	\$35.21
		Total patients	116		
		p-value		0.001	0.001
		U		371.50	545.00
	2017	Cases on HD before 2017	111	\$84.84	\$83.37
		Newly registered HD Patients in 2017	30	\$19.78	\$25.22
		Total patients	141		
		p-value		0.001	0.001
		U		128.50	291.50
	2018	Cases on HD before 2018	132	\$126.11	\$125.48
		Newly registered HD Patients in 2018	62	\$36.58	\$37.94
		Total patients	194		
		p-value		0.000	0.000
		U		7869.000	7785.000
	2019	Cases on HD before 2019	194	\$151.43	\$149.87

	Newly registered HD Patients in 2019	63	\$59.93	\$64.72
	Total patients	257		
	p-value		0.000	0.000
	U		10462.000	10160.000
2020	Cases on HD before 2020	198	\$157.60	\$156.41
	Newly registered HD Patients in 2020	65	\$54.03	\$57.63
	Total patients	263		
	p-value		0.000	0.000
	U		11503.000	11269.000

U: Mann Whitney-U value; N: sample number

The inpatient and outpatient costs of catheter infection care in HD patients based on the time of registration on the HD between the years of 2016 and 2020 are presented in Table 4. The cost of catheter infection care was only significantly different in 2019 between the patients who newly started to HD treatment and who were already on the HD list. There was no significant difference in the other years between the patients who newly started HD care and those who were already on HD. The inpatient and outpatient catheter infection costs were also not significantly different between the new HD patients and patients who were already on HD, except in 2018. In 2018, the inpatient cost of catheter infections was significantly higher in patients who were on HD previously compared with the HD cases who started the HD in the specified year (\$28.44 in cases newly receiving HD in 2018 compared to \$20.87 in cases who were already on HD prior to 2018, $p < 0.05$).

Table 4. Comparative Analysis of Characteristic Variables and Cost Values (\$) of Different Time Periods

Characteristic variable	Groups	N	Inpatient cost of catheter infection treatment	Outpatient	Total
			Mean Rank		
	Cases on HD prior to 2016	14	\$8.29	\$10.79	\$8.50
	Newly registered HD Patients in 2016	4	\$13.75	\$5.00	\$13.00
	Total patients	18			
	p value		0.066	0.049	0.137
	U		11.000	10.000	14.000

The time of the diagnosis of HD	Cases on HD prior to 2017	29	\$17.33	\$17.83	\$17.21
	Newly registered HD Patients in 2017	6	\$21.25	\$18.83	\$21.83
	Total patients	35			
	<i>p value</i>		0.344	0.825	0.314
	<i>U</i>		67.500	82.000	64.000
	Cases on HD prior to 2018	30	\$20.87	\$25.32	\$22.27
	Newly registered HD Patients in 2018	16	\$28.44	\$20.09	\$25.81
	Total patients	46			
	<i>p value</i>		0.044	0.204	0.393
	<i>U</i>		161.000	294.000	203.000
	Cases on HD prior to 2019	50	\$33.79	\$33.93	\$35.52
	Newly registered HD Patients in 2019	14	\$27.89	\$27.39	\$21.71
	Total patients	64			
	<i>p- value</i>		0.239	0.243	0.014
	<i>U</i>		414.500	421.500	501.000
	Cases on HD prior to 2020	71	\$50.82	\$50.99	\$52.08
	Newly registered HD Patients in 2020	29	\$49.72	\$49.31	\$46.64
	Total Patients	100			
	<i>p- value</i>		0.848	0.793	0.395
	<i>U</i>		1052.000	1064.000	1141.000

U: Mann Whitney-U value; N: sample number

3. DISCUSSION

3.1 Main Findings

This study evaluated HD treatment cost, HD control cost, total cost of catheter infection of HD patients and outpatient and treatment of catheter infection provided as inpatient cost between 2016 and 2020 in Northern Cyprus. Each year, approximately 20% of kidney patients have just started RRT. The number of patients with catheter infections increased by approximately 20%, with also increase in number of ESRD patients between the years of 2016 and 2020. Average treatment costs and annual control costs for HD patients were determined as: \$10391.14 in 2016; \$8664.62 in 2017; \$6140.65 in 2018; \$4838.29 in 2019; and \$4081.89 in 2020. It was determined

that the average cost of inpatient treatment per patient due to catheter infection per year in HD patients was higher than the cost of outpatient treatment. When HD treatment cost and annual HD control cost were evaluated for each year between 2016 and 2020, it was determined that there was a statistically significant difference according to the year of diagnosis of HD. Outpatient treatment cost, inpatient treatment cost, and total catheter infection cost were calculated for catheter infection developing in HD patients included in the study for each year between 2016 and 2020. A statistical difference was also found between the cost of outpatient treatment of catheter-related infections and the year of diagnosis of HD in 2016. In 2018, a statistical difference was found between the cost of inpatient treatment of catheter-related infections and the year of diagnosis of HD.

3.2 Explanation of Study Findings and Comparison with Existing Literature

The types of RRT are using high-cost technology and they can complement each other according to the clinical condition of the patient. When the number of patients who have RRT and the cost findings evidence is examined, it can be observed that the economic structure, demographic structure, risk factors, genetic structure, and income level of the countries have an impact on the treatment costs. The number of individuals who lost their lives prematurely (before the age of 69) due to the lack of access to RRT care was shown as about 3 times greater than the number of those who have access to the treatment (Thurlow et al., 2021). Previous studies have shown that access to RRT is directly related to the income levels of the countries and the cost of HD treatment has different rates in various countries due to the characteristics of the cost components such as service, medicine, and materials used. Studies have reported that the prevalence of RRT in high-income countries is high, and the prevalence of RRT in middle- and low-income countries is low. The prevalence of HD was calculated as 68.69 in 100 000 population in Northern Cyprus in 2020, similar to the findings in the study conducted by Turkish Society Nephrology in Turkey in the same year (70.92 in 100 000 population).

The current study assessed only the HD treatment costs per patient between 2016 and 2020 respectively (\$10391.14 in 2016; \$8664.62 in 2017; \$6140.65 in 2018; \$4838.29 in 2019; \$4081.89 in 2020). The HD costs calculated in different studies from Iran, Turkey, Taiwan, Canada, and USA showed greater costs of HD compared to the costs calculated in this study for the years from 2016 to 2020, with \$13477 in Iran (Moradpour et al., 2020), \$14652 in Turkey (Yiğit & Erdem, 2015), \$16643 in Taiwan (Chang et al., 2016), \$43816 in Canada (Beaudry et al., 2018) and \$72486 in USA (Axelrod et al., 2018). The reason for these lower and decreasing costs can be explained by the fact that the foreign currency is increasing and the Turkish Lira is losing value. However, these increasing changes in the currency and costs of the instruments and materials used in RRT are not reflected in the legislations used for managing the cost of care provided in the public hospitals and healthcare institutions. This, therefore, leads to a gap in the cost of care that is reflected

based on the legislation and the actual payment done by the Department of Health towards the costs of the materials and instruments required for RRT. This warrants the immediate regulations to be done on the legislation used in public hospitals, which is important in terms of cost-effective management of RRT services. The lessons learnt from other countries, not specifically on CKD management but generally on health services, emphasizes the importance of determining and evaluate the balance in financial models used in the healthcare systems, such as public insurance, private insurance and incentive mechanisms. It is also recommended to set up strategies to develop effective and efficient payment systems and pricing of health care services (Luca *et al.*, 2019).

There is evidence from the studies that are based on the Canadian single-payer healthcare system. They reported that the annual in-center facility haemodialysis including all costs related to dialysis care were \$64,214, with \$43,816 costs towards home HD (Beaudry, et al., 2018; Surendra et al., 2018; Ferguson et al., 2021). In another study examining the direct treatment costs, it was determined that per-patient cost of HD treatment was higher than per patient the cost of PD treatment, and the study findings of different countries support each other (Kim et al., 2017; Zhang, et al., 2020). In an Indian study using the perspective of annual reimbursement for HD, the total cost of one HD session in a public hospital was \$64 (Bharati & Jha, 2020). This finding was higher than that in Northern Cyprus which costs \$4.1.

The present study, in agreement with the results of previous studies, also found that HD treatment costs are higher compared to the cost of other types of RRT, for example PD and kidney transplantation (Mohnen et al., 2019; Wu et al., 2020; Ismail et al., 2019). In Northern Cyprus, HD treatment can be administered only in hospitals; therefore, there is no at-home HD treatment available, which explains the higher in-hospital cost for care (Wong et al., 2019). Previous studies have shown that the costs of HD treatment to the patient are higher than the expenditures and that more cost-effective strategies are necessary to prevent ESRD and provide alternative RRT methods, such as enhanced Tx (Kassa et al., 2020; Yang et al., 2021), PD for those eligible, and implementation of home-based dialysis (Wong et al., 2019; Oruc et al., 2021).

The present study reported that the prevalence of catheter infections in the HD patients ranged from 15.8 to 38% between 2016 and 2020. There is also mixed evidence with low and high reporting of catheter infections in the similar studies. For example; whilst Nasiri et al., (2022) reported that 18% of 122 patients developed catheter-related infections, some studies are showing greater rates of catheter infections in HD patients, with for example 32 out of 50 patients (64%) (Alirezai et al., 2019; Heidempergher et al., 2021); 101 in 329 patients (30.7%) developed catheter-related infections (30.7%) (Zhang et al., 2019) and 53 in 175 patients (30.3%) developed catheter infection (Karkout et al., 2021). Based on the findings between 2016 and 2020 and compared to the literature, it can be stated that the risk of catheter infections increased during the study period in the Northern Cyprus. This can be explained by the fact that the physical conditions in dialysis centres are inadequate for leaving

adequate space between each patient when receiving HD. This can explain the greater risk of transmission of infections to other patients when the patients with catheter infections are treated in the hospital settings rising the rate of catheter infections in the HD patients. Restricted resources and inadequate management of catheter infection can therefore explain high rates of catheter infections in HD patients.

The catheter-related infections were more prevalent in those who previously started the HD treatment (they were not those who newly started to the HD in the particular year). The findings of the study also suggest that the prevalence of those having inpatient treatment due to catheter related infections was higher in those who were having HD treatment prior to the particular year. This, therefore, suggests that as the duration since the first HD treatment increases, the risk of comorbidities and the cost-burden of HD increases. The cost of inpatient treatment for catheter infection in HD patients was found to be higher than the cost of outpatient treatment each year between 2016 and 2020 so the cost of catheter-related infections are important factors that increase the burden of care for HD patients. This emphasizes the fact that the alternative interventions such as kidney transplantation to be used to reduce the burden and cost-burden of HD patients on the health systems (Catiwa, 2023; Guo et al., 2024).

3.3 Significance and Implications of the Study

The present study has helped providing crucial implications for managing RRT in ESRD patients. The direct HD costs were analysed to provide insight for allocating resources based on the demand of populations. The current study further provides information on the impact of infections, a major risk factor, on the rising RRT costs. Determining increased costs related to infection helps policymakers assign resources for RRT management and infection prevention.

The fact that the hospital information system used Ministry of Health affiliated hospitals and the data in the patient files cannot provide detailed information on the use of health services, especially on the cost of treatment, causes incomplete results. This reveals the importance of more active and accurate use of hospital information systems for future disease cost studies (using ICD codes, entering every transaction made to the patient through the system). In particular, it is very important to create accurate and objective information that will help health policy makers make evidence-based decisions.

3.4 Limitations of the Study

Although the study had important strengths, there are limitations of the study that provides implications for further research. For example, a limitation of the study is that it presents findings for four years before and during the first year of the Covid-19 pandemic and do not profile the trend in the healthcare costs towards HD after the pandemic. This suggests the requirement for further

studies to assess the cost of HD care after the Covid-19 pandemic that is crucial for the allocation of resources and management of comorbidities associated with HD care. One of the other important limitation of the study is that there was no available data on indirect costs. Another limitation of the study is that the inflation led the Turkish lira to lose value with the rise in foreign currencies and the regulations did not reflect the rise in costs of care, medications and instruments used. This warrants immediate change in regulations, so the healthcare economy can be managed and organized more efficiently.

CONCLUSION

Within the scope of the study, the treatment costs, control costs, and infection treatment costs of patients diagnosed with ESRD and undergoing HD in the Northern Cyprus were calculated. For ESRD, which has a high cost in the society and requires long-term care, screening programs should be conducted to increase the awareness on CKD and to identify individuals at risk, and the sustainability of the CKD management and related RRT programs must be ensured. Determining the economic burden of such chronic diseases and the effective evidence-based management of resources are considered to be important. This study also emphasized the immediate development of legislations to secure the regulation of costs of care in public hospitals, which is important in terms of cost-effective management of RRT service.

REFERENCES

- Akbari, A., Clase, C. M., Acott, P., Battistella, M., Bello, A., Feltmate, P., & Welcher, E. S. (2015). "Canadian Society of Nephrology Commentary on the KDIGO Clinical Practice Guideline for CKD Evaluation and Management". *American Journal of Kidney Diseases*, 65(2), 177-205.
- Alirezaei, A., Massoudi, N., Zare, E., & Nouri, Y. (2019). "Catheter Related Blood Stream Infections; The Incidence and Risk Factors in Iranian Hemodialysis Patients". *Journal of Nephro pharmacology*, 8(2), e17-e17. doi: 10.15171/npj.2019.17.
- Axelrod, D. A., Schnitzler, M. A., Xiao, H., Irish, W., Tuttle-Newhall, E., Chang, S. H., & Lentine, K. L. (2018). "An Economic Assessment of Contemporary Kidney Transplant Practice". *American Journal of Transplantation*, 18(5), 1168-1176. <https://doi.org/10.1111/ajt.14702>.
- Balikci, E., Yilmaz, B., Tahmasebifar, A., Baran, E. T., & Kara, E. (2021). "Surface Modification Strategies for Hemodialysis Catheters to Prevent Catheter-Related Infections: A Review". *Journal of Biomedical Materials Research Part B: Applied Biomaterials*, 109(3), 314-327. <https://doi.org/10.1002/jbm.b.34701>
- Beaudry, A., Ferguson, T. W., Rigatto, C., Tangri, N., Dumanski, S., & Komenda, P. (2018). "Cost of Dialysis Therapy by Modality in Manitoba". *Clinical Journal of the American Society of Nephrology: CJASN*, 13(8), 1197. doi: 10.2215/CJN.10180917.
- Behlul, S., & Artac Ozdal, M. (2022, November). "Risk of COVID-19 and Cost Burden in End-Stage Renal Disease Patients and Policy Implications for Managing Nephrology Services during the COVID-19 Pandemic". In *Healthcare*, 10(12), 235. MDPI. <https://doi.org/10.3390/healthcare10122351>.
- Bello, A. K., Alrukhaimi, M., Ashuntantang, G. E., Bellorin-Font, E., Benghanem Gharbi, M., Braam, B., Feehally, J., Harris, D. C., Jha, V., Jindal, K., Johnson, D. W., Kalantar-Zadeh, K., Kazancioglu, R., Kerr, P. G., Lunney, M., Olanrewaju, T. O., Osman, M. A., Perl, J., Rashid, H. U., ... Levin, A. (2018). "Global Overview of Health Systems Oversight and Financing for Kidney Care". In *Kidney International Supplements* (Vol. 8, Issue 2, pp. 41–51). Elsevier B.V. <https://doi.org/10.1016/j.kisu.2017.10.008>.
- Bello AK, Okpechi IG, Levin A, Ye F, Saad S, Zaidi D., & Johnson DW (2023). "ISN–Global Kidney Health Atlas: A report by the International Society of Nephrology: An Assessment of Global Kidney Health Care Status focussing on Capacity, Availability, Accessibility, Affordability and Outcomes of Kidney Disease". *International Society of Nephrology*, Brussels, Belgium.
- Bharati, J., & Jha, V. (2020). Global dialysis Perspective: India. *Kidney360*, 1(10), 1143. doi: 10.34067/KID.0003982020.
- Catiwa, J. (2023). *Haemodialysis Catheter-Related Infections in Australian and New Zealand Haemodialysis Services*.

- Chang, Y. T., Hwang, J. S., Hung, S. Y., Tsai, M. S., Wu, J. L., Sung, J. M., & Wang, J. D. (2016). "Cost-effectiveness of Hemodialysis and Peritoneal Dialysis: National Cohort Study with 14 Years Follow-up and matched for comorbidities and Propensity Score". *Scientific Reports*, 6(1), 1-12. <https://doi.org/10.1038/srep30266>.
- Euser, A. M., Zoccali, C., Jager, K. J., & Dekker, F. W. (2009). "Cohort Studies: Prospective Versus Retrospective". *Nephron Clinical Practice*, 113(3), c214-c217.
- Ferguson, T. W., Whitlock, R. H., Bamforth, R. J., Beaudry, A., Darcel, J., Di Nella, M., & Komenda, P. (2021). "Cost-utility of Dialysis in Canada: Hemodialysis, Peritoneal Dialysis, and Nondialysis Treatment of Kidney Failure". *Kidney medicine*, 3(1), 20-30. <https://doi.org/10.1016/j.xkme.2020.07.011>.
- Fisher, M., Golestaneh, L., Allon, M., Abreo, K., & Mokrzycki, M. H. (2020). "Prevention of Bloodstream Infections in Patients Undergoing Hemodialysis". In *Clinical Journal of the American Society of Nephrology*, 15(1), 132–151. <https://doi.org/10.2215/CJN.06820619>.
- Francis, A., Harhay, M. N., Ong, A., Tummalapalli, S. L., Ortiz, A., Fogo, A. B., & Jha, V. (2024). "Chronic Kidney Disease and the Global Public Health Agenda: An International Consensus". *Nature Reviews Nephrology*, 1-13.
- Görge, Ö., Topbaş, E., & Bingöl, G. (2018). "Türkiye'de Hemşirelik Müfredat Programında Diyaliz Hemşireliğinin Yeri ve Önemi". *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 13(2), 62-70.
- Guo, H., Zhang, L., He, H., & Wang, L. (2024). "Risk Factors for Catheter-Associated Bloodstream Infection in Hemodialysis Patients: A Meta-analysis". *Plos One*, 19(3), e0299715.
- Heidempergher, M., Sabiu, G., Orani, M. A., Tripepi, G., & Gallieni, M. (2021). "Targeting COVID-19 Prevention in Hemodialysis Facilities is Associated with a Drastic Reduction in Central Venous Catheter-related Infections". *Journal of Nephrology*, 34(2), 345-353. <https://doi.org/10.1007/s40620-020-00900-3>.
- Hogan, J., Pietrement, C., Sellier-Leclerc, A. L., Louillet, F., Salomon, R., Macher, M. A., & Couchoud, C. (2017). "Infection-related Hospitalizations after Kidney Transplantation in Children: Incidence, Risk Factors, and Cost." *Pediatric Nephrology*, 32, 2331-2341. <https://doi.org/10.1007/s00467-017-3737-x>
- Inker, L. A., Astor, B. C., Fox, C. H., Isakova, T., Lash, J. P., Peralta, C. A., & Feldman, H. I. (2014). "KDOQI US Commentary on the 2012 KDIGO Clinical Practice Guideline for the Evaluation and Management of CKD". *American Journal of Kidney Diseases*, 63(5), 713-735.
- Ismail, H., Manaf, M. R. A., Gafor, A. H. A., Zaher, Z. M. M., & Ibrahim, A. I. N. (2019). "Economic Burden of ESRD to the Malaysian Healthcare System." *Kidney International Reports*, 4(9), 1261-1270. <https://doi.org/10.1016/j.ekir.2019.05.016>.

Jha, V., Al-Ghamdi, S. M., Li, G., Wu, M. S., Stafylas, P., Retat, L., & Garcia Sanchez, J. J. (2023). "Global Economic Burden Associated with Chronic Kidney Disease: A Pragmatic Review of Medical Costs for the Inside CKD Research Programme". *Advances in Therapy*, 40(10), 4405-4420.

Karkout, K., Ibrahim, A. A., Khoudeir, A., Karkout, R., Delgado, A. L., Saleem, A., & Chabaan, A. (2021). "The Rate of Catheter-related Bloodstream Infection in Renal Dialysis Patients Using Central Venous Catheters: A Retrospective Study". *Hamdan Medical Journal*, 14(4), 179. DOI: 10.4103/hmj.hmj_22_21.

Kassa, D. A., Mekonnen, S., Kebede, A., & Haile, T. G. (2020). "Cost of Hemodialysis Treatment and Associated Factors among End-Stage Renal Disease Patients at the Tertiary Hospitals of Addis Ababa City and Amhara Region, Ethiopia". *Clinico Economics and Outcomes Research: CEOR*, 12, 399.

Kim, J. H., Ho, S. H., Kim, H. J., & Lee, S. (2018). "The Economic Burden of Kidney Disorders in Korea". *Journal of Medical Economics*, 21(3), 262–270. <https://doi.org/10.1080/13696998.2017.1397523>.

Lamarche, C., Iliuta, I. A., & Kitzler, T. (2019). "Infectious Disease Risk in Dialysis Patients: A Transdisciplinary Approach". In *Canadian Journal of Kidney Health and Disease*, 6. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.1177/2054358119839080>.

Lin, C.-H., Hung, P.-H., Liu, W.-S., Hu, H.-Y., Chung, C.-J., & Chen, T.-H. (2020). "Infections and Risk of End-stage Renal Disease in Patients with Nephrotic Syndrome: A Nationwide Population-based Case-control Study". *Annals of Translational Medicine*, 8(5), 228–228. <https://doi.org/10.21037/atm.2020.01.02>.

Luca, L., & Paul, O. (2019). *Price Setting and Price Regulation in Health Care Lessons for Advancing Universal Health Coverage*. OECD Publishing.

Luyckx, V. A., Tonelli, M., & Stanifer, J. W. (2018). "The Global Burden of Kidney Disease and the Sustainable Development Goals". *Bulletin of the World Health Organization*, 96(6), 414.

Makhija, D., Alscher, M. D., Becker, S., D'Alonzo, S., Mehrotra, R., Wong, L., McLeod, K., Danek, J., Gellens, M., Kudelka, T., Sloan, J. A., & Laplante, S. (2018). "Remote Monitoring of Automated Peritoneal Dialysis Patients: Assessing Clinical and Economic Value". *Telemedicine and E-Health*, 24(4), 315–323. <https://doi.org/10.1089/tmj.2017.0046>.

Mohnen, S. M., van Oosten, M. J., Los, J., Leegte, M. J., Jager, K. J., Hemmelder, M. H., ... & de Wit, G. A. (2019). "Healthcare Costs of Patients on Different Renal Replacement Modalities—analysis of Dutch Health Insurance Claims Data". *PLoS One*, 14(8), e0220800. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220800>.

Moradpour, A., Hadian, M., & Tavakkoli, M. (2020). "Economic Evaluation of End Stage Renal Disease Treatments in Iran". *Clinical Epidemiology and Global Health*, 8(1), 199-204. <https://doi.org/10.1016/j.cegh.2019.07.001>.

Nasiri, E., Rafiei, M. H., Mortazavi, Y., Tayebi, P., & Bariki, M. G. (2022). "Causes and Risk Factors of Hemodialysis Catheter Infection in Dialysis Patients: A

Prospective Study”. *Nephro-UrologyMonthly*, 14(1). DOI:10.5812 / numonthly.117820.

Oruc, A., Aktas, N., Dogan, I., Akgur, S., Ocakoglu, G., & Ersoy, A. (2022). “The Perspectives of Dialysis Patients about the Covid-19 Pandemic and Differences between the Modalities”. *Therapeutic Apheresis and Dialysis*, 26(1), 178-184. <https://doi.org/10.1111/1744-9987.13697>.

Sarnak, M. J., & Jaber, B. L. (2000). “Mortality Caused by Sepsis in Patients with End-stage Renal Disease Compared with the General Population”. *Kidney International*, 58(4), 1758-1764. <https://doi.org/10.1111/j.1523-1755.2000.00337.x>

Surendra, N. K., Rizal, A. M., Hooi, L. S., Bavanandan, S., Mohamad Nor, F. S., Shah Firdaus Khan, S., & Ong, L. M. (2018). “The Cost of Dialysis in Malaysia: Haemodialysis and Continuous Ambulatory Peritoneal Dialysis”. *Malaysian Journal of Public Health Medicine*, 18(2), 70-81.

State Planning Organization. (2023). *Macroeconomic and Sectoral Developments*. Presidency, Nicosia, TRNC.

Takemoto, Y., & Naganuma, T. (2019). “Economic Issues of Chronic Kidney Disease and End-Stage Renal Disease”. *Contributions to Nephrology*, 198, 87–93. <https://doi.org/10.1159/000496533>.

TCMB. TCMB Enflasyon Verileri 2016-2021. Available at: [TCMB - Tüketiciler Fiyatları] Thurlow, J. S., Joshi, M., Yan, G., Norris, K. C., Agodoa, L. Y., Yuan, C. M., & Nee, R. (2021). “Global Epidemiology of End-stage Kidney Disease and Disparities in Kidney Replacement Therapy”. *American Journal of Nephrology*, 52(2), 98-107. <https://doi.org/10.1159/000514550>.

Tingle, S. J., Figueiredo, R. S., Moir, J. A. G., Goodfellow, M., Talbot, D., & Wilson, C. H. (2019). “Machine Perfusion Preservation versus Static Cold Storage for Deceased Donor Kidney Transplantation”. In *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2019(3). John Wiley and Sons Ltd. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD011671.pub2>.

Trivedi, N., & Sodani, P. R. (2024). “A Study on the Economic Evaluation of End-stage Renal Disease Treatment: Kidney Transplantation Versus Haemodialysis”. *Journal of Health Management*, 26(2), 284-292.

Vanholder, R., Annemans, L., Brown, E., Gansevoort, R., Gout-Zwart, J. J., Lameire, N., Morton, R. L., Oberbauer, R., Postma, M. J., Tonelli, M., Biesen, W. van, & Zoccali, C. (2017). “Reducing the Costs of Chronic Kidney Disease while Delivering Quality Health Care: A Call To Action.” In *Nature Reviews Nephrology*, 13(7), 393–409. Nature Publishing Group. <https://doi.org/10.1038/nrneph.2017.63>.

Wong, C. K., Chen, J., Fung, S. K., Mok, M. M., Cheng, Y. L., Kong, I., & Lam, C. L. (2019). “Direct and Indirect Costs of End-stage Renal Disease Patients in the First and Second Years after Initiation of Nocturnal Home Haemodialysis, Hospital

Haemodialysis and Peritoneal Dialysis”. *Nephrology Dialysis Transplantation*, 34(9), 1565-1576. <https://doi.org/10.1093/ndt/gfy395>.

World Health Organization. (2015). *Health in 2015: From MDGs, Millennium Development Goals to SDGs, Sustainable Development Goals*. (Retrieved 7 January 2023).

Wu, H., Li, Q., Cai, Y., Zhang, J., Cui, W., & Zhou, Z. (2020). “Economic Burden and Cost-utility Analysis of Three Renal Replacement Therapies in ESRD Patients from Yunnan Province, China”. *International Urology and Nephrology*, 52(3), 573-579. <https://doi.org/10.1007/s11255-020-02394-1>

Yang, F., Liao, M., Wang, P., Yang, Z., & Liu, Y. (2021). “The Cost-effectiveness of Kidney Replacement Therapy Modalities: A Systematic Review of Full Economic Evaluations”. *Applied Health Economics and Health Policy*, 19(2), 163-180. <https://doi.org/10.1007/s40258-020-00614-4>.

Yigit, V., & Erdem, R. (2015). “Cost Effectiveness Analysis of Dialysis and Kidney Transplantation Treatment in Turkey”. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Social Sciences Institute*, 7(13), 211-236.

Zhang, H., Zhang, C., Zhu, S., Ye, H., & Zhang, D. (2020). “Direct Medical Costs of End-stage Kidney Disease and Renal Replacement Therapy: A Cohort Study in Guangzhou City, Southern China”. *BMC Health Services Research*, 20(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12913-020-4960-x>.

FİNTEK HİZMETLERİNİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDEKİ FİNANSAL KURULUŞLARDAKİ ROLLERİ

THE ROLE OF FINTEK SERVICES IN FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF TURKEY

Yrd. Doç. Dr. Şükrü UMARBEYLİ
Dünya Barış Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi
İşletme Yönetimi
sukru.umarbeyli@wpu.com
ORCID: 0000-0001-7745-0606

Erdoğan ARABACIOĞLU
erdincarabacioglu@gmail.com

Gönderim: 22 Mart 2025 – Kabul: 18 Mayıs 2025
Received: 22 March 2025 – Accepted: 18 May 2025

Öz: Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki finansal kuruluşlarda fintek hizmetlerinin rollerini belirlemek ve bu rollerin önemini ortaya koymaktır. Fintek sektörü, bankacılık, ödeme sistemleri, kredi, yatırım ve sigorta gibi alanlarda finansal hizmetlerin dijital dönüşümünü sağlayarak yenilikçi çözümler sunar. Bu çözümler, finansal kuruluşların daha etkin, hızlı ve maliyet etkin hizmetler sunmasına olanak tanır. Bu çalışma nitel bir araştırmadır ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren finansal kuruluşlar oluşturur. Veriler, fintek konusunda yazılan makaleler, tezler ve bilimsel kaynaklardan toplanmıştır. Esas kaynak olarak Türkiye Fintek Rehberi (2023) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler, betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu yöntem, eldeki verilerin özelliklerini, dağılımını ve ilişkilerini anlamak için kullanılır. Bu sayede, Türkiye'deki finansal kuruluşlardaki fintek hizmetlerinin rolü ve etkisi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Fintek hizmetlerinin finansal kuruluşlar üzerindeki olumlu etkileri çeşitlidir. Dijitalleşme ve inovasyon, finansal kuruluşlara daha etkin ve verimli hizmet sunma imkânı sağlar. Yenilikçi çözümler, geleneksel bankacılık, ödeme sistemleri, yatırım ve sigorta gibi alanlarda inovasyonu teşvik eder. Finansal kuruluşların müşteri tabanlarını genişletmelerine yardımcı olur ve daha çeşitli hizmetler sunmalarını sağlar. Sonuç olarak, fintek hizmetleri finansal kuruluşlar için fırsatlar sunar, rekabetçi olmalarını ve büyümelerini teşvik eder. Fintek hizmetlerinin yaygınlaşması, finansal erişim ve katılımı artırır. Mobil bankacılık, dijital ödeme sistemleri ve alternatif kredi puanlama sistemleri gibi çözümler, finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırır. Düşük gelirli ve kırsal kesimlerde yaşayan bireyler için finansal hizmetlere erişimi artırır. Yatırım platformları ve tasarruf uygulamaları, bireylerin finansal katılımını teşvik eder. Bu durum, ekonomik kalkınmaya olumlu katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler: Fintek, Türkiye Cumhuriyeti, Finansal Kuruluşlar.

Abstract: The main objective of this research is to identify the roles of fintech services in financial institutions in the Republic of Turkey and to reveal the importance of these roles. The fintech sector provides innovative solutions by enabling the digital transformation of financial services in areas such as banking, payment systems, credit, investment and insurance. These solutions enable financial institutions to provide more efficient, faster and cost-effective services. This study is a qualitative research and document analysis method was used. The population of the study consists

of financial institutions operating in the Republic of Turkey. Data were collected from articles, theses and scientific sources on fintech. Turkey Fintech Guide (2023) was used as the main source. The data used in the study were evaluated with the descriptive analysis method. This method is used to understand the characteristics, distribution and relationships of the available data. In this way, the role and impact of fintech services in financial institutions in Turkey are examined in detail. The positive impacts of fintech services on financial institutions are diverse. Digitalization and innovation enable financial institutions to provide more effective and efficient services. Innovative solutions stimulate innovation in areas such as traditional banking, payment systems, investment and insurance. It helps financial institutions expand their customer base and enables them to offer more diverse services. As a result, fintech services provide opportunities for financial institutions and encourage them to be competitive and grow. The proliferation of fintech services increases financial access and inclusion. Solutions such as mobile banking, digital payment systems and alternative credit scoring systems facilitate access to financial services. Increases access to financial services for low-income and rural individuals. Investment platforms and savings apps encourage financial inclusion of individuals. This contributes positively to economic development.

Keywords: *Fintech, Republic of Turkey, Financial Institutions.*

GİRİŞ

Fintek'in ana alanları, finansal hizmetlerin dijitalleşmesi ve yenilikçi teknolojilerle sunulmasını kapsar. Ödeme sistemleri, dijital cüzdanlar, mobil ödeme uygulamaları ve kripto para birimleri gibi yenilikçi yöntemlerle para transferlerini hızlandırır ve kolaylaştırır (Menteş, 2019). Kredi ve borçlanma alanında, online kredi başvuruları, eşler arası (P2P) kredi verme platformları ve alternatif kredi puanlama sistemleri, bireylerin ve işletmelerin finansmana erişimini kolaylaştırır. Yatırım ve tasarruf hizmetleri, robo-danışmanlar, online yatırım platformları ve otomatik tasarruf uygulamaları aracılığıyla yatırım süreçlerini otomatikleştirir ve kişiselleştirir (Gülbaşı ve Karahan, 2023). Bankacılık sektörü, dijital bankalar, mobil bankacılık uygulamaları ve açık bankacılık çözümleri sayesinde daha esnek ve erişilebilir hizmetler sunar. Sigorta sektöründe, insurtech olarak adlandırılan teknolojiler, sigorta süreçlerini dijitalleştirir ve müşterilere daha esnek ve kişiselleştirilmiş ürünler sunar. Son olarak, kişisel finans yönetimi alanında, harcama izleme, bütçeleme ve finansal planlama uygulamaları, bireylerin finansal durumlarını daha etkin yönetmelerine yardımcı olur. Bu alanlar, fintek'in finansal hizmetlerde devrim yaratmasını ve daha kullanıcı dostu, verimli ve erişilebilir çözümler sunmasını sağlar (Bulazar ve Küçükçolak, 2021).

Fintek'in sağladığı avantajlar, finansal hizmetlerin daha erişilebilir, hızlı, verimli, maliyet etkin, kişiselleştirilmiş ve güvenli olmasını sağlar. Erişilebilirlik açısından, fintek, bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan veya sınırlı olan bireyler ve işletmeler için alternatif çözümler sunarak finansal hizmetlere erişimi artırır. Hız ve verimlilik, fintek çözümlerinin öne çıkan özellikleridir; mobil ödemeler ve dijital cüzdanlar sayesinde para transferleri anında gerçekleştirilebilir (Erden ve Topal, 2021). Ayrıca, fintek çözümleri geleneksel finansal hizmetlerin maliyetlerini düşürerek operasyonel maliyetleri azaltır ve daha uygun maliyetli hizmetler sunar. Kişiselleştirilmiş hizmetler, veri analitiği ve yapay zekâ kullanılarak müşterilere özel finansal çözümler sunar; örneğin, robo-danışmanlar bireysel finansal durumları ve

hedefleri dikkate alarak yatırım önerileri sunar. Güvenlik ve şeffaflık, blockchain gibi teknolojilerle sağlanır, bu da finansal işlemlerin güvenliğini artırır ve şeffaflığını sağlar. Bu avantajlar, fintek'in finansal hizmetlerde devrim yaratmasını ve kullanıcılar için daha faydalı çözümler sunmasını sağlar (Sezal, 2020).

Fintek, finansal hizmetlerin dijital dönüşümünü sağlayarak sektörde büyük bir değişim yaratmıştır. Ancak, bu sektörde karşılaşılan bazı zorluklar da mevcuttur. Birincisi, düzenleyici engellerdir. Hızla gelişen fintek sektörü, mevcut düzenleyici çerçevelerin güncellenmesini gerektirir (Kömürcüoğlu ve Akyazı, 2020). Bu süreç hem fintek şirketleri hem de düzenleyiciler için bir meydan okuma olabilir, çünkü hızlı teknolojik ilerlemelerle ayak uydurmak ve güncellemek zor olabilir. İkinci olarak, güvenlik riskleri önemli bir endişe kaynağıdır. Dijital hizmetlerin artmasıyla birlikte siber güvenlik riskleri de artar. Fintek şirketlerinin, müşterilerinin verilerini korumak için güçlü güvenlik önlemleri alması gereklidir. Veri ihlalleri ve siber saldırılar, müşteri güvenini sarsabilir ve sektörde ciddi itibar kayıplarına neden olabilir (Bulut ve Akyüz, 2020). Üçüncü olarak, pazar rekabeti fintek sektörünün önemli bir zorluğudur. Sektörde rekabet yoğunudur ve yeni girişimlerin ve yenilikçi çözümlerin pazarda sürdürülebilir bir yer edinmesi zor olabilir. Büyük bankaların ve finansal kuruluşların da fintek alanında güçlü bir varlık oluşturmalarıyla birlikte rekabet daha da artmaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen, fintek sektörü finansal hizmetlerde önemli bir dönüşüm sağlamaktadır. Hem bireysel hem de kurumsal müşterilere daha iyi hizmet sunma potansiyeline sahiptir. Fintek, finansal dünyada inovasyonun öncüsü olarak önemli bir rol oynamakta ve gelecekte finansal hizmetlerin daha erişilebilir, verimli ve güvenli olmasına katkıda bulunmaktadır (Ustaömer, 2019).

1. LİTERATÜR TARAMASI VE HİPOTEZ GELİŞİMİ

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki finansal kuruluşlarda fintek hizmetlerinin rollerini belirlemek ve bu rollerin önemini ortaya koymaktır. Fintek sektörü, finansal hizmetlerin dijital dönüşümünü sağlayarak bankacılık, ödeme sistemleri, kredi, yatırım ve sigorta gibi alanlarda yenilikçi çözümler sunmaktadır. Bu çözümler, finansal kuruluşların daha etkin, hızlı ve maliyet etkin hizmetler sunmasına olanak tanımaktadır.

Fintek sektöründeki gelişmelerin ve bu gelişmelerin finansal kuruluşlar üzerindeki etkilerinin anlaşılması, finansal inovasyon ve ekonomik büyüme açısından kritik bir öneme sahiptir. Fintek hizmetleri, geleneksel bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan veya sınırlı olan bireyler ve işletmeler için alternatif çözümler sunarak finansal kapsayıcılığı artırabilir. Ayrıca, fintek çözümleri, finansal işlemlerin daha güvenli ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesine yardımcı olabilir, bu da genel ekonomik istikrarı destekler.

Fintek Tanımı ve Kapsamı Thakor, fintek'i "finansal hizmetlerin sunumunda

teknolojinin etkin bir şekilde kullanılması" olarak tanımlar. Bu kapsamda ödeme sistemleri (örneğin kripto paralar), kredi piyasaları (peer-to-peer (P2P) lending gibi), sigorta ve blockchain destekli akıllı sözleşmeler gibi yenilikler incelenmektedir. Finansal araçlar ve kurumlar arasındaki sınırlar Bankalar, gölge bankalar ve fintek platformları arasındaki sınırların giderek daha belirsiz hale geldiği ve bu durumun finansal aracılık teorilerini nasıl etkilediği tartışılmaktadır. P2P Lending'in Bankacılık Üzerindeki Etkisi

P2P lending'in bankacılık ilişkileri ve sistemik risk üzerindeki potansiyel etkileri incelenmektedir.

Blockchain ve Akıllı Sözleşmelerin Rolü Blockchain teknolojisi ve akıllı sözleşmelerin finansal piyasalarda nasıl dönüşüm yaratabileceği ele alınmaktadır. Fintek'in finansal hizmetlere etkisi fintek'in finansal hizmetlerin verimliliği ve maliyetleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Mevcut teorik ve ampirik literatürü gözden geçirerek, fintek'in bankacılık sektöründeki rolünü anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, finansal aracılık teorilerinin fintek'in etkilerini nasıl yansıttığı tartışılmaktadır.

Gelecek Araştırma Alanları Thakor, fintek'in bankacılık üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek için gelecekteki araştırmaların hangi alanlara odaklanması gerektiğini belirtmektedir. Bu, finansal aracılık teorilerinin güncellenmesi ve fintek'in potansiyel sistemik risklerinin değerlendirilmesi gibi konuları içermektedir. Thakor'un bu çalışması, fintek'in bankacılık sektöründeki dönüşümünü anlamak isteyen akademisyenler, politika yapıcılar ve finans profesyonelleri için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Makale, fintek'in potansiyel faydalarını ve risklerini değerlendirerek, bu alandaki mevcut bilgi birikimini genişletmektedir.

Araştırma, fintek sektöründeki yeniliklerin finansal kuruluşların iş modellerini nasıl dönüştürdüğünü, müşteri deneyimini nasıl iyileştirdiğini ve rekabet avantajı sağladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Örneğin, mobil bankacılık uygulamaları, dijital cüzdanlar, blockchain tabanlı ödeme sistemleri ve yapay zekâ destekli finansal danışmanlık hizmetleri gibi yenilikler, finansal kuruluşların daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşmasına ve müşteri ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt vermesine imkân tanımaktadır.

Bu kapsamda, araştırma aynı zamanda fintek hizmetlerinin karşılaştığı düzenleyici ve operasyonel zorlukları da ele alacaktır. Türkiye'deki mevcut yasal düzenlemeler ve bunların fintek sektörüne etkileri, sektörde faaliyet gösteren işletmelerin uyum süreçleri ve karşılaştıkları engeller ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bu analiz, fintek ekosisteminin daha sürdürülebilir ve yenilikçi bir yapıya kavuşması için gerekli olan politika önerilerini de kapsamaktadır.

Küresel fintech trendleri, finansal hizmetlerin dijitalleşmesiyle birlikte hızla evrimlenmektedir. Milian et al. (2019) tarafından sunulan ilk analizlerin ardından, 2024 yılı itibarıyla bu alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Aşağıda, güncel fintech trendlerini ve bu alandaki önemli gelişmeleri göstermektedir.

Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesinin Yükselişi Yapay zekâ (AI) ve makine öğrenmesi (ML), fintech sektöründe devrim yaratmaktadır. Kişisel finans yönetiminden dolandırıcılık tespitine kadar birçok alanda AI uygulamaları yaygınlaşmaktadır. Özellikle generatif AI, müşteri hizmetleri, kredi değerlendirme ve regtech (regülasyon teknolojileri) alanlarında etkin bir şekilde kullanılmaktadır. 2024'ün ikinci yarısında, AI odaklı fintech yatırımları, ilk yarıya göre altı kat artarak 160 milyon dolara ulaşmıştır.

Sınır Ötesi Ödemelerde Gerçek Zamanlı Çözümler Thunes gibi platformlar, 130'dan fazla ülkede 80'den fazla para birimiyle sınır ötesi ödemeleri mümkün kılmaktadır. Bu gelişmeler, küresel ticaretin hızlanmasına ve finansal erişimin artmasına olanak sağlamaktadır (Milian et al., 2019).

Türkiye'deki finansal teknoloji (fintek) ekosistemi üzerine yapılan akademik çalışmaların kapsamlı bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir (Yazıcı & İpek, 2022).

Türkiye'de gelişmekte olan fintek ekosisteminin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için, bu alandaki akademik çalışmaların kapsamlı analizlere tabi tutulması önem arz etmektedir (Yazıcı & İpek, 2022).

Yazıcı ve İpek (2022), Türkiye'deki fintek ekosistemine ilişkin mevcut akademik çalışmaların derinlemesine analiz edilmesinin, alandaki bilgi eksikliklerinin giderilmesi açısından kritik olduğunu belirtmektedir.

Türkiye fintech ekosistemi, son yıllarda önemli bir büyüme ve çeşitlenme göstermiştir. 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de 696 aktif fintech kuruluşu bulunmakta olup, bu sayı 2024 yılında 901'e yükselmiştir. Aşağıda, Türkiye fintech ekosisteminin ödemeler, krediler, varlık yönetimi ve sigortacılık gibi ana alt sektörlerdeki mevcut durumu ve gelişim trendleri özetlenmiştir.

Ödeme teknolojileri, Türkiye fintech ekosisteminin en büyük segmentini oluşturmaktadır. 2023 yılı itibarıyla 268 ödeme teknolojisi girişimi faaliyet göstermekte olup, 2024 yılında bu sayı 283'e çıkmıştır. Özellikle dijital cüzdanlar, temassız ödemeler, POS çözümleri ve ödeme takibi gibi alanlarda yoğunlaşan fintech girişimleri, finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırmakta ve kullanıcı deneyimini iyileştirmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) düzenlemeleri ve FAST sistemi gibi altyapı yatırımları, sektördeki büyümeyi desteklemektedir.

Dijital kredi hizmetleri, Türkiye fintech ekosisteminde hızla gelişen bir diğer alandır.

KPMG Türkiye ve FINTR tarafından yapılan bir araştırmaya göre, fintech şirketlerinin sunduğu hizmetler arasında dijital kredi hizmetleri %25 ile ikinci sırada yer almaktadır.

Peer-to-peer (P2P) kredi platformları ve alternatif kredi skorlama yöntemleri, geleneksel bankacılığa alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bu alandaki gelişmeler,

finansal kapsayıcılığı artırmakta ve krediye erişimi kolaylaştırmaktadır.

Varlık yönetimi ve yatırım teknolojileri alanı, Türkiye fintech ekosisteminde büyüyen bir diğer sektördür. Deloitte'un raporuna göre, Türkiye'de fintech girişimlerinin faaliyet gösterdiği alanlar arasında varlık yönetimi ve sermaye piyasaları önemli yer tutmaktadır. Dijital yatırım platformları, robo-danışmanlık hizmetleri ve portföy yönetimi çözümleri, bireysel yatırımcılara daha erişilebilir ve düşük maliyetli yatırım seçenekleri sunmaktadır.

Sigortacılık teknolojileri (InsurTech), Türkiye fintech ekosisteminde gelişmekte olan bir alandır. Deloitte'un raporunda, InsurTech şirketlerinin sayısının arttığı ve mobil uygulamalar aracılığıyla sigorta hizmetlerinin sunulduğu belirtilmektedir. Bu alandaki fintech girişimleri, sigorta süreçlerini dijitalleştirerek müşteri deneyimini iyileştirmekte ve sektöre yenilikçi çözümler getirmektedir.

Türkiye fintech ekosistemi, güçlü bir bankacılık altyapısı, dijitalleşme trendleri ve düzenleyici destekle hızla büyümektedir. Ödeme sistemleri, dijital krediler, varlık yönetimi ve sigortacılık gibi alanlardaki yenilikçi çözümler, finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırmakta ve sektördeki rekabeti artırmaktadır. Gelecekte, açık bankacılık, dijital bankacılık ve dijital para birimleri gibi alanlarda da önemli gelişmeler beklenmektedir.

2015 yılında Arner ve arkadaşları tarafından geliştirilen FinTech evrimsel çerçevesi, finansal teknolojilerin tarihsel gelişimini üç ana aşamada tanımlar:

FinTech 1.0 (1866–1987): Analog teknolojilerin kullanıldığı ve ilk uluslararası transatlantik kablunun döşenmesiyle başlayan dönem.

FinTech 2.0 (1987–2008): Ülkeler arası finansal bağlantıların arttığı ve internetin finans sektöründe daha yaygın kullanılmaya başlandığı dönem.

FinTech 3.0 (2008–günümüz): 2008 küresel finansal krizinin ardından, finans sektöründe çalışan profesyonellerin iş kayıpları ve dijital teknolojilerin yükselişiyle şekillenen dönemdir.

Bu çerçeve, finansal teknolojilerin evrimini anlamada önemli bir temel sunmaktadır.

Arner ve arkadaşlarının 2021'deki çalışmasında, FinTech start-up'larının hizmet sunumlarını anlamak için bir taksonomi geliştirilmiştir. Bu taksonomi, üç ana perspektife dayanır.

Kullanıcılarla olan etkileşim biçimleri ve deneyimleri kaynakları, kullanımı ve analitik yaklaşımlar. Monetizasyon hizmetlerin gelir modelleri ve ödeme stratejileridir. Bu perspektifler altında toplamda 15 boyut tanımlanmış ve 227 FinTech start-up'ı üzerinde yapılan bir kümeleme analiziyle bu boyutlar somutlaştırılmıştır. Sonuç olarak, farklı hizmet türlerini temsil eden arketipler belirlenmiştir. Bu taksonomi hem akademik araştırmalar hem de uygulamalı analizler için değerli bir araç sunmaktadır.

Bu taksonomi, FinTech start-up'larının hizmet sunumlarını daha derinlemesine

anlamak isteyen araştırmacılar ve uygulayıcılar için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır (Arner et al.2021).

Türkiye bağlamında farklı fintek (finansal teknoloji) kategorilerini detaylandırmak, bu sektörlerin yerel pazarda nasıl şekillendiğini ve geliştiğini anlamak açısından oldukça önemlidir. Aşağıda en yaygın fintek alt kategorilerini Türkiye bağlamında değerlendiriyorum:

RegTech (Regulatory Technology Düzenleyici Teknoloji) RegTech, finansal kurumların düzenleyici gerekliliklere uyum sağlamasını kolaylaştıran teknolojik çözümleri ifade etmektedir. Türkiye’de BDDK, SPK, TCMB gibi kurumlarca belirlenen sıkı düzenlemelere uyum, Türkiye'deki finans kurumları için büyük öneme sahiptir. RegTech çözümleri, özellikle Müşterini Tanı (KYC) ve Kara Para Aklama ile Mücadele (AML) süreçlerinde otomasyon ve doğruluk sağlamak amacıyla kullanılıyor. Yerli RegTech firmaları, genellikle e-devlet, MERNİS ve Uyap entegrasyonları sunarak, şirketlerin kimlik doğrulama ve yasal kontrol süreçlerini dijitalleştiriyor. Öne çıkan girişimler: Kimlic, Verify, Techsign, InoTec.

InsurTech (Insurance Technology Sigorta Teknolojisi) Sigorta sektörünü dijitalleştiren, süreçleri hızlandıran ve müşteri deneyimini iyileştiren teknolojilerdir. Türkiye’de sigorta penetrasyonu düşük olduğu için InsurTech şirketleri daha geniş kitlelere ulaşmayı, dijital kanallar üzerinden ürün satışı yapmayı hedefliyor. Modüler sigorta çözümleri (örneğin yalnızca seyahat süresince geçerli mikro sigortalar) popülerleşiyor. Sigorta şirketleri artık mobil uygulamalar üzerinden poliçe düzenleme, hasar takibi, risk analizi gibi hizmetler sunuyor. Öne çıkan girişimler: Sigortam.net, Koalay, KaskoSigortam, HDI Next.

WealthTech (Wealth Management Technology Servet Yönetimi Teknolojisi) Bireylerin ve kurumların yatırımlarını yönetmelerine yardımcı olan dijital çözümler. Türkiye’de Yatırım alışkanlıkları dijitalleşiyor; özellikle Z kuşağı için mobil uygulamalar üzerinden yatırım yapmak önemli hale geldi. Türkiye’de robot danışmanlık (robo-advisory) uygulamaları yavaş yavaş gelişiyor. Kripto varlıklara artan ilgiyle birlikte dijital varlık yönetimi çözümleri de bu kategoriye dahil ediliyor. Portföy çeşitlendirme, otomatik fon dağılımı, hisse senedi öneri sistemleri gibi servisler sunuluyor. Öne çıkan oyuncular: Midas, Finfree, Birebin, MutluPara, Colendi.

PayTech (Ödeme Teknolojileri) Dijital ödeme sistemlerini ve alternatif ödeme çözümlerini kapsar. Türkiye, bu alanda oldukça gelişmiş bir pazardır. Dijital cüzdanlar, QR ile ödeme, sanal POS sistemleri yaygın biçimde kullanılıyor. Troy yerli ödeme sistemi olarak öne çıkıyor. Mobil ödeme çözümleri, özellikle e-ticaretin ve küçük esnafın dijitalleşmesinde etkili oldu. BNPL (Şimdi Al, Sonra Öde) gibi modeller de gelişmeye başladı. Öne çıkan girişimler: Papara, Paycell, İyzico, Param, Sipay.

LendingTech (Dijital Kredi Teknolojileri) Bireylere veya KOBİ’lere kredi veren,

kredi skorlama ve değerlendirme süreçlerini dijitalleştiren çözümler. Türkiye’de KOBİ’lere hızlı kredi sağlayan alternatif finansman modelleri yaygınlaşıyor. Açık bankacılık altyapısı ile entegre çalışan skorlama sistemleri geliştiriliyor. P2P lending modelleri düzenleme eksiklikleri nedeniyle henüz yaygın değildir.

Öne çıkan girişimler ise Colendi, MikroKredi, Findeks, Enqura. Crypto & Blockchain Fintech (Kripto Finans ve Blokzincir Teknolojisi) Kripto para alım-satımı, saklama çözümleri ve blockchain tabanlı finansal uygulamalardır.

Türkiye’de Kriptoya olan bireysel yatırımcı ilgisi çok yüksek; ancak regülasyon belirsizlikleri sürüyor. Yerli kripto borsaları yaygın; ama güvenlik sorunları ve iflaslar (örneğin Thodex vakası) dikkat çekti. Bazı bankalar blokzincir pilot uygulamaları başlatıyor (örneğin dijital bono, teminat süreçleri). Fintek (finansal teknoloji) sektörüne yönelik yasal düzenlemeler ve politikalar hem tüketiciyi korumak hem de finansal inovasyonu teşvik etmek amacıyla küresel çapta şekillenmektedir.

1.1 Hipotezler

Çalışma aşağıdaki hipotezler kapsamında hazırlanmıştır.

H₁: Fintek hizmetlerinin finansal kuruluşlar üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür.

H₂: Fintek hizmetlerinin yaygınlaşması, finansal erişimde ve finansal katılımı artırır.

1.2 Varsayımlar

Araştırma varsayımları aşağıdaki gibidir:

- Fintek şirketlerinin teknoloji altyapısı, kullanıcı deneyimi ve güvenlik konularındaki gelişmeler, finansal kuruluşlarla iş birliği yapma eğilimini artırır.
- Fintek hizmetlerinin büyümesi, geleneksel bankacılık sektöründeki rekabeti Araştırmanın finansal kuruluşlardaki fintek hizmetlerinin etkilerini belirleme sürecinde yaşanan veri sınırlılıkları dikkate alınmıştır.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE BULGULARI

2.1 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, olayları, durumları veya insanları anlamak için kullanılan bir yöntem olup, sayısal veriler yerine sözel ve görsel veriler kullanarak derinlemesine bilgi toplar ve analiz eder. Bu yöntem, insan davranışlarını, deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını anlamaya odaklanır (Baltacı, 2019). Bu kapsamda çalışmada doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi mevcut belgelerin sistematik bir şekilde toplanması, gözden geçirilmesi ve analiz edilmesi sürecidir. Bu yöntem, tarihsel belgeler, resmi raporlar, mektuplar,

günlükler gibi yazılı materyalleri kapsar. Amaç, geçmişteki olayları, eğilimleri ve örüntüleri anlamak veya mevcut durumları analiz etmektir. Belge taraması ve literatür incelemesi gibi yöntemlerle veri toplanır ve içerik analizi, söylem analizi gibi tekniklerle analiz edilir. Döküman incelemesi, geniş bir veri kaynağına ulaşma ve tarihsel analiz yapma imkânı sunar, ancak belgelerin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda dikkatli olunması gerekmektedir (Sak vd., 2021).

2.1.1 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren finansal kuruluşlardır. Örneklem dahil edilecek kuruluşlar arasında bankalar, finansal teknoloji şirketleri (fintech), sigorta şirketleri ve diğer finansal kuruluşlar bulunmaktadır. Örneklem, bu kapsamda belirlenen örneklem uygun finansal kuruluşlardan oluşmaktadır.

2.1.2 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler, Fintek (finansal teknoloji) konusunda yazılan makaleler, tezler ve bilimsel kaynaklardan toplanmıştır. Esas kaynak olarak Türkiye Fintek Rehberi (2023) kullanılmıştır. Bu kaynaklar, Fintek sektörünün çeşitli yönlerini anlamak ve analiz etmek amacıyla seçilmiştir. Makaleler, tezler ve diğer bilimsel yayınlar, sektördeki mevcut durum, trendler, yenilikler ve düzenlemeler hakkında kapsamlı bilgi sunar. Türkiye Fintek Rehberi (2023) ise, sektördeki yasal düzenlemeler, uygulamalar ve genel çerçeve hakkında detaylı bilgi sağlayarak çalışmanın temel referansını oluşturur. Bu rehber, Türkiye'deki Fintek işletmeleri için geçerli olan finansal hizmetlerin sağlanmasını yöneten ana yasa ve yönetmelikler hakkında ayrıntılı bilgi sunar, böylece çalışmanın yasal ve düzenleyici çerçevesini sağlam bir temele oturtur. Bu kapsamda toplanan veriler, Fintek sektöründeki gelişmeleri, yasal düzenlemeleri ve sektörel dinamikleri anlamaya yönelik derinlemesine bir analiz yapma imkânı sunar.

2.1.3 Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Betimsel analiz, verilerin sistematik bir şekilde toplanması, özetlenmesi ve yorumlanması sürecidir. Bu analiz yöntemi, araştırmacının verileri tanımlayarak ve organize ederek belirli özellikleri ortaya çıkarmasına yardımcı olur. Genellikle nitel araştırmalarda kullanılan betimsel analiz, verilerin detaylı bir şekilde incelenmesine olanak tanır. Süreç, verilerin toplanması ve özetlenmesiyle başlar, ardından bu veriler temalar veya kategoriler halinde düzenlenir. Araştırmacılar, her bir kategoriye ayrıntılı olarak tanımlar ve açıklar, böylece verilerin içeriği ve bağlamı anlaşılır hale gelir. Verilerin daha kolay anlaşılması için tablolar, grafikler ve diyagramlar kullanılabilir (Karataş, 2015).

2.2 Araştırmanın Bulguları

2.2.1 Türkiye’de Fintek Gelişimi

Türkiye'nin fintek sektörü, hızla büyüyen bir dijitalleşme trendiyle birlikte önemli bir gelişme kaydetmiştir. 2006 yılında Avrupa'da temassız ödeme sistemini uygulamaya koyarak fintek sistemlerine erken dönemde adapte olan ülkelerden biri olması, Türkiye'nin bu alandaki potansiyelini göstermektedir (Erden ve Topal, 2012). Özellikle son on yılda genç ve teknolojiye hâkim bir nüfusun varlığı, artan dijital finansal hizmet talebi ve destekleyici bir düzenleyici ortamın bir araya gelmesiyle, Türkiye'deki fintek sektörü hızla gelişmiştir. Türkiye'deki fintek ve bankacılık alanındaki gelişmelerin ivme kazanması, 2012 yılında kredi kartı ve fatura verilerinin otomatik olarak işlenmesini ve saklanmasını sağlayan yeni nesil ödeme cihazlarının zorunlu olarak benimsenmesiyle başlamıştır (Şahin, 2024). 2013 yılında e-para ve ödeme lisanslarının verilmeye başlanması, bu alandaki girişimlerin artmasına yol açmıştır.

Aralık 2021 itibarıyla, toplam 56 şirkete gerekli lisanslar verilmiştir. Özellikle COVID-19 pandemisi ile birlikte dijital dünya daha da önemli hale gelmiş ve bu durum Türkiye'deki düzenlemelerin artmasına yol açmıştır. Son üç yılda, fintek şirketlerini güçlendirmek, banka dijitalleşmesini teşvik etmek ve açık bankacılığın önünü açmak için bir dizi düzenleme yapılmıştır.

Türkiye'nin bu alandaki hızlı gelişimi ve güçlü düzenleyici adımları, fintek ekosisteminin daha da büyümesini ve ülkenin dijital finansal hizmetlerde önde gelen bir oyuncu olmasını sağlayacaktır (Gupta ve Sharma, 2021).

2019 yılında öz sermayeye dayalı kitle fonlamasıyla ilgili bir tebliğ yayınlanmış ve bu doğrultuda Mayıs 2021'de Türkiye'de ilk kitle fonlaması platformu faaliyete geçirilmiştir. Aralık 2021 itibarıyla, 5 adet hisse bazlı kitlesel fonlama platformu onaylanmıştır. Bu, girişimcilere sermaye sağlama ve yatırımcılara yeni fırsatlar sunma potansiyeline sahip önemli bir adımdır (Yıldırım, 2024). 2019 yılında ödeme hizmeti sağlayıcılarının denetim ve düzenleme yetkisinin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan (BDDK) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na (TCMB) geçmesi gibi önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu değişiklik, ödeme hizmetlerinin daha etkin bir şekilde düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlamıştır. 2020 yılında ise COVID-19 pandemisinin etkisiyle bankacılık sektöründe dijitalleşme ihtiyacı daha da belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde, dijital onboarding süreçleri, sözleşmelerin dijital olarak imzalanması ve QR kod standardizasyonu gibi yeni düzenlemeler yapılarak, finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırmak için adımlar atılmıştır. Bu düzenlemeler, hem müşterilere hem de finansal kuruluşlara daha hızlı, daha verimli ve daha güvenli hizmetler sunma potansiyeline sahiptir (Gupta ve Sharma, 2021).

Türkiye'deki fintech yatırımlarının her geçen gün artması, yerli ve yabancı kaynaklardan gelen yatırımların arttığını göstermektedir. Küresel fintech yatırımlarındaki genel artışın etkisiyle, Türkiye'deki fintech girişimleri de büyümeye devam etmektedir. 2019 yılında, Türkiye'deki 94 fintech girişimi, global fintech

yatırımlarındaki artışa paralel olarak %66 büyüme göstererek 102 milyon USD yatırım almıştır. Bu durum, Türkiye'nin fintech alanında hızla gelişen bir ekosisteme sahip olduğunu ve birçok farklı dikey pazara hitap ettiğini göstermektedir. Finansal teknoloji, çeşitli sektörlerde değer yaratabilecek bir potansiyele sahiptir ve bu nedenle fintech yatırımcıları Türkiye'deki çeşitli pazarlarda fırsatları değerlendirebilirler. Fintech girişimleri, finansal hizmetlerin dijitalleşmesi, ödeme sistemleri, e-ticaret, sigortacılık ve yatırım gibi alanlarda önemli bir rol oynamaktadır ve bu alanlarda yeni fırsatlar ve çözümler sunmaktadır (Sharma ve Gupta, 2006).

Türkiye'deki fintech büyümesinin temel itici güçlerinden biri mobil teknolojinin yükselişi olmuştur. Deloitte'un raporuna göre, Türkiye'nin Avrupa'daki en yüksek akıllı telefon penetrasyon oranlarından birine sahip olması, nüfusun %60'ından fazlasının akıllı telefon kullanmasıyla dikkat çekmektedir. Bu durum, Türk tüketiciler arasında dijital cüzdanlar ve mobil bankacılık uygulamaları gibi mobil tabanlı finansal hizmetlere olan talebi artırmıştır. Mobil teknolojinin yaygın olarak benimsenmesi, tüketicilerin finansal işlemleri hızlı, kolay ve güvenli bir şekilde gerçekleştirebilmelerini sağlayan dijital cüzdanlar ve mobil bankacılık uygulamalarının popülerliğini artırmıştır. Bu uygulamalar, kullanıcıların her yerden ve her zaman bankacılık işlemlerini yönetmelerine olanak tanırken, aynı zamanda ödemeleri dijitalleştirmeye ve finansal hizmetlere daha geniş bir erişim sağlamaya yardımcı olmaktadır. Mobil teknolojinin finansal hizmetler alanındaki etkisinin artmasıyla birlikte, Türkiye'deki fintech girişimleri de mobil tabanlı çözümler geliştirmeye ve tüketicilere daha iyi hizmet sunmaya odaklanmaktadır. Bu trend, Türkiye'nin fintech sektöründe mobil teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak gelecekte daha da büyümesini destekleyebileceğini göstermektedir (Tan ve Lim, 2007).

Türk hükümetinin fintek endüstrisine verdiği destek, sektördeki girişimlerin gelişimini teşvik etmek ve finans sektöründe inovasyonu desteklemek amacıyla alınan önlemlerle belirginleşmiştir. Özellikle İstanbul'u bölgesel bir finans ve teknoloji merkezi haline getirme hedefi doğrultusunda 2016 yılında başlatılan İstanbul Finans Merkezi girişimi bu çabaların önemli bir örneğidir. Düzenleyici ortamın nispeten elverişli olması da Türkiye'deki fintek girişimlerinin gelişimine katkı sağlamıştır. BDDK dijital bankacılığı ve ödeme hizmetlerini kolaylaştıracak düzenlemeler yaparken, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kitle fonlaması ve eşler arası kredi platformlarını teşvik edecek düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Bu desteklerin bir sonucu olarak, Türkiye'de çok çeşitli dijital finansal hizmetler sunan birçok yenilikçi fintek girişimi ortaya çıkmıştır. Bu girişimler, yerel ve uluslararası yatırımcılardan önemli miktarda fon toplamış ve hem yerel hem de uluslararası pazarda hızla genişleme imkânı bulmuşlardır. Türkiye'nin fintek alanındaki bu hızlı gelişimi, ülkenin dijital dönüşümüne ve finansal hizmetlerin daha erişilebilir hale gelmesine önemli katkılar sağlamaktadır (Erden ve Topal, 2021).

2.2.2 Türkiye'deki Fintek Uygulamaları

Türkiye'deki fintek uygulamaları aşağıda özetlenmiştir:

İyzico, Türkiye'de popüler bir ödeme işlemci şirkettir. İnternet üzerinden güvenli ödeme altyapısı sunarak, e-ticaret ve dijital ticaret platformları için ödeme çözümleri sağlar. İyzico, Türkiye'de özellikle e-ticaret ve dijital ticaret platformları için güvenli ödeme çözümleri sunan popüler bir ödeme işlemci şirkettir. İnternet üzerinden hızlı ve güvenli ödeme altyapısı sağlayarak, işletmelerin ve müşterilerin ödeme süreçlerini kolaylaştırır. İyzico'nun temel özellikleri şunlardır (Şahin ve Cantürk, 2020).

Çeşitli Ödeme Yöntemleri: İyzico, online alışverişlerde kullanıcıların kredi kartı, banka kartı, sanal kartlar ve diğer ödeme yöntemleriyle kolayca ödeme yapmalarını sağlar. Kullanıcılar, tercih ettikleri ödeme yöntemini seçerek hızlı ve güvenli bir şekilde alışverişlerini tamamlayabilirler.

Güvenlik ve Dolandırıcılık Önleme: İyzico, gelişmiş güvenlik önlemleri ve dolandırıcılık tespit sistemleriyle işletmelerin ödemelerini güvence altına alır. Sahtekarlık ve dolandırıcılık girişimlerini tespit ederek, müşterilerin ve işletmelerin güvenliğini sağlar ve finansal kayıpları en aza indirir.

Kolay Entegrasyon: İyzico'nun sağladığı ödeme çözümleri, e-ticaret ve dijital ticaret platformlarına kolayca entegre edilebilir. API'ler ve eklentiler aracılığıyla, işletmeler İyzico'nun ödeme altyapısını hızlı bir şekilde kullanmaya başlayabilirler.

Müşteri Desteği: İyzico, müşterilerine teknik destek ve danışmanlık hizmetleri sunarak, ödeme süreçlerinin sorunsuz bir şekilde işlenmesini sağlar. Kullanıcıların ve işletmelerin herhangi bir sorunla karşılaştığında yardım alabilecekleri bir destek ekibi bulunur.

İyzico'nun sunduğu bu özellikler, Türkiye'deki e-ticaret ve dijital ticaret sektöründe güvenli ve etkili ödeme çözümleri arayan işletmeler için önemli bir avantaj sağlar. Güvenilir altyapısı ve kullanıcı dostu arayüzüyle, İyzico işletmelerin ödeme süreçlerini optimize etmelerine ve müşteri memnuniyetini artırmalarına yardımcı olur.

Papara, Türkiye'de dijital cüzdan ve ödeme uygulaması olarak hizmet veren bir fintech şirkettir. Kullanıcılar, Papara uygulaması üzerinden hesaplarını yönetebilir, para transferi yapabilir, fatura ödeyebilir ve ön ödemeli kart kullanabilirler. Papara, kolay kullanımı ve çeşitli finansal hizmetleriyle özellikle genç kullanıcılar arasında popülerdir. Papara, Türkiye'de dijital cüzdan ve ödeme uygulaması olarak faaliyet gösteren bir fintech şirkettir. Kullanıcılar, Papara uygulamasını kullanarak bir dizi finansal işlemi kolayca gerçekleştirebilirler. Papara'nın temel özellikleri (Genç ve Küçükçolak, 2020)

Kullanıcılar, Papara uygulaması üzerinden hesaplarını kolayca yönetebilirler. Hesaplarını inceleyebilir, bakiyelerini kontrol edebilir ve hesapları arasında para transferi yapabilirler.

Para Transferi: Papara kullanıcıları, uygulama üzerinden kolayca para transferi yapabilirler. Kullanıcılar, Papara hesapları arasında veya diğer Papara kullanıcılarına hızlı ve güvenli bir şekilde para gönderebilirler.

Fatura Ödeme: Papara, kullanıcıların fatura ödemelerini kolaylaştırır. Elektrik, su, doğalgaz gibi faturaları Papara uygulaması üzerinden ödeyebilirler. Bu sayede kullanıcılar, faturalarını zamanında ve kolayca ödeyebilirler.

Ön Ödemeli Kart: Papara, kullanıcılarına fiziksel veya sanal ön ödemeli kartlar sunar. Bu kartlar, online alışverişlerde veya mağazalarda ödeme yapmak için kullanılabilir. Kullanıcılar, Papara hesaplarından bakiyelerini bu kartlara aktararak harcama yapabilirler.

Genç Kullanıcılar Arasında Popülerlik: Papara, kolay kullanımı, çeşitli finansal hizmetleri ve gençlere yönelik özellikleriyle özellikle genç kullanıcılar arasında popülerdir. Özellikle dijitalleşmeye önem veren ve mobil cihazları sıkça kullanan gençler, Papara'nın sunduğu pratik çözümleri tercih ederler.

Papara, Türkiye'deki dijital finansal hizmetler alanında önemli bir oyuncu olarak öne çıkar. Kolay kullanımı ve çeşitli hizmetleriyle kullanıcıların günlük finansal ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir çözüm sunar.

Paraşüt, Türkiye'de bulut tabanlı muhasebe ve finans yönetimi yazılımı sağlayıcısıdır. Küçük işletmeler ve girişimciler için tasarlanmıştır ve fatura kesme, tahsilat takibi, gider yönetimi gibi finansal işlemleri kolaylaştıran araçlar sunar. Paraşüt, kullanıcı dostu arayüzü ve otomasyon özellikleriyle işletmelerin finansal yönetimini optimize etmelerine yardımcı olur. Paraşüt, Türkiye'de bulut tabanlı muhasebe ve finans yönetimi yazılımı sağlayıcısı olarak faaliyet gösteren bir şirkettir. Özellikle küçük işletmeler ve girişimciler için tasarlanmıştır ve işletmelerin finansal süreçlerini kolaylaştırmak için çeşitli araçlar sunar. Paraşüt'ün temel özellikleri (Yeşildal, 2021):

- **Fatura Kesme:** Paraşüt, kullanıcıların kolayca fatura kesmelerini sağlar. İşletmeler, faturalarını hızlı bir şekilde oluşturabilir, özelleştirebilir ve müşterilere elektronik olarak gönderebilirler. Bu sayede işletmeler, fatura süreçlerini hızlandırabilir ve müşteri ilişkilerini geliştirebilirler.
- **Tahsilat Takibi:** Paraşüt, kullanıcıların tahsilat süreçlerini izlemelerine ve yönetmelerine yardımcı olur. Kullanıcılar, açık faturaları takip edebilir, ödemeleri izleyebilir ve gecikmeleri belirleyebilirler. Bu sayede işletmeler, nakit akışlarını daha etkili bir şekilde yönetebilirler.
- **Gider Yönetimi:** Paraşüt, işletmelerin giderlerini izlemelerine ve yönetmelerine yardımcı olur. Kullanıcılar, işletme giderlerini kategorize edebilir, bütçelebilir ve raporlayabilirler. Bu sayede işletmeler, harcamalarını daha etkili bir şekilde kontrol altında tutabilir ve maliyetlerini optimize edebilirler.

- Kullanıcı Dostu Arayüz: Paraşüt, kullanıcı dostu bir arayüze sahiptir ve kullanıcıların kolayca finansal işlemlerini gerçekleştirmelerine olanak tanır. Kullanıcılar, Paraşüt'ün kullanıcı dostu arayüzü sayesinde finansal süreçlerini daha verimli bir şekilde yönetebilirler.
- Otomasyon Özellikleri: Paraşüt, otomasyon özellikleriyle işletmelerin finansal yönetimini optimize etmelerine yardımcı olur. Otomatik fatura oluşturma, tekrarlayan ödemeleri otomatikleştirme ve banka entegrasyonları gibi özellikler sayesinde işletmeler zamanlarını ve kaynaklarını daha verimli bir şekilde kullanabilirler.

Paraşüt, Türkiye'deki küçük işletmeler ve girişimciler için güçlü bir finansal yönetim aracı olarak öne çıkar. Kolay kullanımı, çeşitli özellikleri ve kullanıcı dostu arayüzüyle, işletmelerin finansal süreçlerini optimize etmelerine ve büyümelerine yardımcı olur (Yeşildal, 2021).

İninal, Türkiye'de ön ödemeli kart ve dijital cüzdan hizmetleri sunan bir fintech şirkettir. İninal kartlar, kullanıcıların alışveriş yapmalarını, online ödemeler yapmalarını ve para transferi yapmalarını sağlar. Özellikle gençler ve dijital ödemelerde tercih edilen bir seçenek olan İninal, kolay kullanımı ve yaygın kabul gören ödeme ağıyla dikkat çeker. İninal, Türkiye'de ön ödemeli kart ve dijital cüzdan hizmetleri sunan bir fintech şirkettir. İninal kartlar, kullanıcıların alışveriş yapmalarını, online ödemeler yapmalarını ve para transferi yapmalarını sağlar. İninal'in temel özellikleri (Bildik, 2022)

- Ön Ödemeli Kartlar: İninal, kullanıcılarına ön ödemeli kartlar sunar. Bu kartlar, kullanıcıların fiziksel veya sanal olarak alışveriş yapmalarını sağlar. Kullanıcılar, İninal kartlarını çeşitli mağazalarda veya online platformlarda kullanarak ödemelerini yapabilirler.
- Dijital Cüzdan: İninal, kullanıcıların dijital cüzdanlarını yönetmelerini sağlar. Kullanıcılar, İninal uygulaması üzerinden hesaplarına para yükleyebilir, bakiyelerini kontrol edebilir ve işlemlerini izleyebilirler.
- Alışveriş ve Online Ödemeler: İninal kartlar, kullanıcıların alışveriş yapmalarını ve online ödemeler yapmalarını sağlar. Kullanıcılar, İninal kartlarını çeşitli mağazalarda, restoranlarda ve online platformlarda kullanarak ödemelerini hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirebilirler.
- Para Transferi: İninal, kullanıcıların birbirlerine para transferi yapmalarını sağlar. Kullanıcılar, İninal uygulaması üzerinden diğer kullanıcılara hızlı ve kolay bir şekilde para gönderebilirler.
- Popülerlik: İninal, özellikle gençler ve dijital ödemelerde tercih edilen bir seçenektir. Kolay kullanımı, pratik özellikleri ve geniş kabul gören ödeme ağıyla, genç kullanıcılar arasında popülerlik kazanmıştır.

İninal, Türkiye'de dijital ödemelerin yaygınlaşmasına ve finansal erişimin artmasına katkıda bulunan önemli bir oyuncudur. Kolay kullanımı ve çeşitli özellikleriyle, kullanıcıların günlük finansal ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir çözüm sunar (Bildik, 2022).

Kreditech Türkiye, Türkiye'de bireysel kredi çözümleri sunan bir fintech şirkettir. Kreditech'in dijital kredi platformu, kullanıcıların finansal geçmişlerini ve durumlarını analiz ederek kredi skoru tahmini yapar ve bu sayede kredi başvurusu sürecini hızlandırır.

Kullanıcılar, Kreditech'in platformu üzerinden kolayca kredi başvurusu yapabilir ve başvurularının hızlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayabilirler. Ayrıca, Kreditech Türkiye, dijital bankacılık ve finansal teknoloji alanında inovasyonu teşvik eder ve kullanıcıların finansal ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli kredi ürünleri sunar. Bu kredi ürünleri arasında bireysel ihtiyaç kredileri, tüketici kredileri ve kredi kartları gibi çeşitli seçenekler bulunabilir. Kreditech Türkiye, teknoloji ve finansın bir araya geldiği noktada müşterilere daha hızlı, daha erişilebilir ve daha uygun maliyetli finansal çözümler sunarak finansal erişimi artırmayı hedefler (Vasagar, 2016).

Findeks, Türkiye'de kredi skoru ve kredi geçmişi hizmetleri sunan bir fintech şirkettir. Kullanıcılar, Findeks platformu üzerinden kredi skorlarını kontrol edebilir, kredi geçmişlerini görüntüleyebilir ve kredi başvuruları yapabilirler. Findeks, finansal bilinçlendirme ve kredi değerlendirme süreçlerinde kullanıcıların bilinçlenmesine yardımcı olur ve finansal kararlarını destekler.

Fintek'in Hukuki Çerçevesi Fintek, bankacılık, ödeme sistemleri, sigorta, sermaye piyasaları gibi alanlarda teknolojiyi kullanarak yenilikçi hizmetler sunar. Bu nedenle sektörü düzenleyen mevzuat da farklı finansal alanları kapsar. Temel Düzenleyici Alanlar aşağıdaki gibidir:

- Lisanslama ve Faaliyet İzinleri fintek şirketlerinin faaliyete geçmeden önce regülasyon otoritelerinden lisans alması gerekir. Lisans türü sunulan hizmete göre değişir. Elektronik para kuruluşları (EMK), ödeme kuruluşları (ÖK), kitle fonlama platformları, dijital bankalar
- Müşteri Koruması ve Şeffaflık
- Açık rıza esaslı veri kullanımı, şeffaf sözleşme ve işlem ücretleri ve müşteri kimlik doğrulaması (KYC – Know Your Customer)
- Veri Koruma ve Siber Güvenlik süreçleri
- KVKK (Türkiye) veya GDPR (AB) kapsamında kişisel verilerin korunması finansal verilerin şifrelenmesi, güvenli sunucu altyapısı ve sızma testleri ve güvenlik raporlamaları

- Kara Para Aklama ile Mücadele (AML) ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi (CFT)
- Müşteri doğrulama, şüpheli işlem bildirimleri finansal izleme sistemleri MASAK (Türkiye) yükümlülükleri
- Açık Bankacılık ve API Düzenlemeleri PSD2 (AB) gibi düzenlemelerle banka dışı firmaların API'ler üzerinden verilere erişimi

Türkiye'de BKM ve TCMB düzenlemeleri ile açık bankacılık uygulamaları desteklenmektedir. Türkiye'de Fintek'e Yönelik Düzenleyici Kurumlar ve Politikalar Düzenleyici Kurumlar:

- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası): Ödeme hizmetleri ve EMK/ÖK lisansları
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu): Dijital bankacılık faaliyetleri
- SPK (Sermaye Piyasası Kurulu): Kitle fonlama ve yatırım hizmetleri
- MASAK: Kara para aklama ile mücadele
- Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelik (2021)
- Dijital Bankalar ve Servis Modeli Bankacılığı Yönetmeliği (2022)
- Finansal Teknolojiler Strateji Belgesi (2022–2025): Dijital TL, açık bankacılık, regtech projeleri destekleniyor.
- Uluslararası Eğilimler

Avrupa Birliği (AB) PSD2 direktifi ile açık bankacılık destekleniyor. MiCA (Markets in Crypto-Assets) düzenlemesi ile kripto varlık hizmet sağlayıcıları denetim altına alınıyor.

Birleşik Krallık (İngiltere) FCA (Financial Conduct Authority) gözetiminde "sandbox" uygulamaları ile yeni fintek çözümleri test ediliyor. ABD eyalet bazlı lisanslama karmaşası söz konusu, ancak Federal düzeyde FinCEN ve SEC'in rolü büyüktür.

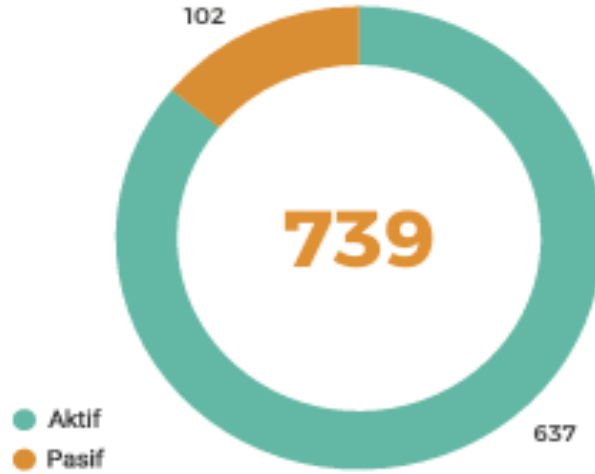
Mevcut zorluklar ve politik gelişim alanları zorluk gelişim İhtiyacı, regülasyonların parçalı olması, tek çatı altında uyumlu bir yapı, yenilikçi ürünlere yavaş adaptasyon, regülasyon sandboxları ve pilot izinler, kripto varlıklar belirsizliği, açık ve net düzenleyici çerçeve, uluslararası uyum sorunları, G20, OECD gibi çerçevelerle entegrasyon süreçleridir.

Türkiye'deki fintech ekosistemi, son yıllarda büyük bir gelişim gösterdi ve bu alanda çeşitli yenilikçi girişimler ortaya çıktı. Türkiye'nin ekonomik yapısı, finansal teknolojilerin gelişimine uygun bir ortam sağlıyor. Ancak, Türkiye'nin fintech ekosistemi, benzer ekonomik yapıya sahip ülkelerle karşılaştırıldığında bazı farklılıklar ve benzerlikler göstermektedir.

2.2.3. Fintek Genel Görünümü

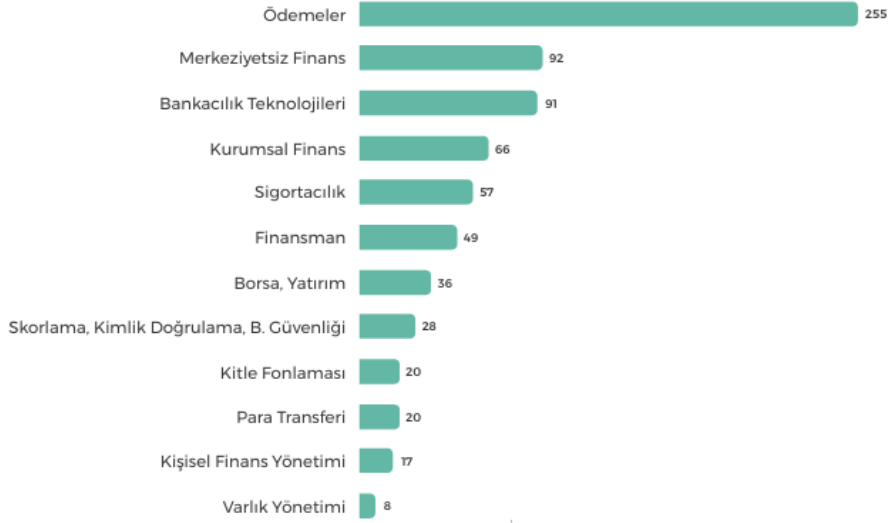
Şubat 2023 itibarıyla Türkiye'de toplamda 739 fintek kuruluşu bulunmaktadır, bunlardan 637'si aktif durumdadır. Fintek şirketleri dikeylerine göre değerlendirildiğinde, en fazla kuruluş ödemeler dikeyinde yer almaktadır. Ödemeler dikeyi, 255 kuruluş ile en fazla temsil edilen kategoridir. Bunu sırasıyla 92 kuruluşla merkeziyetsiz finans, 91 kuruluşla bankacılık teknolojileri ve 66 kuruluşla kurumsal finans dikeyleri takip etmektedir. Bu veriler, Türkiye'deki fintek sektörünün çeşitli alanlarda büyümeye ve çeşitlenmeye devam ettiğini göstermektedir (Türkiye Findek Rehberi, 2023).

Şekil 1: Fintek Sayısı

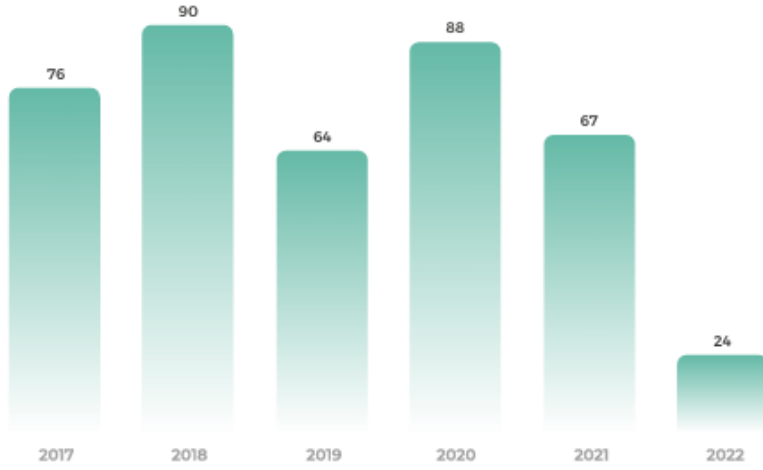
Kaynak: Türkiye Findek Rehberi, 2023

Şekil 2: Dikeylerine Göre Fintekler

Kaynak: Türkiye Findex Rehberi, 2023

Şekil 3: Yıllara Göre Kurulan Fintek Sayısı

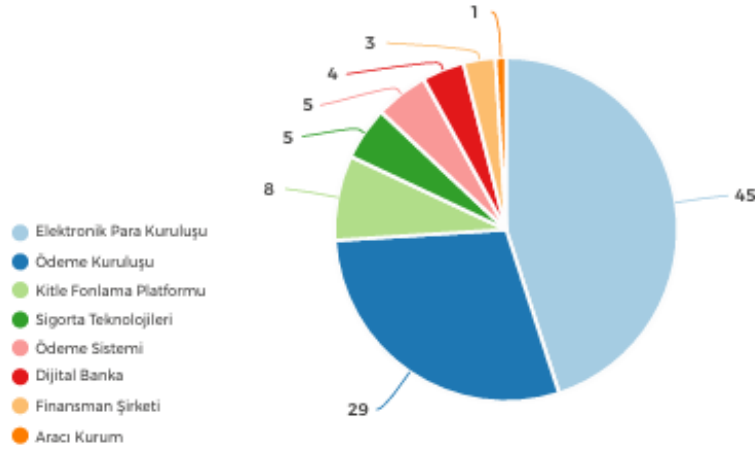

Kaynak: Türkiye Findex Rehberi, 2023

Türkiye'de son altı yılda toplam 409 fintek girişimi kurulmuştur. En fazla fintek girişiminin kurulduğu yıl, 2018 yılı olmuştur ve bu yıl içerisinde 90 fintek girişimi kurulmuştur. 2022 yılında ise 24 fintek girişimi

kurulmuştur. Bu veriler, Türkiye'de fintek sektöründe önemli bir büyüme ve gelişme olduğunu göstermektedir, özellikle 2018 yılında büyük bir artış yaşanmıştır.

Şekil 4: Lisanslı Fintek Alanları

Kaynak: Türkiye Fintek Rehberi, 2023

2022 yılı itibarıyla Türkiye'de TCMB, SPK, BDDK ve Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) tarafından lisanslanmış toplam 100 fintek bulunmaktadır. Bu lisanslı fintekler arasında şu kategorilere ayrılmışlardır:

- 45 adet elektronik para kuruluşu,
- 29 adet ödeme kuruluşu,
- 8 adet kitle fonlama platformu,
- 5 adet sigorta teknolojileri şirketi,
- 5 adet ödeme sistemi sağlayıcısı,
- 4 adet dijital banka,
- 1 adet aracı kurum bulunmaktadır.

2.2.5 Gelecekte Türkiye ve Fintek

Genç ve yetenekli bir iş gücü, yenilikçi fikirlerin ve teknolojik çözümlerin ortaya çıkmasını teşvik ederken, hızlı adapte olabilme ve esneklik gibi özelliklerle sektörün büyümesini destekler. Fintech şirketleri, genellikle bu dinamik ve yaratıcı iş gücünden yararlanarak, gelişmiş teknoloji ve yenilikçi fikirlerle pazarda rekabet avantajı elde ederler. Türkiye'deki güçlü finans piyasası da fintech sektörünün gelişmesini teşvik eden bir faktördür. Zengin bir finansal altyapı, fintech şirketlerinin iş modeli ve hizmetlerini daha etkin bir şekilde uygulamalarına olanak tanır. Hızla

büyüyen ve gelişen bir fintech ekosistemi, girişimcilere ve yatırımcılara çeşitli fırsatlar sunar. Türkiye'deki canlı finans piyasası, fintech alanında yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcıların ilgisini çeker ve sektörün büyümesine ivme kazandırır.

Türkiye'deki fintech ekosisteminin en yenilikçi uygulamaları genellikle arka ofis süreçleri, dijital bankacılık, e-ticaret, kimlik yönetimi, ödeme ve sigortacılık gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu uygulamalar, teknolojinin sağladığı avantajlardan yararlanarak geleneksel iş modellerini dönüştürmeyi ve daha verimli, kullanıcı dostu hizmetler sunmayı amaçlar. Finans sektörü, fintech yeniliklerinin öncüsü olarak öne çıkar. Dijital bankacılık uygulamaları, mobil ödemeler, yatırım platformları gibi birçok inovatif çözüm finansal hizmetler alanında kullanıcı deneyimini ve erişilebilirliği artırır. E-ticaret sektörü de fintech gelişmelerinden büyük ölçüde etkilenir. Özellikle online ödeme sistemleri, güvenli alışveriş deneyimi sağlamak adına önemli bir rol oynar. E-ticaret platformlarındaki veri analitiği ve pazarlama otomasyonu gibi araçlar da işletmelerin verimliliğini artırır. Kimlik yönetimi, özellikle dijital dünyada kimlik doğrulama süreçlerinin güvenliğini artırmak için önemlidir. Biyometrik doğrulama, kimlik hırsızlığına karşı koruma gibi teknolojiler bu alanda kullanılır. Ödeme sektörü ise fintech yeniliklerinin en belirgin olduğu alanlardan biridir. Mobil cüzdanlar, dijital para birimleri ve blockchain tabanlı ödeme sistemleri gibi çözümler, finansal işlemleri hızlandırır ve maliyetleri azaltır. Son olarak, sigortacılık sektörü de fintech uygulamalarından önemli ölçüde etkilenir. Akıllı sigorta ürünleri, veri analitiği ve makine öğrenimi gibi teknolojiler, sigorta şirketlerinin risk yönetimini iyileştirir ve müşterilere daha uygun fiyatlar sunar.

Fintech şirketleri, Türk start-up ekosisteminde en fazla yatırımı çeken yapılar arasında yer alıyor ve erken aşama yatırımlarında Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki diğer start-up'lara göre önemli bir konumda bulunuyor. Bu durum, fintech alanındaki yenilikçi fikirlerin ve teknolojilerin yatırımcılar tarafından değer görüldüğünü ve büyük bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki fintech sektörünün bu başarısı, ülkenin dinamik iş gücü, genç nüfusu ve güçlü finans piyasasıyla birlikte, girişimcilerin ve yatırımcıların bu alana olan ilgisinin artmasına dayanmaktadır. Dijitalleşme trendinin güçlenmesi ve tüketici alışkanlıklarının değişmesi de fintech şirketlerinin büyümesini desteklemektedir.

2017'nin başındaki yatırımların, 2016'nın aynı dönemine göre %102 artması, Türkiye'deki fintech sektöründeki büyümenin önemli bir göstergesidir. Bu artış, yatırımcıların Türkiye'deki fintech şirketlerine olan güveninin ve ilgisinin arttığını gösterir. Aynı zamanda, Türkiye'de kurulan start-up'ların yurtdışında da benzer yatırım miktarlarını çekmesi, bu şirketlerin küresel düzeyde rekabet edebilirliklerinin ve değerlerinin yüksek olduğunu gösterir. Yatırımcıların yurt dışında kurulan Türk fintech start-up'larına verdiği önem, Türkiye'nin fintech ekosisteminin küresel ölçekte tanınmasını ve değerinin anlaşılmasını sağlar. Bu durum, Türkiye'nin fintech sektöründe uluslararası bir oyuncu olma potansiyeline işaret eder. Yatırımcıların yurt dışında kurulan Türk fintech şirketlerine olan ilgisi, Türkiye'deki fintech girişimcileri için uluslararası pazarlara açılma ve büyüme fırsatları sunar. Bu veriler, Türkiye'deki

fintech sektörünün sadece yerel değıl, aynı zamanda küresel düzeyde de dikkate değıer bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu gösterir. Yatırımcıların Türkiye'deki fintech şirketlerine olan güveni ve ilgisi, sektörün geleceğı açısından olumlu bir işaret olarak değıerlendirilebilir.

Türkiye'deki yaygın internet erişim olanakları ve mobil cihaz kullanımının artması, fintech sektöründe yatırımların artmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Yüksek internet penetrasyon oranı ve hızla büyüyen mobil cihaz kullanımı, fintech şirketlerinin hizmetlerini geniş kitlelere erişilebilir kılmasını ve kullanıcı tabanlarını genişletmesini sağlar. Mobil bankacılık uygulamaları, dijital ödeme platformları ve yatırım uygulamaları gibi fintech çözümleri, kullanıcıların finansal işlemleri hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanır. Bu da kullanıcıların finansal hizmetlere erişimini artırır ve geleneksel bankacılık işlemlerine alternatifler sunar. İslami fintech oyuncularının faizsiz ödeme hizmetleri sunmaya başlaması, bu alanda da önemli bir gelişmedir. İslami finans prensiplerine uygun olarak faizsiz finansal ürünler ve hizmetler sunan bu oyuncular, İslami toplumun finansal ihtiyaçlarını karşılamak için inovatif çözümler sunarlar. Fintech uygulamaları aracılığıyla faizsiz kredi, yatırım ve ödeme hizmetleri sunulması, bu sektörün genişlemesine ve İslami finansın daha yaygın hale gelmesine katkıda bulunur. Bu gelişmeler, Türkiye'deki fintech sektörünün büyümesini destekleyen önemli faktörlerden sadece birkaçıdır. Yüksek teknoloji penetrasyonu, değışen tüketici alışkanlıkları ve giderek artan finansal bilinç, Türkiye'nin fintech alanında önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye'deki fintech işletmeleri genellikle iki ana yöntemle finanse edilir: öz sermaye finansmanı ve borç finansmanı. Öz sermaye finansmanı, işletmelerin kendi sermayelerini veya dışarıdan yatırım alarak elde ettikleri fonlarla işlerini finanse etmelerini sağlar. Bu finansman türü, genellikle yüksek büyüme potansiyeli olan girişimlere odaklanır. Türkiye'deki fintech işletmeleri genellikle şu öz sermaye finansmanı yöntemlerini kullanır: Risk sermayesi, girişimlere erken aşamada yatırım yapan ve yüksek getiri potansiyeli sunan riskli yatırımlara odaklanan bir finansman türüdür. Bu fonlar, genellikle teknolojiye dayalı ve inovatif iş fikirlerine yatırım yaparlar. Kurumsal risk sermayesi ise büyük kuruluşlar tarafından sağlanan ve genellikle daha olgun işletmelere yatırım yapan bir risk sermayesi türüdür. Bu tür fonlar, işletmelerin büyüme ve genişleme süreçlerini destekler. Özel sermaye, genellikle daha köklü ve istikrarlı işletmelere yatırım yapan ve uzun vadeli büyümeyi hedefleyen bir finansman türüdür. Bu fonlar, şirketlerin sermaye ihtiyaçlarını karşılamak ve büyüme stratejilerini uygulamak için kullanılır. Melek yatırımcılar ise kişisel servetlerini girişimlere yatırmaya adanmış bireylerdir. Genellikle işletmelerin erken aşamada ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlarlar ve aynı zamanda deneyim ve danışmanlık da sunabilirler. Borç finansmanı ise işletmelerin dış kaynaklardan sağladıkları borçlarla finanse edilmesini ifade eder. Türkiye'deki fintech işletmeleri genellikle şu borç finansmanı yöntemlerini kullanır.

Krediler, bankalar veya diğer finans kuruluşları tarafından sağlanan ve belirli bir faiz oranı ve geri ödeme planı ile geri ödenmesi gereken borçlardır. Fatura finansmanı, işletmelerin faturalarını tahsil etmeden önce nakit elde etmelerini sağlayan bir finansman türüdür. Borçlanma araçları ise şirketlerin belirli bir vadede geri ödemek üzere yatırımcılardan borç aldığı menkul kıymetlerdir. Bu araçlar genellikle tahvil gibi finansal enstrümanlar şeklinde ortaya çıkar. Bu finansman yöntemleri, Türkiye'deki fintech işletmelerinin büyümesini ve gelişmesini desteklerken, aynı zamanda işletmelerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli seçenekler sunar.

2.2.6 Türkiye Fintek Ekosistemi Büyüyen Girişimler ve Yatırım İlgisi

Türkiye'deki fintech girişimleri, özellikle ödeme sistemleri, dijital bankacılık, kredi ve sigorta alanlarında büyük bir ivme kazandı. Paycell, Iyzico, Papara, and Trendyol Fintech gibi platformlar Türkiye'nin önemli fintech oyuncularında yer alıyor.

Türkiye, son yıllarda fintech yatırımları konusunda hızlı bir artış gösterdi. 2021'de Türkiye, fintech girişimlerine yaklaşık 500 milyon dolar yatırım aldı.

Türkiye, fintech ekosistemini şekillendiren regülasyonlara sahip. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) gibi kuruluşlar, finansal teknolojilerin güvenli ve düzenli bir şekilde gelişmesini sağlamak için çalışıyor.

Son yıllarda, dijital ödemeler, regülasyonlara dayalı regülasyonlar (PSD2 gibi) ve dijital para birimlerinin yükselmesi gibi gelişmeler öne çıktı.

Türkiye'nin ekonomik istikrarsızlıkları ve döviz kuru dalgalanmaları gibi makroekonomik zorluklar, fintech sektörünün gelişimini etkileyebilir. Ayrıca, altyapı sorunları, yatırımcı güveni eksiklikleri ve geleneksel bankacılıkla olan rekabet gibi engeller bulunuyor.

Benzer Ekonomik Yapıya Sahip Diğer Ülkelerle Karşılaştırma yapacak olursak büyüme ve yatırımda Brezilya, Latin Amerika'nın en büyük fintech pazarına sahip. Özellikle dijital bankacılık ve ödeme sistemlerinde hızlı bir büyüme yaşanıyor. Nubank, Brezilya'nın en büyük dijital bankası, fintech yatırımlarını hızla çekiyor.

Regülasyonlar ve Altyapı açısından Brezilya'da, finansal yeniliklere uyum sağlamak için güçlü regülasyonlar var. Brezilya Merkez Bankası'nın bu alanda proaktif bir yaklaşımı var, ancak hala güvenlik ve düzenleme konusunda zorluklar bulunuyor.

Benzerlik olaraktan Brezilya'nın ekonomisi de Türkiye gibi büyüyen bir piyasa ekonomisi. Hem Brezilya hem de Türkiye'de finansal katılımı artırmaya yönelik fintech çözümleri önem taşıyor.

Endonezya, Güneydoğu Asya'nın en hızlı büyüyen fintech pazarlarından birine sahip. OVO, Gojek gibi fintech girişimleri büyük ilgi görmektedir. Regülasyonlar ve

Altyapı açısından Endonezya hükümeti, fintech ekosistemini teşvik etmek için çeşitli düzenlemeler yapıyor. Ancak, altyapı eksiklikleri ve dijital okuryazarlık gibi zorluklar mevcut. Benzerlik olarak Türkiye ve Endonezya'nın ekonomik yapısı ve finansal sistemlerdeki kırılganlıklar benzerlik gösteriyor. Endonezya'daki fintech şirketlerinin dijital ödemeler ve finansal katılımı artırma hedefi, Türkiye'dekilerle benzer.

Meksika, fintech girişimlerinin hızla büyüdüğü bir diğer Latin Amerika ülkesidir. PayPal ve MercadoLibre gibi büyük oyuncuların burada önemli yatırımları var. Regülasyonlar ve Altyapıda Meksika'da fintech gelişimi hız kazanırken, ülkede regülasyonlar ve güvenlik önlemleri üzerinde çalışmalar yapılıyor. Ancak dijitalleşme konusunda altyapı eksiklikleri hala mevcut. Benzer olarak Türkiye gibi Meksika da gelişmekte olan bir pazar ve finansal dahilîyetin artırılması önemli bir gündem maddesi. Meksika, Türkiye gibi, fintech çözümleriyle banka dışı kesimin finansal sisteme dahil edilmesini amaçlıyor.

Polonya, Orta ve Doğu Avrupa'nın fintech merkezlerinden biri olarak hızla büyüyor. Payment services, online lending ve fintech inovasyonları dikkat çekiyor. Regülasyonlar ve Altyapısal açıdan ele alınacak olursa Polonya'nın finansal altyapısı güçlü, regülasyonlar ise AB'nin genel finansal düzenlemeleriyle uyumludur.

SONUÇ

Araştırmada “H1: Fintek hizmetlerinin finansal kuruluşlar üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür” hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. Fintek hizmetlerinin finansal kuruluşlar üzerindeki olumlu etkileri oldukça çeşitlidir. Öncelikle, fintek çözümleri sayesinde finansal kuruluşlar daha etkin ve verimli hizmet sunma imkanına sahip olurlar. Bu, dijitalleşmenin getirdiği avantajlarla gerçekleşir. İşlemler hızlanır, müşteri deneyimi artar ve işletme maliyetleri düşer. Bu da finansal kuruluşların rekabet güçlerini artırır. Fintek, geleneksel bankacılık, ödeme sistemleri, yatırım ve sigorta gibi alanlarda inovasyonu teşvik eder. Yenilikçi çözümler, mevcut hizmetleri daha etkili hale getirirken, aynı zamanda yeni hizmetlerin de ortaya çıkmasına olanak tanır. Bu durum, sektördeki rekabeti artırır ve tüketicilere daha iyi hizmetler sunulmasını sağlar. Fintek girişimleri, geleneksel finansal kuruluşların müşteri tabanlarını genişletmelerine yardımcı olur. Yenilikçi çözümler ve daha çeşitli hizmetler, finansal kuruluşların farklı müşteri segmentlerine ulaşmasını sağlar. Bu da pazar paylarını artırır ve büyümelerine olanak tanır. Sonuç olarak, fintek hizmetleri finansal kuruluşlar için birçok fırsat sunar. Dijitalleşme ve inovasyon sayesinde, finansal kuruluşlar daha rekabetçi hale gelir, müşteri memnuniyetini artırır ve büyümeyi teşvik eder. Bu nedenle, fintek hizmetlerinin finansal kuruluşlar üzerindeki etkisi genellikle pozitif yönlüdür.

Araştırmada “H2: Fintek hizmetlerinin yaygınlaşması, finansal erişimde ve finansal katılımda artışa neden olur” hipotezi kabul edilmiştir. Fintek hizmetlerinin

yaygınlaşması, finansal erişim ve katılımı artırmada önemli bir rol oynar. Öncelikle, geleneksel bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan veya sınırlı olan kesimlere finansal hizmetlere ulaşma imkânı sunar. Özellikle dijital bankacılık ve mobil ödeme uygulamaları, banka şubelerine erişimi olmayan bireylere ve kırsal kesimde yaşayanlara kolaylık sağlar. Bu sayede, finansal hizmetlere olan erişim artar ve finansal katılım genişler. Eşler arası kredi verme platformları ve alternatif kredi puanlama sistemleri, krediye erişimi olmayan bireyler ve işletmeler için yeni finansman kaynakları sunar. Geleneksel bankacılık kurumlarının belirli kriterlere dayanan kredi değerlendirme süreçlerine alternatif olarak, bu platformlar daha geniş bir kitleye kredi imkânı sunar, bu da finansal katılımı artırır. Fintek çözümleri ayrıca finansal işlemlerin daha şeffaf ve erişilebilir olmasını sağlar. Özellikle düşük gelirli ve kırsal kesimde yaşayan bireyler için finansal hizmetlere ulaşımı kolaylaştırır. Mobil cihazlar ve internet erişimi sayesinde, bu kesimlerdeki bireylerin finansal işlemleri yapması ve yönetmesi kolaylaşır, bu da finansal katılımı artırır. Son olarak, yatırım platformları ve otomatik tasarruf uygulamaları bireylerin tasarruf etme ve yatırım yapma alışkanlıklarını teşvik eder. Bu uygulamalar, düşük maliyetlerle yatırım yapma ve portföylerini yönetme imkânı sunar, bu da finansal katılımı artırır. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, fintek hizmetlerinin yaygınlaşması, finansal erişimde ve katılımda belirgin bir artışa neden olur. Daha geniş bir kesimin finansal sistem içinde aktif bir şekilde yer almasını sağlar ve ekonomik kalkınmaya olumlu katkıda bulunur.

Araştırma sonuçlar, fintek hizmetlerinin finansal kuruluşlar ve genel olarak finansal katılım üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda, aşağıdaki öneriler hazırlanmıştır:

- Finansal kuruluşlar, fintek çözümlerine yatırım yaparak kendi hizmetlerini geliştirebilirler. Özellikle dijitalleşme, mobil ödemeler, yapay zekâ ve blok zincir gibi teknolojilere odaklanarak müşteri deneyimini artırabilirler.
- Fintek çözümleri, finansal erişimi genişletmek için farklı kitlelere hitap edebilir. Özellikle kırsal kesimde yaşayan ve geleneksel bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan bireyler için uygun çözümler geliştirmek önemlidir.
- Eşler arası kredi platformları ve alternatif kredi puanlama sistemleri gibi fintek çözümleri, krediye erişimi olmayan kesimlere yeni finansman kaynakları sağlayabilir. Finansal kuruluşlar bu platformları değerlendirerek daha geniş bir müşteri tabanına ulaşabilirler.
- Finansal katılımı artırmak için eğitim ve bilinçlendirme programları düzenlemek önemlidir. Özellikle düşük gelirli ve finansal okuryazarlığı düşük olan kesimlere yönelik programlar, finansal bilinci artırabilir ve finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırabilir.
- Fintek sektörünün hızlı büyümesiyle birlikte regülasyon ve denetim süreçlerinin güçlendirilmesi önemlidir. Bu, tüketicilerin güvenliğini sağlayarak sektörde sürdürülebilir büyümeyi destekler. Bu öneriler, finansal

kuruluşların fintek hizmetlerinin sunduğu fırsatları en iyi şekilde değerlendirmelerine yardımcı olabilir ve finansal katılımı artırarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabilirler.

Finansal teknolojilerin (fintek) geleneksel finansal kuruluşlara olumlu katkılar sağladığı diğer önemli noktalar ise aşağıdaki şekildedir:

- Verimlilik Artışı: Fintek çözümleri, finansal işlemlerin daha hızlı, daha düşük maliyetle ve daha az insan kaynağıyla gerçekleştirilmesini sağlar. Otomasyon, yapay zekâ, blokzincir ve büyük veri analitiği gibi teknolojiler, bankaların operasyonel verimliliğini artırır.
- Daha Geniş Kitlelere Ulaşım (Finansal Erişim) Fintek çözümleri, geleneksel bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan birey ve işletmelere ulaşarak finansal kapsayıcılığı artırır. Bu durum, finansal kuruluşlar için yeni müşteri segmentlerine ulaşma fırsatı yaratır.
- Müşteri Deneyimi İyileşmesi Mobil bankacılık, chatbot'lar ve kişiselleştirilmiş hizmetler gibi fintek yenilikleri, müşterilere daha hızlı ve kullanıcı dostu deneyimler sunar. Bu da müşteri memnuniyetini ve bağlılığını artırır.
- Rekabet ve Yenilikçilik Fintek girişimleri ile artan rekabet, finansal kuruluşları daha yenilikçi çözümler üretmeye ve müşteri odaklı hizmetler geliştirmeye teşvik eder. Bu durum sektörde genel bir kalite artışı yaratır.
- Risk Yönetimi ve Güvenlik Gelişmiş veri analitiği ve yapay zekâ destekli çözümler, finansal kuruluşların risk tespiti, dolandırıcılık önleme ve güvenlik yönetiminde daha etkili olmasına olanak sağlar.

Fintek (finansal teknolojiler) hizmetlerinin yaygınlaşması, finansal erişim ve finansal katılım açısından önemli etkiler yaratmaktadır. Bu durumu şu şekilde açıklayabiliriz:

- Finansal erişim artar. Fintekler, geleneksel finans kuruluşlarının ulaşamadığı veya hizmet vermekte zorlandığı bölgelerde dijital çözümler sunarak bireylerin ve işletmelerin finansal hizmetlere erişimini kolaylaştırır.
- Mobil bankacılık uygulamaları ile kırsal bölgelerde yaşayan bireyler banka şubesi olmadan hesap açabilir.
- Dijital cüzdanlar ve mobil ödeme sistemleri nakit paraya bağımlılığı azaltır.
- Finansal katılım artar. Finansal katılım, bireylerin ve işletmelerin tasarruf, kredi, sigorta ve ödeme sistemleri gibi finansal hizmetleri etkin bir şekilde kullanması anlamına gelir.
- Fintekler daha düşük maliyetli hizmetler sunarak daha fazla insanın bu

hizmetlerden yararlanmasını sağlar.

- Geleneksel bankalar tarafından “bankasız” (unbanked) olarak sınıflandırılan kişilere alternatif yollar sunar.
- Mikro kredi ve mikro tasarruf gibi modellerle düşük gelirli bireyleri finansal sisteme dahil eder.
- Yenilikçi modellerle kapsayıcılık durumu süreçlerinde kredi skortlama alternatif veri kaynakları kullanarak kredi notu oluşturulabilir (örneğin fatura ödeme geçmiş).)
- Blockchain tabanlı çözümler: Güvenli ve düşük maliyetli para transferleri sağlar, özellikle sınır ötesi işlemlerde olmaktadır.
- Otomatik yatırım platformları: Küçük birikimlerle yatırım yapılmasını mümkün kılar.
- Fintek hizmetlerinin yaygınlaşması, hem bireylerin hem de küçük işletmelerin finansal sisteme daha etkin şekilde dahil olmasına olanak sağlar. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi ve finansal kapsayıcılığı destekleyebilir.

KAYNAKÇA

- Baltacı, A. (2019). “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bildik, D. (2022). *Finansal Yenilikler ve Türkiye'deki Ticari Bankaların Performansına Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Buckley, R. P., Zetsche, D. A., Arner, D. W., & Veidt, R. (2021). “FinTech, Financial Inclusion and the UN Sustainable Development Goals”. In *Routledge Handbook of Financial Technology and Law* (pp. 247-272). Routledge.
- Bulazar, A. R., & Küçükçolak, Ö. (2021). “Finans Sektöründe Fintek Etkisi”. *Working Paper Series Dergisi*, 2(1), 53-63.
- Bulut, E. (2019). Fintech: “A Conceptual Framework/fintek: Kavramsal Bir Çerçeve”. *Researches in Economics Econometrics & Finance*, 213-235.
- Bulut, E., & Akyüz, G. Ç. (2020). “Türkiye’de Dijital Bankacılık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(2), 223-246.
- Erden, B., & Topal, B. (2021). “Türkiye’de ve Dünyada İslami Fintek Sektörünün Gelişimi”. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 69-75.
- Genç, S., & Küçükçolak, R. A. (2020). “Türkiye’de Fintek Sektörü”. *Working Paper Series Dergisi*, 1(1), 48-60.
- Gupta, A., & Sharma, M. (2004). “Gelişmekte Olan Piyasalarda Fintech İnovasyonları: Vaka Çalışmalarından Alınan Dersler”. *Yükselen Pazarlar Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 45-58.
- Gupta, A., & Sharma, M. (2013). “Fintech Innovations in Payment Systems: A Comparative Analysis of Global Trends”. *Journal of Payment Systems*, 5(2), 87-99.
- Gupta, A., & Sharma, M. (2015). “Fintech Innovations in Emerging Markets: Lessons from Case Studies”. *Journal of Emerging Market Studies*, 5(2), 45-58.
- Gupta, A., & Sharma, M. (2020). “Digital Transformation in Insurance: Challenges and Opportunities for Fintech Companies”. *International Journal of Insurance Research*, 9(2), 87-99.
- Gupta, A., & Sharma, M. (2021). “Digital Transformation in Wealth Management: Challenges and Opportunities for Fintech Startups”. *International Journal of Wealth Management*, 7(4), 102-115.

- Gupta, R., & Sharma, M. (2010). "Blockchain Teknolojisi ve Finansal Hizmetlerdeki Uygulamaları: Sistematik Bir İnceleme". *Finansal Teknoloji Dergisi*, 8(4), 102-115.
- Gupta, R., & Sharma, M. (2021). "Blockchain Technology and Its Applications in Financial Services: A Systematic Review". *Journal of Financial Technology*, 8(4), 102-115.
- Gupta, R., & Sharma, S. (2009). "Fintech Adoption and Its Impact on Banking Efficiency: A Study of Asian Markets". *Journal of Banking Efficiency*, 6(2), 102-115.
- Gülbaşı, A., & Karahan, F. (2023). "Finansal Sistemde Bilgi Teknolojileri ve Kullanımı". *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 4(2), 296-319.
- Karataş, Z. (2015). "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kömürcüoğlu, Ö. F., & Akyazı, H. (2020). "Finansal Teknolojilerdeki (Fintek) Gelişmeler: Fırsatlar ve Riskler". *Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 35-48.
- Menteş, A. (2019). "Finansal Tabana Yayılma Aracı Olarak Finansal Teknoloji Şirketleri". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(1), 168-175.
- Milian, E. Z., Spinola, M. D. M., & De Carvalho, M. M. (2019). "Fintechs: A Literature Review and Research Agenda". *Electronic Commerce Research and Applications*, 34, 100833.
- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi". *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
- Sezal, L. (2020). "Fintek Hizmetlerinin Finans Sektörüne Etkileri ve Sağlanan Devlet Teşvikleri". *Ekonomi İşletme Ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 233-248.
- Sharma, A., & Gupta, S. (2006). "Fintech'in Perakende Bankacılık Üzerindeki Etkisi: Geleneksel ve Dijital Bankacılık Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi". *Perakende Bankacılık Hizmetleri Dergisi*, 3(1), 102-115.
- Sharma, A., & Gupta, S. (2015). "The Role of Fintech in Sustainable Finance: Challenges and Opportunities". *Journal of Sustainable Finance*, 1(1), 45-58.
- Sharma, A., & Gupta, S. (2017). "The Impact of Fintech on Retail Banking: A Comparative Analysis of Traditional and Digital Banking Models". *Journal of Retail Banking Services*, 3(1), 102-115.
- Sharma, A., & Gupta, S. (2021). "Innovations in Credit Infrastructure Enabled by Fintech Companies". *Journal of Financial Innovation*, 7(2), 89-102.
- Şahin, B. Ş., & Cantürk, B. C. (2020). "Türkiye'deki Hukuki Altyapı ve Ödeme Hizmetleri Yönergesi 2 Bağlamında API Teknolojisi ve Açık Bankacılık". *Maliye ve Finans Yazıları*, (114), 149-148.
- Şahin, C. (2024). "Geleneksel Finansal Kurumlara Rakip Bir Yenilikçi Finansal

- Uygulama: Fintek”. *Premium e-Journal of Social Science (PEJOSS)*, 8(38), 01-06.
- Tan, C., & Lim, H. (2007). “Fintech ve Finansal İstikrar: Sistematik Bir Edebiyat İncelemesi”. *Finansal İstikrar Dergisi*, 6(4), 112-125.
- Tan, C., & Lim, H. (2016). “The Rise of RegTech: Regulatory Technology and Its Impact on Compliance Management”. *Journal of Regulatory Compliance*, 2(2), 78-91.
- Tan, C., & Lim, H. (2018). “Fintech and Financial Stability: A Systematic Literature Review”. *Journal of Financial Stability*, 6(4), 112-125.
- Tan, C., & Lim, H. (2019). “Blockchain Technology and Its Impact on Financial Services: A Case Study of Singapore”. *Journal of Financial Innovation*, 6(3), 102-115.
- Ustaömer, K. (2019). “Türkiye’nin Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Olgusu”. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 1-24.
- Vasagar, J. (2016). “Kreditech: A Credit Check by Social Media”. *Financial Times*, 19.
- Yeşildal, F. (2021). *Açık Bankacılığın Yaygınlaşmasını Etkileyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yıldırım, S. (2024). “Bankacılıkta Uzaktan Kimlik Tespitinde Karşılaşılan Riskler ve Çözüm Önerileri”. *Mülkiye Dergisi*, 48(1), 243-276.

LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi XVI-I Haziran 2025 Hakem Listesi

EUL Journal of Social Sciences XVI-I June 2025 Referee List

(Alfabetik sırayla / In alphabetic order)

- Prof. Dr. Mehmet Ağa, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, Kuzey Kıbrıs
Yrd. Doç. Dr. Niyper Hayal Artaç, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, Kuzey Kıbrıs
Yrd. Doç. Dr. Nihal Bayramoğlu, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, Kuzey Kıbrıs
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Ekemen, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, Kuzey Kıbrıs
Prof. Dr. Bülent Evre, Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs
Doç. Dr. Mete Girgen, Rauf Denктаş Üniversitesi, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kondoç, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, Kuzey Kıbrıs
Prof. Dr. Güray Küçükkocaoğlu, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Sağsan, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, Kuzey Kıbrıs
Dr. Fatih Seyran, Uluslararası Sağlık Turizmi Enstitüsü, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Turgut Türsoy, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs
Yrd. Doç. Dr. Saime Uluçaylı, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa Kıbrıs

NOTES FOR CONTRIBUTORS

1. European University of Lefke (EUL) Journal of Social Sciences is a double-blind peer-reviewed journal published twice a year, in June and December. The scope of the journal includes all disciplines and branches of social sciences.
2. EUL Journal of Social Sciences accepts contributions in English and Turkish. Manuscripts submitted for publication should be written in these languages.
3. Copyrights of the articles appearing in the EUL Journal of Social Sciences belong to EUL. Authors may use their articles elsewhere following publication, provided that a written permission is obtained from EUL.
4. Articles submitted to EUL Journal of Social Sciences should be original contributions and should not be published elsewhere or should not be under review for any other publication at the same time. In case another version of the article is being reviewed by another editorial board, has been published elsewhere, or will be published elsewhere, author(s) should clearly indicate this situation when submitting their work.
5. Manuscripts presented to EUL Journal of Social Sciences will first be examined by the journal's editorial board, before being forwarded to the referees. The name of the author(s), reader(s) and referee(s) will be kept anonymous during and after the review process. Review reports will be considered as confidential.
6. Manuscripts to be submitted should be complete, including endnotes, bibliography, author biographies and appendixes. Texts can be sent to the editorial board by e-mail as an e-mail attachment over Internet or by mail, as saved on a CD-ROM (please see addresses below). The files must be saved in MS Office Word format. Materials sent by post will not be returned.

E-mail: jss@eul.edu.tr

Adress: European University of Lefke
Journal of Social Sciences
Faculty of Economics and Administrative
Lefke, Gemikonağı, KKTC
Mersin 10 TURKEY

7. For both English and Turkish written articles, authors are invited to ensure that their work is compliant with EUL Journal of Social Sciences style. The editorial board of the journal also suggests that non-native English speakers ensure that their article has been read and corrected by a competent, preferably native, English speaker. The Editors of the EUL Journal of Social Sciences will not perform any re-writing or correction before publication.
8. Potential contributors are encouraged to visit EUL Journal of Social Sciences' web page (<http://en.lau.edu.tr/euljss/>; <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/euljss/user>) to examine visual examples of the journal's publishing style, also described below.

EUL JOURNAL of SOCIAL SCIENCES STYLE

1. Articles submitted to EUL Journal of Social Sciences should consist of the following main sections: Main title in English and in Turkish, author name(s), abstract in English, keywords in English, abstract in Turkish, keywords in Turkish, main text, references, author biographies in English and in Turkish, appendixes.
2. Page margins should be as follows: 3 cm from top, bottom and right and left. Gutter: 0,5 cm from left
3. All texts should be in Times New Roman font.
4. Article title in English and in Turkish should be in 14 point, bold, center-aligned, without indentation.
5. Name, title and affiliation of the author should be in 10 points, bold, italic letters. If the article has been written by a single author, the alignment should be centered (middle of the page). In case there are multiple authors, their names, titles and affiliations should be placed alphabetically by their family names, from left to right and top to bottom (first author at left, second at right, third under the first, fourth under the second, etc.) in two columns. The alignment is centered for each column.
6. After the author names, the body text should be formatted as a single column. The alignment is justified. The body text should be in 12 points, single-spaced lines. Indentation should be 0,63 cm from the left. Space between paragraphs should be 0 nk before and 6 nk after. The space between each line is 10 nk.
7. Articles will be preceded by an abstract, written both in English (first) and Turkish. Abstracts should be in bold and italic characters. Five keywords in English and in Turkish should be given respectively after each abstract. Alignment for abstracts section is justified, without indentation.
8. Subtitles should be organized as follows: Main subtitles should be in bold majuscules and will be numbered as “1., 2., 3., etc.” Main subtitles' alignment should be left.
9. First level subtitles should be in bold small letters, indicated with numbers (1.1, 1.2, 1.3, etc.); second level subtitles should be small letters in italics (1.1.1., 1.2.1., 1.3.1., etc.). All subtitles should be 12 points, with left alignment. Indentation is 0,63 from left for main subtitle, first, second and third level subtitles.
10. For relatively long citations, interviews, speeches, verbal statements, the text should be in 10 points, italic letters, separated with commas. Alignment is justified. Indentation is 0,63 cm from left.
11. When an abbreviation is used for the first time, it should be given in parenthesis following the word or word group which it replaces.
12. References should not be given as endnotes or footnotes (please see the end of this section for bibliography style)
13. Mathematical equations should be in 12 points, italic characters, center-aligned. Authors are suggested to use an equation editor.
14. Images, tables, schematics and graphics can be placed in the text, as well as in appendixes after the bibliography section. A space of two lines should be left blank before and after these visual elements, in order to separate them from the text. A legend (title) should be given under each element, including type (schematic, map, table, figure, etc.); respective number and resource or reference if needed (Table 1:, Figure 1:). The legend should be in 10 points, bold letters. It should be left-aligned.
15. The bibliography section should come after the body text, with the same style except its alignment should be justified without indentation.
16. Author biographies should be in English (first) and in Turkish, written in 12 points, italic letters, with justified alignment. Biographies should not exceed 100 words and indicate the current academic position and research interests of the authors.

EUL JOURNAL of SOCIAL SCIENCES BIBLIOGRAPHY STYLE

1. The contributors should use “author-date-page” system for citing other authors in their article as follows: Name of the author(s), year: page numbers, in parenthesis. Example: (Gilbert, 1997: 38).
2. All resources used for citations in the article should be given in detail in the Bibliography section, organized alphabetically with respect to the first letter of the names of the authors.

a. Books with one author

In the text: (Mucuk, 2007: 75)

In the bibliography: Mucuk, İsmail (2007), *Pazarlama İlkeleri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

b. Articles with one author

In the text: (Romer, 1998: 35)

In the bibliography: Romer, P. M. (1998), “Endogenous Technologies Change”, *Journal of Political Economy*, 98(1): 71-102.

c. Books with two authors

In the text: (Ergun and Polatoğlu, 1992: 175)

In the bibliography: Ergun, T. and Polatoğlu, A. (1992), *Kamu Yönetimine Giriş*, TODAİE, Ankara.

d. Articles with two authors

In the text: (Turkoz and Akyol, 2008: 150)

In the bibliography: Türköz, İ. and Akyol, A. (2008), “Internal Marketing and Hotel Performance”, *Anatoli: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 19(1): 149-154.

e. Book with more than two authors

In the text: (Von König *et al.*, 1981: 199)

In the bibliography: Von König, K., Oertzen, H.J. and Wagener, F. (1981), *Öffentliche Verwaltung in der Bundesrepublik Deutschland*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.

f. Article with more than two authors

In the text: (Erdoğan *et al.*, 2007: 130)

In the bibliography: Erdoğan, N., Akyol, A., Ataman, B.M. And Dökmeci, V., “Comparaison of Urban Housing Satisfaction in Modern and Historical Neighborhoods in Edirne, Turkey”, *Social Indicators Research (SIR)*, 81(1): 127-148.

g. Book with editor(s)

In the text: (Kavanagh and Seldon, 1994: 121-188)

In the bibliography: Kavanagh, D. and Seldon, A. (ed.) (1994), *The Major Effect*, Macmillan Publishing, London

h. Sections from books with editor(s)

In the text: (Riddell, 1994: 53)

In the bibliography: Riddell, P. (1994), “Major and Parliament”, Kavanagh, D. and Seldon, A. (eds.), *The Major Effect*, Macmillan Publishing, London, 46-63.

i. Publications with no author or editor stated

In the text: (DPT, 1989: 145)

In the bibliography: DPT (1989), *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*, Ankara

j. Conference and other colloquium proceedings

In the text: (Asimov, 1989: 14)

In the bibliography: Asimov, I. (1989), “Science-Fiction as a Social Stimulus”, *Proceedings of*

the XI. International Science-Fiction Convention, Boston (1988), ASFWA, New York, 12-22.

k. Articles and other texts in non-scientific periodical publishings

In the text: (Altaylı, 2000)

In the bibliography: Altaylı, F., “Deprem ve Toplum”, *Hürriyet*, 21 August 1999, 19.

l. Articles and other texts in non-scientific periodical publishings with no author

In the text: (Sabah, 2001)

In the bibliography: “Afet Kanunu Değiştirilecek”, *Sabah*, 21 September 2001, 6

m. Internet resources

In the text: (www.hotel-online.com)

In the bibliography: <http://www.hotel-online.com/Neo/News/PressReleases1999-3rd/July99-PATATSA.html>, Retrieved: 09.05.2000

YAZARLAR İÇİN BİLGİLER

1. Lefke Avrupa Üniversitesi (LAÜ) Sosyal Bilimler Dergisi haziran ve aralık aylarında olmak üzere yılda iki defa yayınlanan iki hakemli bir dergidir. Derginin yelpazesi toplum bilimlerinin tüm disiplinlerini ve dallarını kapsamaktadır.
2. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi yalnızca Türkçe ve İngilizce makaleleri kabul etmektedir. İncelenmek üzere sunulan çalışmalar bu iki dilden birinde yazılmış olmak zorundadır.
3. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınlanan çalışmaların telif hakları LAÜ'ye aittir. Yazarlar LAÜ'den yazılı izin almak koşuluyla çalışmalarını başka yerlerde kullanabilirler.
4. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makaleler, daha önce başka bir yerde yayınlanmamış veya halen yayınlanmak üzere başka bir yayın organında incelenmekte olmayan, özgün çalışmalar olmalıdır. Aynı makale değiştirilmiş bir hali dahi olsa, başka bir editörler kuruluna gönderilmiş, başka bir yayın organında yayınlanmış ya da yayınlanmak üzere kabul edilmiş ise yazar bu durumu açıklıkla belirtmelidir.
5. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne iletilen makaleler derginin editörler kurulu tarafından gözden geçirildikten sonra hakemlere gönderilir. Yazarların, editör ve hakemlerin adları bu incelenme süreci sırasında ve sonrasında saklı tutulur.
6. İncelenmek üzere gönderilecek metinler özetler, dipnot ve sonnotlar, kaynakça, yazar özgeçmişleri ve varsa eklerle eksiksiz olmalıdır. Makaleler editörler kuruluna İnternet üzerinden e-posta eki olarak ya da posta ile CD-Rom üzerine kaydedilmiş olarak aşağıdaki adreslere gönderilebilir. Her iki durumda da dosya MS Office Word biçiminde kaydedilmiş olmalıdır. Posta ile gönderilen materyaller iade edilmez.

E-posta: jss@eul.edu.tr

Adres: Lefke Avrupa Üniversitesi

Sosyal Bilimler Dergisi

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Gemikonağı, Lefke, KKTC

Mersin 10 Türkiye

7. Hem İngilizce hem de Türkçe yazılmış makaleler için, yazarlar metin biçiminin LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi biçimiyle uyumlu olmasını sağlamalıdır. Anadili İngilizce olmayan, fakat İngilizce bir metin sunacak yazarlara çalışmalarını İngiliz dili konusunda yetkin, tercihen anadili İngilizce olan bir kişiye gözden geçirttirmeleri tavsiye edilir. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi editörleri metinleri dil ya da biçim bakımından düzeltmeyeceklerdir.
8. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne çalışmalarını göndermek isteyen yazarların derginin web sayfasını ziyaret ederek (<http://en.lau.edu.tr/euljss/>; <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/euljss/user>) yazım kuralları ve biçim örneklerini incelemeleri tavsiye edilir. Bu kurallar ve biçim, aşağıda da ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

YAZIM KURALLARI

1. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilecek olan makaleler şu şekilde düzenlenmelidir: Sırasıyla ana başlık makalenin orijinal dilinde sonra diğer dilde, yazar adı, makale dilinde öz altına anahtar kelimeler veya makale İngilizce ise önce abstract ve keywords, ana metin, kaynakça, İngilizce ve Türkçe olarak yazar özgeçmişi ve varsa ekler.
2. Sayfa kenar boşlukları şu ölçülerdedir: Soldan, sağdan, üst ve alttan 3 cm. Cilt payı 0,5 cm.
3. Metnin tamamı Times New Roman harf tipinde olmalıdır.
4. Makale başlığı önce orijinal dilinde sonra diğer dilde büyük harflerle, 14 punto, kalın olarak yazılacaktır. Hizalama sayfa ortasıdır, girinti yoktur.
5. Yazar adı, unvanı, görev yeri, e-posta adresi 10 punto, kalın ve devrik harflerle yazılmalıdır. Hizalama sayfa ortasıdır (tek sütun). Birden fazla yazar olması durumunda, yazar adları ve bilgileri soyadlarına göre alfabetik olarak, önce sol sütuna sonra sağ sütuna (örnek: birinci yazar sola, ikincisi sağa, üçüncüsü sola birinci yazarın altına, dördüncüsü sağa ikinci yazarın altına vb.), ortalanmış olarak yazılmalıdır.
6. Ana metin tek sütun olarak düzenlenmelidir, hizalama iki yana yaslı biçimde olmalıdır. Gövde metni 12 punto olarak yazılmalıdır. Satır aralıkları “tek” olarak seçilmelidir. Paragraf başları girintisi 0,63 cm’dir. Satır öncesi boşluk 0 nk, satır sonrası boşluk 6 nk, iki satır arası boşluk 10’dur.
7. Makalenin özeti önce makale orijinal dilinde sonra diğer dilde 12 punto, kalın ve devrik harflerle yazılacaktır. Hizalama iki yana yaslı olacaktır. İngilizce özetten (abstract) sonra İngilizce keywords, Türkçe özetten (öz) sonra Türkçe anahtar kelimeler verilecektir (5 adet). Makale öz ve anahtar kelimeler bölümünde paragraf başı girintisi yapılmamalıdır.
8. Makale içindeki ana başlıklar, 1.,2.,3., şeklinde numaralandırılacaktır. Bu başlıklar büyük harflerle, 12 punto, kalın harflerle yazılır. Hizalama soldaki girinti sonrasında başlayıp sola yaslı olmalıdır.
9. Altbaşlıklar şu biçimde düzenlenecektir: Birinci düzey altbaşlıklar rakam ile (1.1, 1.2, 1.3, ...), ikinci düzey alt başlıklar (1.1.1, 1.2.1, 1.3.1, ...). Birinci ve ikinci düzey alt başlıklar 12 punto ile yazılır. Hizalama sola yaslı olarak düzenlenecektir. Birinci ve ikinci düzey alt başlıklarda solda girinti vardır.
10. Yazılı metinlerden ya da karşılıklı görüşme kayıtları, demeç ve söylevlerden doğrudan doğruya yapılan alıntılarda:
10 punto, devrik harfler kullanılır. Alıntılar tırnak işareti için alınır.
Hizalama iki yana yaslı yapılır.
Sol taraf girintisi 0,63 cm’dir.
Satır aralığı “tektir”. Satır öncesi boşluk 0 nk, satır sonrası boşluk 0 nk’dır.
11. Kısaltmalar, metin içindeki ilk kullanımlarında ifade ettikleri kavramın açık halinden sonra parantez içinde gösterilir. Daha sonra tek başlarına kullanılabilir.
12. Referanslar dipnot ya da son not olarak verilmez (Referans gösterim biçiminin açıklamaları için kılavuzun sonuna bakılmalıdır).
13. Denklemler 12 punto, devrik karakterler kullanılarak yazılır. Hizalama sütun ortası olmalıdır. Gerekli görüldüğü takdirde bir denklem editörü kullanılmalıdır.
14. Resim, çizelge, grafik ve şemalar metin içinde verilebileceği gibi, referanslar bölümünden sonra da verilebilir. Bu tip öğelerden önce ve sonra iki satır boşluk bırakılır. Altlarına tipleri ve metin içindeki sıralarını belirten numaraları yazılır (“Şekil 1:”, “Tablo 1:” vb) ve kaynak belirtilir. Bu açıklamalar 10 punto, kalın harflerle yapılır. Hizalama, sola yaslıdır.
15. Kaynakça metinden hemen sonra başlamalıdır. Kaynakça metninin özellikleri gövde metni ile aynıdır. Satır başı girintisi yoktur. Kaynaklar alfabetik olarak düzenlenir.
16. Yazarın özgeçmişi önce İngilizce, sonra Türkçe olarak kaynakçadan sonra verilecektir. Özgeçmişler 100 kelimeyi aşmamalı, yazarın güncel akademik konumunu ve çalışma alanlarını belirtmelidir. Metin 12 punto, devrik harflerle yazılacak, hizalama iki yana yaslı yapılacaktır.

KAYNAKÇA KURALLARI

1. Metin içinde yapılacak yollamalar ayraç içinde (Yazar, kaynağın yayımlandığı yıl: sayfa numarası sırasıyla) gösterilecektir. Makalede kullanılan bütün kaynaklar, makalenin sonunda “Kaynakça” bölümünde, yazarın soyadına göre alfabetik biçimde bibliyografya kurallarına uygun olarak verilir.

Aşağıda farklı nitelikteki kaynakların metin içindeki yollamalarda ve kaynakçadaki yazılış biçimleri örneklerle gösterilmiştir:

a. Tek yazarlı kitaplar

Metin içindeki yollamada: ... (Mucuk, 2007: 75)

Kaynakçada: Mucuk, İ. (2007), *Pazarlama İlkeleri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul

b. Tek yazarlı makaleler

Metin içindeki yollamada: ... (Romer, 1998: 75)

Kaynakçada: Romer, Peter M. (1998), “Endogenous Technological Change,” *Journal of Political Economy*, 98(1): 71-102.

c. İki yazarlı kitaplar

Metin içindeki yollamada: (Ergun ve Polatoğlu, 1992: 175)

Kaynakça Kitap: Ergun, Turgay ve Polatoğlu, Aykut (1992), *Kamu Yönetimine Giriş*, TODAİE, 4. Yayım, Ankara.

d. İki yazarlı makaleler

Metin içindeki yollamada: ... (Turkoz ve Akyol, 2008: 150)

Kaynakçada Makale: Turkoz, I. ve Akyol, A. “Internal Marketing and Hotel Performance”, *Anatoli: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 19(1): 149-154.

e. İkiden çok yazarlı kitaplar

Metin içindeki yollamada: ... (König vd. , 1981: 199)

Kaynakçada Kitap: König, Klaus/von; Oertzen, Hans Joachim; and Wagener, Frido (1981), *Öffentliche Verwaltung in der Bundesrepublik deutschland*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.

f. İkiden çok yazarlı makaleler

Metin içindeki yollamada: ... (Erdogan vd., 2007: 130)

Kaynakçada Makale: Erdogan, N. Akyol, A., Ataman B. M., and Dokmeci, V., “Comparison of Urban Housing Satisfaction in Modern and Historical Neighborhoods in Edirne, Turkey”, *Social Indicators Research (SIR)*, 81(1): 127-148.

g. Derleme yayınlar

Metin içinde yollamada: (Kavanagh ve Seldon, 1994)

Kaynakçada: Kavanagh, Dennis and Seldon, Anthony (ed.) (1994), *The Major Effect*, Macmillan Publishing, London

h. Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler

Metin içinde yollamada: ... (Riddell vd., 1994: 53)

Kaynakçada: Riddell, Peter (1994), “Major and Parliament,” Kavanagh, Dennis and Seldon, Anthony (eds.), *The Major Effect*, Macmillan Publishing, London, 46-63

1. Yazarsız yayınlar ya da diğer kaynaklar

Metin içindeki yollamada: ... (DPT, 1989: 145)

Kaynakçada: DPT (1989), *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*, Ankara

i . Konferans ve diğ er toplantı bildirileri (basılmış)

Metin içindeki yollamada: (Asimov, 1989: 14)

Kaynakçada: ASIMOV, Isaac (1989), “Science-Fiction as a Social Stimulus”, *Proceedings of XI. International Science-Fiction Conference*, Boston (1987), ASFWA, New York, 12-22.

j . Gazete, Dergi vb. bilimsel olmayan süreli yayınlarda yazarı belirtilmiş haber ve yazılar

Metin içindeki yollamada: (Altaylı, 21 Ağustos 2000)

Kaynakçada: ALTAYLI, Fatih, “Deprem ve Toplum”, *Hürriyet*, 21 Ağustos 2000, 19.

k) Gazete, Dergi vb. bilimsel olmayan süreli yayınlarda yazarı belirtilmemiş haber ve yazılar

Metin içindeki yollamada: (Sabah, 2001)

Kaynakçada: “Afet Kanunu Değıştirilecek”, *Sabah*, 21 Eylül 2001, 6.

l. İnternet kaynakları

Metin içindeki yollamada: (www.hotel-online.com)

Kaynakçada: <http://www.hotel-online.com/Neo/News/PressReleases1999-3rd/July99-PATATSA.html>, Erişim Tarihi: 09.05.2000

